

coòpolis

Pla estratègic de Coòpolis 2024-2027

Aquest document és fruit d'un procés de treball col·lectiu, i no hauria estat possible sense les aportacions i la generositat de totes les persones que participen dels cercles i àrees de Coòpolis - Ateneu Cooperatiu de Barcelona, que han donat el seu esforç i treball en la seva realització.

Per un futur mancomunat en un territori cooperatiu! Entre totes tot!

Equip tècnic de coordinació del Pla Estratègic Coòpolis - Ateneu Cooperatiu de Barcelona, 2024-2027.

Observatori de Coòpolis, 2025.

Redacció:

Marc Dalmau Torvà. La Ciutat Invisible (Estudis Cooperatius i Comunal) (Coordinació)

Berta Riera Bayer. IDRA (Institut de Recerca Urbana de Barcelona)

Víctor Giménez Aliaga, XES Barcelona (Xarxes Locals d'Economia Solidària de Barcelona)

Víctor Jiménez Sánchez, XES Sant Andreu i BitLab

Anna Vicent Soria. La Ciutat Invisible (redacció del pla de treball)

Llicència: Creative Commons.

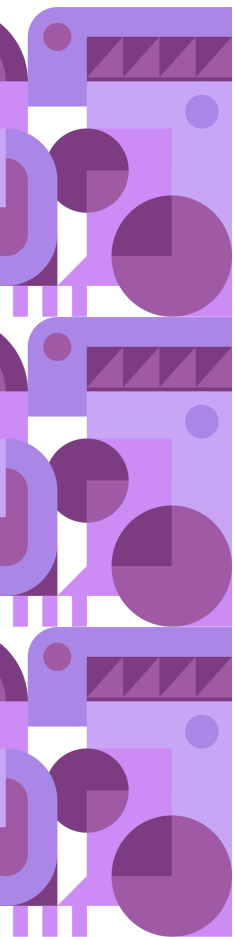
El Pla Estratègic de Coòpolis 2024-2027 va ser aprovat el 18 de juny de 2025 durant l'Assemblea General de l'Associació Coòpolis al Bloc4BCN.

Promou i finança:

ÍNDEX

PLANTEJAMENT DEL PLA DE TREBALL	4
1. Punt de partida i pla de treball	5
2. Motivacions del Pla Estratègic per a Coòpolis: Cap on anem?	11
3. Estructura orgànica i equip implicat en el procés	12
4. Metodologia per a la construcció del pla	14
5. Protocols de treball i procés participatiu	19
DIAGNOSI ESTRATÈGICA DEL CONTEXT SOCIOECONÒMIC DE BARCELONA	21
1. Introducció. La incertesa política en un món globalitzat	22
2. Diagnosi estratègica de la ciutat i l'àrea metropolitana de Barcelona	24
3. Resum executiu Diagnosi Estratègica General	70
DIAGNOSI ESTRATÈGICA COOPERATIVA	73
1. L'ESS en una cruïlla de camins cap a la democràcia econòmica i la transició ecosocial	74
2. Resum executiu Diagnosi estratègica cooperativa	92
PLA ESTRATÈGIC DE COÒPOLIS	94
1. Missió i visió	95
2. Línies estratègiques, objectius generals i específics per al pla de treball 2024-2027	96
3. Línies estratègiques dels cercles	100
ANNEX 1. Anàlisi DAFO del context estratègic	103

PLANTEJAMENT DEL PLA DE TREBALL

1. Punt de partida i pla de treball

La ubicació de l'Associació Coòpolis-Ateneu Cooperatiu de Barcelona al Bloc4BCN de Can Batlló constitueix una oportunitat per la consolidació de l'entitat, que tanmateix requereix afrontar una sèrie de reptes que assegurin l'eficàcia, l'autonomia i la continuïtat de l'equipament a llarg termini. La consolidació de Coòpolis i del Bloc4BCN és clau i rellevant pel present i futur del conjunt de l'Economia Social i Solidària (ESS), i precisa d'un enfocament estratègic integral, a través de dos nivells genèrics d'anàlisi correlacionats:

- La dimensió estructural-orgànica: Organització, Funcionament i Governança.
- La dinàmica de l'activitat: Línies estratègiques, Objectius, Metodologia, Pla de treball, Programa d'actuació i Pla de comunicació.

Només una bona definició, ajustament i combinació estratègica d'aquests components permetrà l'afrontament dels reptes de consolidació i la projecció cap a la realització del salt en l'articulació a escala de ciutat i metropolitana que es requereix.

A nivell operatiu i metodològic, s'han desdoblant els processos, per poder treballar i sintetitzar millor els resultats, mentre les labors de supervisió i les qüestions orgàniques han sigut tractades pel grup de treball d'Estratègia designat pel Comitè Rector de l'associació, la definició del pla estratègic i d'orientació de l'activitat ha estat coordinada per l'Observatori de Coòpolis, mitjançant aquest document que es presenta.

1.1. Coòpolis: Qui Som?

Coòpolis neix com un mecanisme dinamitzador i multiplicador de totes aquelles formes d'articulació socioeconòmica basades en el cooperativisme i l'Economia Social i Solidària (ESS). Davant d'un sistema econòmic ineficient que ens aboca al desastre de la crisi, genera desigualtats estructurals i no dona resposta a les necessitats reals de les persones, les pràctiques de l'ESS emergeixen com una

possibilitat, des de la seva diversitat, riquesa i pluralitat, per democratitzar l'economia i procurar un desenvolupament territorial en equilibri amb el medi, que generi formes de benviure entre la població.

Coòpolis s'incardina en un marc social més ampli d'actuació que treballa per transformar l'economia, de baix a dalt, de lo local a lo global, fomentant la responsabilitat i la sobirania econòmica de la població. Un marc que aposta per la construcció d'una economia plural i equitativa, sense ànim de lucre, que redistribueixi equitativament els recursos i excedents, posant el benestar i les cures al centre de la presa de decisions col·lectiva. Una economia ecològica, local i ancorada sobre el territori, que procuri què la riquesa creada col·lectivament reverteixi en la pròpia comunitat d'una forma endògena, i que vetlli per la sostenibilitat de l'entorn amb una bona gestió ambiental dels recursos i residus.

1.2. Els orígens: D'on venim?

En una trajectòria indissociable del procés de recuperació comunitària i reivindicació històrica del recinte de Can Batlló, Coòpolis es va projectar el 2012-2014 com un viver, un espai de trobada, de creació de sinèrgies i de node multiplicador per a l'impuls de projectes cooperatius. A partir de la formació pràctica, l'acompanyament i l'assessorament per a la creació i consolidació d'entitats es partia de l'objectiu de generar espais d'incubació, articular circuits i xarxes entre el teixit social comunitari per fomentar el creixement de l'ESS dins l'ecosistema local cooperatiu del barri de Sants.

Entre 2016 i 2017 Coòpolis obtingué el reconeixement institucional com a servei d'interès públic i el suport de les administracions per poder oferir un millor servei i de forma continuada. En aquell moment, fruit de la creació de la política pública dels Ateneus Cooperatius de la Generalitat de Catalunya, Coòpolis passà a ser l'Ateneu Cooperatiu de Barcelona. Mentrestant, i en paral·lel, el suport de l'Ajuntament de Barcelona, a través de Barcelona Activa, arranjà la cessió, rehabilitació i dignificació de l'espai, la nau 54 dins el Bloc 8 del recinte de Can Batlló, amb una oficina d'atenció oberta al públic i un espai de 400 m². Aquesta instal·lació va permetre donar forma a les primeres proves pilot d'acompanyament i incubació de projectes

cooperatius, així com, el desplegament de programes de formació i sensibilització sobre els valors i pràctiques de l'ESS. El model inicial, basat en la proximitat i la relació directa amb el territori, va ser essencial per consolidar una metodologia de treball que posava l'accent en la participació activa, la intercooperació i el suport mutu.

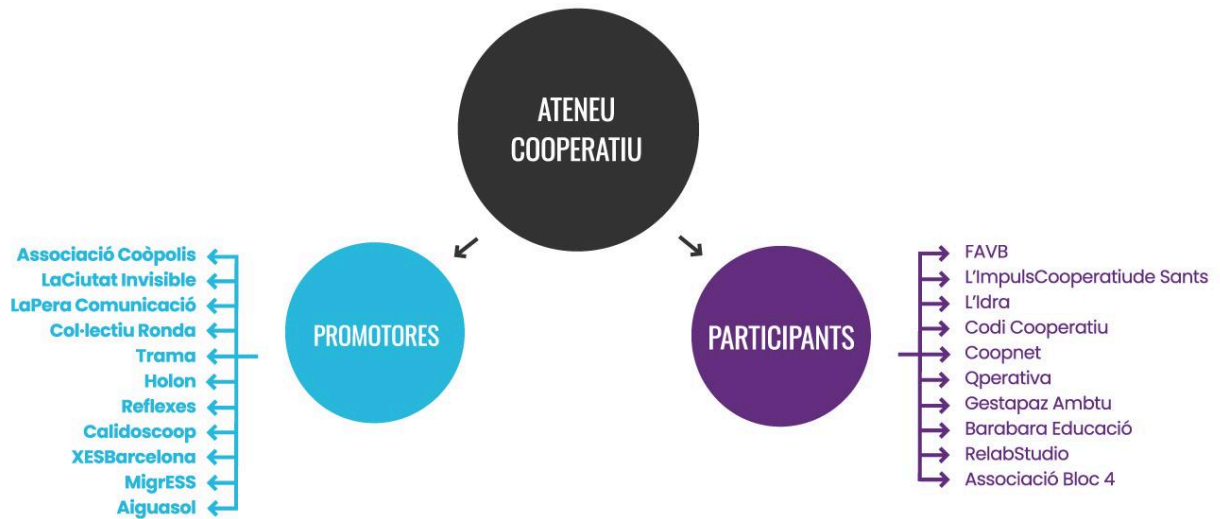
1.3. De la reivindicació local cap a l'impacte metropolità: On som?

El 2019 es va formalitzar el projecte per rehabilitar el Bloc 4 de Can Batlló com a nova seu definitiva de Coòpolis. Aquest nou equipament, amb 4.500 m², es va concebre com un espai destinat a l'impuls del cooperativisme i l'ESS en tots els seus àmbits. La governança de l'equipament consta d'una coalició ampla, i una composició plural i representativa, amb la participació de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya, la Confederació de Cooperatives de Catalunya, l'agència pública Barcelona Activa i Coòpolis-Ateneu Cooperatiu de Barcelona. En aquest sentit, el Bloc 4 s'ha consolidat com un node de connexió entre el teixit cooperatiu, les administracions públiques i altres actors clau de la ciutat i l'àrea metropolitana. Aquesta ampliació ha simbolitzat el salt d'escala del projecte, que va passar de tenir un abast principalment local i comunitari a assumir un paper estratègic en l'ecosistema cooperatiu de la ciutat.

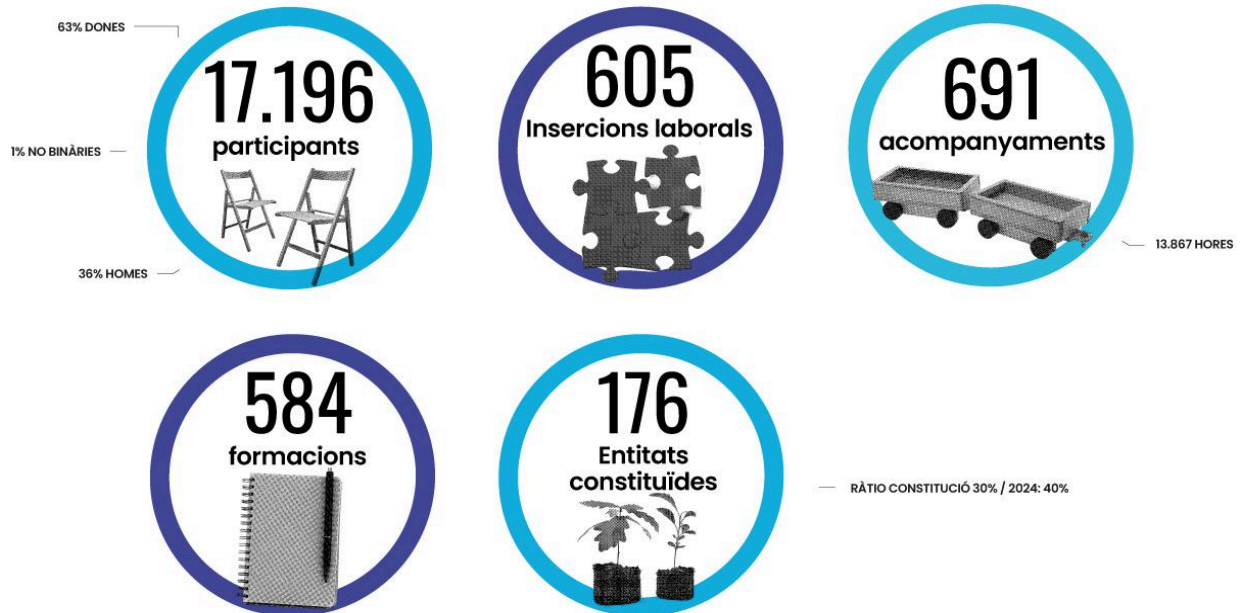
El Bloc4BCN, posat en funcionament el 2024, no només representa una fita arquitectònica i comunitària, sinó també un canvi qualitatiu en l'impacte i la visió de Coòpolis. L'articulació de l'equipament com a pol cooperatiu, —sectorial i territorial—, integra serveis com la formació contínua, la incubació de projectes i l'acompanyament a iniciatives cooperatives, erigint-se en un model d'equipament públic-cooperatiu-comunitari, referent per a l'ESS a escala europea. A més, ha permès desplegar sectors estratègics com l'habitatge cooperatiu, les cures, les migracions i l'antiracisme, l'agroecologia i la transició energètica; i les seves interconnexions. Aquesta diversificació d'àrees d'actuació ha estat i ha d'esdevenir clau per garantir que l'impacte de Coòpolis arribi a un ampli espectre de la població.

El creixement de Coòpolis ha estat progressiu i sostingut. En els propers anys, ha de passar de ser un projecte de referència a Barcelona a esdevenir un node estratègic, de forma conjunta, amb altres ateneus cooperatius, per a l'impuls de l'ESS a escala metropolitana. En aquesta direcció, Coòpolis i el Bloc4 resulten agents clau de l'Estratègia ESS2030 de Barcelona, en el seu objectiu de duplicar el pes de l'ESS en el PIB local i posicionar la ciutat com un referent global en economia social i sostenible.

QUI SOM? · PRESENTACIÓ DE LES ENTITATS

INDICADORS AGREGATS 2016—2024

1.4. Funcionament i grups de treball

Coòpolis disposa de sis àrees de treball (gestió, suport, formació, educació, comunicació i observatori) i ha desplegat una sèrie d'iniciatives dins un model econòmic transformador i projectes que han contribuït a la consolidació de l'ESS en diferents sectors estratègics i els seus àmbits d'actuació.

Aquest model transformador s'articula en cinc grans àmbits d'actuació, organitzats en cercles:

Habitatge cooperatiu i Transició energètica

Coòpolis treballa en la promoció del model d'habitatge cooperatiu en cessió d'ús com una alternativa a la mercantilització de l'habitatge. Basant-se en la cessió d'ús, aquest model permet garantir l'accés assequible i estable a l'habitatge, evitant l'especulació i fomentant la propietat col·lectiva. Coòpolis col·labora amb entitats com Sostre Cívic i La Dinamo per impulsar aquest model a Barcelona i a tota Catalunya. De la mateixa manera, Coòpolis impulsa iniciatives de transició energètica que promouen la generació i consum d'energia renovable des de la gestió comunitària. Amb la creació de comunitats energètiques locals forma part

del EcoHub, des d'on es contribueix a la descentralització i democratització del sector energètic.

Sobirania alimentària i Consum responsable

El foment de circuits curts de comercialització i el suport a iniciatives agroecològiques són pilars fonamentals de Coòpolis per generar una transició ecosocial. Mitjançant projectes cooperatius del sector, es treballa per garantir un sistema alimentari just, sostenible i arrelat al territori.

Economies Feministes i democratització de les cures

Les cures i el treball reproductiu són fonamentals per garantir una economia centrada en les persones. Coòpolis aposta per models de cures col·lectives, dignificades i autogestionades des de l'economia solidària, amb especial atenció a la millora de les condicions laborals en aquest sector.

Migracions i ESS antiracista

Coòpolis treballa per garantir la inclusió econòmica i social de persones migrades a l'ESS, facilitant l'accés a eines jurídiques, financeres i de formació. A través de programes d'acompanyament i formació es fomenta la creació d'iniciatives econòmiques liderades per persones i d'origen divers. La resolució de drets civils i laborals de les persones migrades o les problemàtiques de violència sistèmica sobre la població racialitzada és un àmbit d'actuació prioritari per a Coòpolis.

2. Motivacions del Pla Estratègic per a Coòpolis: Cap on anem?

El creixement de Coòpolis ha fet evident la necessitat d'una estratègia estructurada per garantir la seva sostenibilitat i consolidació a llarg termini. Un Pla Estratègic

permet establir les prioritats i les línies d'acció necessàries per seguir impulsant l'ESS com a model econòmic viable i alternatiu a Barcelona, i, més enllà, a escala metropolitana i de país.

Aquest document estableix el punt de partida per a la seva elaboració, basat en l'evolució del projecte, els seus àmbits d'actuació i la necessitat d'articular una estratègia sostenible i eficient per garantir-ne l'impacte futur.

Coòpolis es troba en un moment decisiu, de canvi de fase i s'hi identifiquen oportunitats de gran impacte i creixement. Amb la actual ubicació de l'espai de Coòpolis al Bloc 4, que tant facilita a nivell organitzatiu a les àrees pròpies i les entitats participants de l'ateneu, així com impulsa i consolida els projectes i entitats incubades, es mostra un escenari ideal per a plantejar com es vol construir l'activitat a futur. També degut a l'enfortiment de l'equip tècnic propi de Coòpolis, es preveu poder enfortir les seves estructures a nivell estratègic, operatiu i relacional.

3. Estructura orgànica i equip implicat en el procés

Per a una construcció participativa del pla, s'assegura el concurs de tots els agents estratègics de Coòpolis, que tenen informació rellevant històrica, o una participació activa en la operativa, relació amb les entitats enxarxades i ateses, així com context i presència en espais de decisió política i institucional.

L'estructura orgànica proposada és horitzontalitzada, al tenir la participació igual dels cercles i les àrees, i eficient amb l'assignació d'un equip de treball propulsor i responsable últim de l'execució del Pla Estratègic. La participació és composta pels següents actors:

- **Grup de treball d'Estratègia de Coòpolis:** grup responsable i promotor del Pla Estratègic per encàrrec del Comitè Rector. És l'encarregat de la supervisió del pla, la identificació i l'alimentació de debats interns estructurals i orgànics, la comunicació continuada i de seguiment del procés al Comitè Rector i les adients entregues a l'administració.

- **Observatori Coòpolis:** l'Observatori coordina i dinamitza l'execució operativa del pla estratègic, participa de les tasques de recerca, anàlisis conjuntural i aportació analítica del territori, la ESS i la identificació dels reptes. Identificarà les principals línies estratègiques, objectius generals i específics. Serà també un actor de consulta i assessorament per a l'equip de treball durant el transcurs del procés. A part, l'Observatori executarà la seva pròpia definició estratègica de la mateixa manera que els cercles i àrees.
- **Cercles i Àrees de Coòpolis:** Els quatre cercles –Cercle de Migracions i Antiracisme, Cercle d'Economies Feministes, Cercle de Transició Ecosocial d'Ecologia i Alimentació i Cercle de Transició Ecosocial en Habitatge i Energia– , així com les sis Àrees de Coòpolis – Comunicació, Formació, Suport, Gestió, Observatori i Educació – són les encarregades de l'execució de l'anàlisi de cadascuna de les seves àrees i la definició estratègica del seu àmbit, amb la definició de com a mínim una línia estratègica nova. L'elecció dels perfils participatius del procés recau en la decisió de les entitats participatives de cada cercle, o de les persones responsables de cada àrea.
- **Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya (XES) i Xarxa d'Ateneus Cooperatius (XAC):** han participat de l'anàlisi conjuntural i han contribuït de forma transversal en l'aportació d'informació en cadascun dels cercles de forma opcional, generant informació del territori sobre la situació de l'economia solidària, el cooperativisme i l'economia social als cercles i als seus anàlisis.
- **Entitats col·laboradores i/o de participació puntuals:** els cercles poden obrir fòrum del seu procés de reflexió estratègica a entitats amb qui han col·laborat o treballat anteriorment, així com amb entitats amb qui hi ha un interès de col·laboració futura, o entitats que complementin una visió o experiència que no es tingui dins el cercle. La idea és poder complementar amb diferents mirades, perspectives i en la construcció de noves línies estratègiques conjuntes.

4. Metodologia per a la construcció del pla

La construcció del Pla Estratègic (PEC) i la seva importància com a guia i orientació per a la visió, perspectiva i accions futures, així com el número d'entitats, projectes i equips involucrats, requereixen d'una metodologia clara, participativa, transparent i democràtica per a assegurar el compromís i utilitat del procés per a tots els i les agents. Durant tot el procés es vetllarà per: Recollir i sistematitzar la informació de forma efectiva, acompanyar en l'exploració de línies estratègiques, i articular de forma adequada la cadena estratègia—pla d'acció—indicadors—resultats, per establir un ordre de prioritat de les accions corresponents.

Com a part del procés de disseny, creació i redacció del PEC, les fases metodològiques proposades es desglossen en el cronograma i les següents fases de treball diferenciades:

- Disseny del pla de treball del Pla Estratègic (desembre 2024-febrer 2025)
- Diagnosi i Anàlisi de conjuntura actual de la ciutat de Barcelona (febrer-abril 2025)
- Sociograma i Mapa estratègic de l'ateneu. Línies estratègiques transversals i Línies estratègiques específiques de les àrees i els cercles (febrer-març 2025)
- Identificació de les línies estratègiques del present (diagnosi) i de futur (prognosi) (abril-maig 2025)
- Procés de col·lectivització. Sessió de reflexió i retorn de l'estratègia compartida (juny 2025)
- Presentació de l'informe final i documentació del pla estratègic (setembre-octubre 2025)
- Pla de treball i d'acció (setembre-octubre 2025)
- Pla de Comunicació (octubre 2025-2026)

4.1. Disseny del pla de treball del Pla Estratègic

- Establiment del grup de treball impulsor del pla estratègic i definició de rols i funcions, així com les dedicacions en el transcurs del procés
- Conceptualització de la metodologia de treball, les fases i passes a seguir, i la redacció d'instruccions clares per als actors participants del pla
- Comunicació de l'encàrrec, gestió de les tasques i resolució de dubtes continuada

L'establiment del grup de treball, el disseny, planificació i l'impuls del pla es va dur a terme durant els mesos de desembre de 2024 al gener de 2025 per part de l'Observatori.

La comunicació de l'encàrrec es realitzà per part del grup de treball impulsor en varis espais presencials i online per a assegurar la clarificació de la tasca, la transmissió de la informació i l'apoderament per a cadascú dels responsables de la tasca als seus cercles o àrees, durant el mes de Febrer de 2025.

4.2. Anàlisi de conjuntura actual de la ciutat de Barcelona

- Revisió documental dels materials i documents generats per Coòpolis durant la seva trajectòria.
- Anàlisi i interpretació de les dades d'organismes públics i privats d'estudi i observació de comportament, interès i problemàtiques ciutadanes, governamentals, legislatives i polítiques, així com problemàtiques ambientals i de salut pública de la ciutat de Barcelona dels últims 3 anys..
- Redacció dels resultats preliminars i presentació per a la deliberació i debat en un espai plenari de l'Ateneu (p.e al Comitè Rector) i aportació a l'anàlisi d'aquestes interpretacions
- Redacció de l'informe de l'anàlisi de conjuntura.

- Preparació de materials visuals per a la presentació de l'anàlisi.

Aquesta tasca recau en la responsabilitat de l'equip de l'Observatori Coòpolis, amb la participació dels perfils del Comitè Rector. Es va dur a terme entre Febrer i Abril del 2025.

4.3. Mapa estratègic de l'ateneu

- Revisió de documentació històrica dels cercles i àrees, memòries d'annualitats anteriors.
- Auto-diagnosi per part dels cercles i les àrees en la seva aportació des de Coòpolis en els últims 3 anys, relatiu a les entitats —promotores, participants, col·laboradores— les seves línies estratègiques i eixos de treball, la seva traducció en objectius, les actuacions i resultats que s'hi han derivat i les entitats amb qui s'ha generat relació durant la última trianualitat en un Mapa estratègic que plasmi tant les línies de treball i els resultats com el sociograma de l'enxarxament.
- Aquest anàlisi es farà mitjançant una eina col·laborativa, visual i oberta a tots els equips per a la aportació conjunta i el treball en un taulell de Miro.

Tots els cercles i àrees de Coòpolis són responsables de la realització i execució de l'autodiagnosi, entre Febrer i Març del 2025.

4.4. Identificació de les línies estratègiques de futur i pla d'acció

- Es recomana convocar una sessió estratègica dels cercles amb entitats promotores, participants i/o d'interès. En cas de necessitat es pot contactar amb l'Observatori per a facilitar-ne la dinamització. Es proposa la següent agenda de la sessió:
 - Introducció de la sessió i de les entitats participants
 - Presentació del mapa estratègic de la trianualitat anterior

- Presentació de dades i anàlisi conjuntural (p.e. de la mà de la XES i la XAC)
- Dinàmica conjunta de les línies estratègiques de futur de cada cercle i àrea, a mig (trianualitat 2025-27) i llarg termini (2030)
- Relatoria de la sessió i/o redacció dels resultats en un informe final, a fer arribar al grup de treball del pla.

Aquestes tasques en són responsables cada coordinador dels Cercles i Àrees, entre els mesos d'Abril i Maig de 2025.

Addicionalment i en paral·lel, es van fer unes propostes de línies estratègiques generals per part de l'Observatori seguint les següents tasques:

- Recollida de la informació i curació dels resultats de les sessions estratègiques de cada àrea.
- Detecció de les línies estratègiques transversals a tot l'Ateneu, de les àrees i de cada cercle per a va proposar línies i objectius estratègics conjunts.
- Sessió de deliberació i validació en el marc del Comitè Rector de l'Ateneu per validar el treball en aquesta direcció.
- Informe del pla estratègic conjunt provisional.

4.5. Col·lectivització i sessió de reflexió de l'estratègia compartida

- Preparació de material de presentació per a la divulgació de les dades.
- Sessió conjunta en el marc de la primera assemblea de l'anualitat per validar la proposta, on es proposa seguir la següent agenda
 - Presentació del marc de l'encàrrec, el context i un resum executiu de l'anàlisi conjuntural per part de l'Observatori
 - Exposició de les línies estratègiques de cada cercle i àrea per part de cada responsable.

- Resultats de les línies estratègiques conjuntes i específiques de l'Ateneu.
- Deliberació, ronda de torn de paraula als assistents de la reunió i resum dels acords.

Aquesta sessió es va realitzar a terme durant el mes de juny de 2025, liderada pel grup de treball i l'observatori, amb la participació de cercles i àrees, amb l'assistència d'altres agents interessats de Coòpolis.

4.6. Presentació de l'informe final i documentació del pla estratègic

- Construcció i entrega de l'informe final del pla estratègic
- Entrega del pla de comunicació, elaborat per l'àrea de treball de Comunicació de l'Ateneu

A executar durant els mesos de setembre-octubre 2025, per part de l'Observatori com a responsables, amb la participació de totes les involucrades.

4.7. Pla de treball de les accions previstes per cada línia estratègica

- Programa d'implementació anual de les accions i adaptació en el pla de treball de la trianualitat de 2024-27, transversal per a tot l'ateneu i per cercle.
- Incorporació de les accions del pla de comunicació al pla de treball de l'Ateneu.

A executar durant setembre-octubre 2025, per part del grup de treball i l'Observatori com a responsables, de cada coordinadora del cercle i de l'equip i àrea de Comunicació de Coòpolis.

4.8. Pla de comunicació

- Maquetació de l'informe a nivell visual per a la divulgació pública dels resultats
- Pla de comunicació dels resultats especificant les audiències interessades i les accions adients per a la difusió dels resultats
- A executar a partir d'Octubre i Novembre 2025, per part del grup de treball de Comunicació de Coòpolis.
- Els resultats i outputs del procés previstos seran els següents:
 - Report de l'anàlisi conjuntural del territori
 - Mapa estratègic de cada cercle i àrea de l'annualitat 2021-23
 - Informe final del Pla Estratègic de Coòpolis
 - Pla de treball per a la trianualitat 2024-27
 - Pla de comunicació per al pla

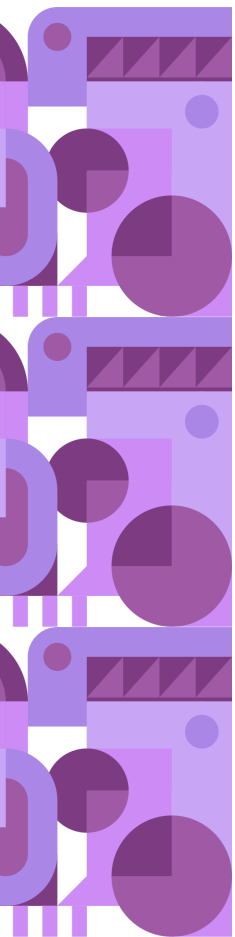
5. Protocols de treball i procés participatiu

El treball proposat en la metodologia vol incorporar els següents valors durant tot el procés en els mecanismes d'anàlisi i presa de decisions:

- **Inclusió i diversitat** → Incorporar totes les veus rellevants per al procés i assegurar aquesta diversitat en la participació: tècnics, entitats promotores, col·laboradores i participants i ens neutrals.
- **Grups de treball sectorials** → Per aprofundir en àrees específiques i mantenir un coneixement expert en contacte amb els àmbits d'actuació econòmica.
- **Comunicació verbal i digital** → Establir canals de comunicació eficaços, accessibles i de lliure consulta com el NextCloud i el correu compartit, així

com aprofitar espais existents com la coordinació de programes i col·legiada, per a la formulació de l'encàrrec i la resolució de dubtes, així assegurant el compromís i la mobilització del procés.

- **Treball col·laboratiu i col·lectiu** → Fer ús de les eines digitals compartides, en línia, on els equips de treball poden accedir en tot moment i col·laborar de forma simultània com el Miro.
- **Governança democràtica** → Establir mecanismes de decisió col·lectiva, col·lectivització i veu de les persones i entitats implicades, obrint fòrum i fent deliberacions conjuntes per tal de tenir una representativitat real de l'Ateneu.
- **Acció flexible i impacte** → Generar un pla executable i amb resultats concrets, i alhora flexible per a les realitats de la tasca dels cercles i àrees, possibilitant l'adaptació de les necessitats emergents del procés.

DIAGNOSI ESTRATÈGICA DEL CONTEXT SOCIOECONÒMIC DE BARCELONA

1. Introducció. La incertesa política en un món globalitzat

El 2025, cinc anys després de la pandèmia de la Covid-19, ens trobem immersos en un escenari altament volàtil i inestable. El Món sota el paradigma del model de globalització neoliberal està en recomposició, en plena disputa per l'hegemonia mundial i la competència en el mercat global. Predomina la incertesa en el camp geopolític, proliferen els conflictes i les guerres pel control dels recursos —matèries primeres, energia, força de treball, capital i finances—, i sobretot, per la conquesta de les posicions de domini en el mercat i la logística de distribució, al llarg de les cadenes de producció de valor¹. En aquest escenari complex, s'expressen i generalitzen processos i fenòmens econòmics globals fruit de la reestructuració en curs de la divisió internacional del treball, com la integració i consolidació de l'especialització funcional i la clusterització productiva a nivell mundial²; l'aprofundiment de la financiarització amb l'augment exacerbant de l'endeutament total³ i la reestructuració dels mecanismes d'inversió amb els fons de risc (hedge funds). Una dinàmica que s'alimenta d'una reorganització funcional integral —tecnològica i digital— dels mercats sota el paradigma accelerat i extractiu de la plataforma, l'algoritme i la producció de dades⁴.

Tots aquests processos sistèmics de recomposició comporten reptes i conseqüències directes sobre el territori, com l'extensió de dinàmiques de desenvolupament geogràfic desigual⁵, la polarització social i la urbanització

¹ Hopkins, T.K.; Wallerstein, I. "Patterns of Development of the Modern World-System," *Review*, 1, 2, 1977, 11-145. Gereffi G., Humphrey J., Sturgeon T. "The governance of global value chains". *Review of International Political Economy*, 12, 2005, pp. 78-104. Gereffi, G. *Global Value Chains and Development*

Redefining the Contours of 21st Century Capitalism. Cambridge University Press, 2018.

² Porter, M. E. *The Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance*. New York: Free Press, 1985. Charnock, G.; Starosta, G. (ed.) *The New International Division of Labour. Global Transformation and Uneven Development*. International Political Economy Series (IPES). New York: Palgrave MacMillan, 2016. Chua C, Danyluk M, Cowen D and Khalili L. "Turbulent circulation: Building a critical engagement with logistics". *Environment and Planning D: Society and Space* 36(4), 2018, 617-629.

³ Pel deute global: https://www.oecd.org/en/publications/global-debt-report-2025_8ee42b13-en.html

Pel deute públic: General government gross debt for Spain (GGGDTAESAI88N) | FRED | St. Louis Fed

⁴ Srnicek, N. *Capitalismo de plataformas*. Caja negra: Buenos Aires, 2018.

⁵ Smith, Neil. *Desarrollo desigual. Naturaleza, capital y la producción del espacio*. Traficantes de Sueños: Madrid, 2020. Sadowski, Jathan "When data is capital: Datafication, accumulation, and extraction". *Big Data & Society*, Volume 6, issue 1, January 2019.

intensiva⁶. I ho fan en un marc condicionat indefectiblement per la tensió entre l'acceleració de la carrera tecnològica, la finitud del model de creixement basat en els combustibles fòssils i els impactes irreparables sobre els ecosistemes i la salut mediambiental del planeta⁷. La proliferació de desastres naturals (desertificació, sequeres, inundacions) i la declaració de zones catastròfiques s'encadena amb la creació de zones de sacrifici (mines i abocadors), mentre s'incrementa la pressió sobre el medi, i es promociona la mobilització i el desplaçament forçat de milions de persones per motius econòmics, de guerra o climàtics.

La reestructuració econòmica dels mercats comporta l'augment de la interdependència regional global de béns, recursos i serveis en jocs de suma zero i, per tant la interdependència en clau política. Aquesta circumstància redunda en la necessitat de grans acords multilaterals i el foment de la cooperació internacional, però fàcilment pot desembocar en l'alimentació de la competitivitat i el desencadenament de conflictes i guerres —territorials i comercials—, en funció de la correlació de forces en litigi pel control de la distribució dels recursos. En aquest sentit, assistim a la crisi de les formes d'integració heretades de la IIGM i el repartiment de les zones d'influència, amb la constitució de noves aliances i blocs d'interessos multipolars en l'ordre geopolític global. Mentre la crisi d'autonomia estratègica de la Unió Europea, i per correlació del model d'estat que representa, fa que disminueixi el seu poder i augmenti el descrèdit de la democràcia liberal; en paral·lel s'alimenta l'ofensiva reaccionaria, ocupant i esbiaixant l'agenda política i mediàtica global. Arreu s'afirmen, com a hipotètiques alternatives, altres models de govern basats en la disminució de la capacitat democràtica i la sobirania de la població. Un joc d'equilibris molt perillós que té conseqüències a diferents escales (local, regional, nacional i internacional), i que fins i tot posa en qüestió l'estabilitat del domini de l'aliança atlàntica de l'OTAN.

Com bé s'assenyala mitjançant els Objectius de Desenvolupament Sostenible de l'Agenda 2030⁸, el planeta afronta el risc d'augment de la desigualtat i la pobresa i d'empitjorament de les condicions de vida de bona part de la població mundial,

⁶ Es calcula que prop del 56% de la població mundial actual ja viu en entorns urbans.
<https://worldstats.com/urban-rural-population-by-country-2025/>

⁷ Moore, Jason W. *Capitalism in the web of life. Ecology and the Accumulation of Capital*. Verso: London, 2015.

⁸ <https://sdgs.un.org/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development-17981>

especialment per les regions i els col·lectius més vulnerabilitzats. Al mateix temps, es posen en dubte les conquestes en matèria d'igualtat de gènere i per lloc d'origen, i retrocedeixen les polítiques de protecció a la infància i la vellesa. La uniformització i pèrdua de diversitat a nivell cultural i biològic expressa els efectes devastadors de l'activitat humana sobre el planeta, amb efectes irreparables com el canvi climàtic i l'efecte hivernacle. A més, totes aquestes conseqüències estan interrelacionades, i no es poden llegir de forma atomitzada com a elements diferenciats. Al contrari, segurament el repte principal de la geopolítica contemporània sigui trobar solucions concretes, quan tot està connectat sistèmicament, en ensamblatge i de forma complexa, de manera que es poden donar escenaris de multiplicació i acceleració de fenòmens en cadena i de generació de crisis multifactorials.

2. Diagnosi estratègica de la ciutat i l'àrea metropolitana de Barcelona

La metròpolis de Barcelona i Catalunya no són alienes a totes aquestes tensions del panorama global, ans al contrari, resulten travessades i modulades per aquestes inèrcies i dinàmiques, com un dels nodes urbans preponderants i amb més població de la regió mediterrània del sud d'Europa, dins un mercat interconnectat a nivell mundial. Amb dades de 2024, Catalunya té una població de 8.012.231 habitants, dels quals 3.398.219 viuen a l'àrea metropolitana, mentre la ciutat compta amb 1.686.208 d'habitants. L'àrea metropolitana de Barcelona representa avui el 42,4% del pes de la població catalana⁹. L'augment de la població continua marcant el pas demogràfic de la ciutat vinculat al moviment migratori, mentre el saldo vegetatiu, per contra, accentua l'envelliment de la població. L'estructura per sexes de la població empadronada a Barcelona és proporcionada, amb una lleugera superioritat femenina global, molt accentuada en les edats avançades¹⁰.

⁹ <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=aec&n=15228>

¹⁰ https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/wp-content/uploads/2024/05/La_poblacio_de_Barcelona_2024.pdf

2.1. Factors Econòmics

En els darrers 50 anys hem assistit a un procés de reconversió integral i profunda de l'activitat econòmica sobre el territori, a un ritme compassat pels cicles econòmics i canvis d'escala globals, que ha transmutat completament la ciutat i el metabolisme del seu hinterland. El 1970 el pes relatiu dels treballadors industrials, en relació a la totalitat de la població activa a l'àrea metropolitana, era del 45,5%, mentre la del sector serveis era del 44% respecte al total. El 1986 la població industrial va disminuir fins al 36,3%, mentre la importància relativa del sector de serveis va augmentar fins el 56,6%. Actualment, en termes de Valor Afegit Brut (VAB) el sector industrial ocupa un 10,2% i els serveis un 85,6% del total, i a penes arriba a un 5,7% d'indústria versus un 90,7% de serveis, si es limita a la ciutat de Barcelona¹¹.

La reconversió integral: de la ciutat industrial a la metròpolis global

L'evolució de les dades és tan sols un exemple il·lustratiu del procés de terciarització i del canvi de tendència de l'activitat productiva i de la composició social de la població, però tan sols es poden llegir com un efecte i una conseqüència del desenvolupament d'unes polítiques determinades. El procés de construcció de la metròpolis barcelonina s'ha caracteritzat morfològicament per dos factors demogràfica i urbanísticament interrelacionats: una dinàmica macrocefàlica de creixement concentrat i centralitzat en torn de la ciutat de Barcelona, amb els desequilibris socials i tensions territorials constants en les relacions camp-ciutat/urbà-rural¹²; i la demanda i mobilització permanent de mà d'obra poc retribuïda amb el reclutament de força de treball migrant —primer de la resta de l'estat, després de tot el Món—, degut també a l'envelliment de la població i la baixa natalitat, resultat d'una economia poc diversificada, i incapaç d'eleva uns salaris minsos i estancats durant dècades.

¹¹ Dades per Catalunya. Per la indústria: <https://www.idescat.net/indicadors/?id=basics&n=10206>. Pels serveis: <https://www.idescat.net/indicadors/?id=basics&n=10209>

¹² El 78% del teixit empresarial de l'AMB es concentra a cinc municipis: Barcelona, L'Hospitalet, Badalona, Sant Cugat del Vallès i Cornellà. Cambra de Comerç i Metròpolis Barcelona (AMB). *La metròpolis de Barcelona. Invertir, treballar i viure*. Àrea Metropolitana de Barcelona, 2024.

Efectivament, el model de reconversió productiva i d'especialització funcional metropolitana en bona mesura s'ha basat històricament en el relatiu baix valor del treball i una devaluació salarial endèmica en contrast amb l'encariment de la vida, que es presentava en termes de cost d'empresa com un avantatge competitiu, per recollir les engrunes de la deslocalització del mercat mundial. En grans línies, la productivitat sempre ha augmentat en els períodes recessius (2009-2013, 2020), quan es destrueix ocupació, i s'ha estancat en els expansius (2000-2008, 2014-2019, 2023-2025), quan es crea més ocupació. Catalunya mostra una bretxa salarial creixent respecte al nucli europeu que supera en molt el diferencial en PIB per càpita¹³. Les dues dinàmiques històriques assenyalades han repercutit àmpliament en la constitució d'un exèrcit de reserva de mà d'obra estructural subaltern, que es mobilitza i desmobilitza funcionalment amb els cicles econòmics, i que s'instrumentalitza per pressionar a la baixa sobre els salaris i les condicions de treball, en un mercat laboral cada vegada més dual i segmentat. Si li sumem les dificultats en l'accés a l'habitatge, degut a l'alça dels preus i l'entrada al mercat immobiliari dels fons d'inversió globals, aquesta circumstància es tradueix en l'increment dels desequilibris urbans, la polarització i la reproducció dels fenòmens de segregació social i urbana a tot el país i a l'àrea metropolitana al llarg de les darreres dècades¹⁴.

Tanmateix, la baixa dotació de capital o inversió acumulada per persona ocupada en comparació amb altres països europeus no és l'únic factor que ha determinat la productivitat comparativa i històricament baixa del treball. Un element encara més fonamental és el canvi estructural, que jerarquitzava i reassigna els recursos i inversions entre sectors d'activitat. Aquest canvi estructural té un rerefons estratègic, i opera d'una forma dual en funció de si són sectors intensius en capital o més intensius en treball de mitjana i baixa qualificació. El model productiu barceloní i català reflecteix clarament aquest caràcter dual del creixement econòmic, degut a l'estratègia de desenvolupament i de reconversió productiva seguida històricament durant el procés d'adaptació al mercat global.

¹³ Cambra de Comerç. Indicadors, progrés i benestar 2024.
https://cambrabcn.org/wp-content/uploads/2024/01/PRESENTACIO_IPB.pdf

¹⁴ Porcel, S.; Navarro-Varas, L.; Antón-Alonso, F.; Cruz, I. "La suburbanització de la pobresa com a efecte metropolità de la gentrificació: el cas de barcelona". DDAA. Gentrificació i dret a la ciutat. *Papers*, 60. 2018.

A partir de 1986, l'estratègia de reconversió econòmica de la ciutat, que donà lloc al *aleshores* reconegut Model Barcelona, es basà en activar i renovar un vell mecanisme de dinamització empresarial urbana: l'impuls de la ciutat de fires i congressos, a partir de l'organització de macro-esdeveniments com els Jocs Olímpics de 1992, com a palanca de creixement. Inspirant-se en la pròpia història urbana amb les exposicions internacionals (1888, 1929) i en referents internacionals de gestió públic-privada de transformació urbana com Baltimore, la utilització de grans esdeveniments com a *esquer* i palanca d'atracció d'inversions, permetia l'entrada de la ciutat com a node en els circuits globals de l'economia del posicionament. Es tractava de mobilitzar recursos per generar efectes de creació de valor en cascada a partir de l'activació d'un cercle virtuós, mitjançant una estratègia corporativa d'aliances públic-privades, que incrementés i focalitzés les inversions. Així es pretenia obtenir en retorn, com a contraprestació, i en degoteig, la transformació de l'entorn, la construcció d'infraestructures i la remodelació de grans àrees urbanes. La promoció i explotació turística impulsava i dinamitzava la renovació urbana i la revalorització immobiliària, generant creixement econòmic, però també "externalitats" com l'alimentació de pràctiques especulatives, l'encariment del sòl i del parc habitacional o l'explotació i el desequilibri territorial, de forma que la riquesa generada no beneficava ni era distribuïda de forma equitativa per a tota la població.

Com es va demostrar durant el Fòrum de les Cultures 2004, l'activació d'aquests ressorts comportà l'entrada de la metròpolis barcelonina en una dinàmica d'espiral aparentment irrefrenable de competitivitat global. Aquesta inèrcia i pressió de la competitivitat empeny a les empreses i a les administracions a la recerca d'avantatges competitius basats en el posicionament i l'explotació del lloc. El privilegi de la rendibilitat i dels criteris inversors i mercantils acaba comportant l'assumpció local de dinàmiques que imposaven l'arbitri dels interessos privats del mercat mundial sobre la ciutat. Plans urbanístics com el 22@, la creació de barris com Diagonal-Fòrum i la remodelació urbana de l'eix Besòs s'han caracteritzat com a models de concertació i supeditació de l'interès públic sota l'interès privat, amb processos de transferència del risc financer cap a la contrapart pública i la captura privada dels beneficis, en especial en relació a operacions del mercat immobiliari¹⁵.

¹⁵ Veure per exemple: Casellas, A. "Desarrollo urbano, condiciones de poder y participación ciudadana en Barcelona: una narrativa desde la geografía crítica". A: *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles* N.º 70, 2016, p. 57-75.

Els rendiments creixents pels inversors de capital privat, bàsicament centrats en la promoció immobiliària, contrastaven amb l'estancament de les rendes, l'encariment expansiu de l'habitatge amb successives bombolles i el predomini de dinàmiques especulatives en la creació de noves àrees residencials de la franja alta del mercat immobiliari, especialment al litoral i a les antigues zones fabrils, amb les conseqüències d'augment de la segregació urbana, de processos de gentrificació i de centrifugació de persones de baixos ingressos dels seus barris i llocs de residència tradicionals.

Quin lloc ocupa Barcelona avui dins l'especialització funcional de l'economia global?

La reconversió productiva, social i urbana de la ciutat impulsà un salt d'escala i la seva inscripció adaptada i condicionada a les cadenes globals de valor, amb l'assumpció de la seva posició en l'especialització funcional global: el desenvolupament intensiu d'una economia del lloc i la producció d'avantatges competitius urbans a partir de l'explotació de l'ambient —geogràfic i climàtic— del seu enclavament. I ho feu, bàsicament, a partir de dos grans sectors d'activitat: el mercat immobiliari i el turístic. Dues branques econòmiques que s'imbriquen necessàriament, amb la financiarització com a mecanisme i combustible clau, amb un impacte socio-territorial i externalitats evidents sobre l'economia, el metabolisme i la petjada ambiental de la ciutat, i que acaparen el pes de la inversió total, per sobre de les inversions en la indústria i els serveis avançats. El contrast fonamental entre els dos sectors és que mentre el mercat immobiliari es caracteritza estratègicament per la necessitat d'una alta intensitat de capital en actius no produïts, el mercat turístic correspon a la franja de predominança d'una alta intensitat de treball, amb poca qualificació, salaris baixos i poc valor afegit. A més, l'alta dependència d'aquests sectors respecte a la fluctuació de les cicles econòmics i financers, que els grans esdeveniments pretenen convocar, s'expressen i impacten també, precisament, en els dos grans reptes de la ciutat contemporània: l'habitatge i el medi ambient.

Charnock, G.; Ribera-Fumaz, R. "The Production of Urban Competitiveness: Modelling 22@Barcelona". Schmid, Ch. (ed.) *Urban Revolution Now*. London: Routledge, 2014.

Lluny d'apaivagar-se, aquesta dinàmica de ciutat de fires i congressos ha acabat intensificant-se i accelerant-se, resultant una de les branques claus i estratègiques de l'especialització funcional de Barcelona dins el mercat global, amb el desenvolupament de l'anomenada economia del visitant. Segons l'Associació Internacional de Congressos i Convencions (ICCA), Barcelona ocupa el top 5 mundial entre les ciutats que organitzen congressos internacionals amb un total de 139 congressos celebrats el 2023. A l'entorn de Barcelona es va tornar a superar, el 2024, la xifra rècord de 5 milions de viatgers registrats en allotjaments turístics, assolida per primer cop el 2023. A més, el nombre de visitants cresqué especialment durant el primer trimestre (+4,6%), en línia amb l'esforç de la destinació per desestacionalitzar el turisme al llarg de tot l'any¹⁶. Segons els càlculs de l'Observatori del Turisme de Barcelona, la ciutat va rebre durant el 2024 un total de 15,6 milions de turistes que, sumats als 10,5 milions de Barcelona regió, van permetre que la Destinació Barcelona en rebés 26,1 milions¹⁷.

El turisme és un motor de creixement i un pilar fonamental de l'economia de la ciutat. El 2025 Barcelona com a node de la ciutat global segueix profundament condicionada per la dinàmica d'intercompetitivitat urbana de l'economia del posicionament, amb l'organització d'un calendari anual de congressos i fires de projecció internacional (Mobile World Congress, Smart City Expo i un llarg etcètera) i la captació de tota mena d'esdeveniments de repercussió global (Copa Amèrica, Formula 1, Tour de França). La internacionalització econòmica de la ciutat com a pol d'atracció d'inversions i visitants comporta que l'impacte del mercat immobiliari i del mercat turístic segueixin mantenint una forta preponderància, de vector transversal i central en el dinamisme de l'activitat econòmica, malgrat els indicis d'overtourism i les tensions entre els límits físics i la sobreocupació del territori¹⁸.

No obstant, el teixit empresarial de la metròpolis barcelonina, des de 2007 ha iniciat varies estratègies per intentar diversificar la seva activitat. Aquestes línies estratègiques, centrades en la innovació, l'economia del coneixement i la captació d'inversió i de talent, segueixen igualment orientades i vertebrades amb l'objectiu de

¹⁶ Laboratori de Turisme de la Diputació de Barcelona <https://media.diba.cat/diba/labturisme/2024/index.html>

¹⁷ <https://www.observatoriturisme.barcelona/ca/not%C3%ADcies/impacte-econ%C3%B2mic-de-la-despesa-econ%C3%B2mica-de-lactivitat-tur%C3%ADstica-va-cr%C3%A9ixer-un-105>

¹⁸ Veure per exemple: Milano, Claudio, Novelli, Marina & Joseph M. Cheer (2019): *Overtourism and Tourismphobia: A Journey Through Four Decades of Tourism Development, Planning and Local Concerns, Tourism Planning & Development*, 2019.

posicionar Barcelona com a referent global en diferents àmbits. És a dir, novament es fonamenten en l'estratègia exògena de l'economia del posicionament, basada en la reputació del lloc i la qualitat de vida com a factors d'atracció d'inversió i de talent. L'estratègia s'ha traduït en el foment de l'especialització funcional de la metròpolis i l'assaig en la generació d'ecosistemes (clusters) sectorials estratègics, dinamitzats per hubs i nodes territorials de localització, en camps com: la tecnologia digital (ICT, Barcelona SupercomputingCenter) o indústria 4.0 (Smartcity, MWC i la Fira de Barcelona (Fira District), el districte d'innovació 22@ o l'àrea8 a la Marina), l'economia verda i blava (creació del Blue Tech Port, el pol d'economia blava al port Olímpic), l'energia, el disseny, l'esport, la biotecnologia i la tecnologia científica i farmacèutica (Parc de Recerca Biomèdica, Barcelona Institute of Science and Technology (BIST), Barcelona Science Innovation District (BaSID).

El plantejament, alineat en el marc de l'economia del coneixement, és crear un ambient propici pels negocis, impulsar startups (empreses emergents) i generar xarxes d'innovació interurbanes per reforçar l'articulació R+D+I entre sectors i cadenes de valor, concentrant agents de l'anomenada Triple Hèlix (Universitats, Empreses i Institucions) en territoris específics¹⁹. Barcelona és la 8a ciutat europea en atracció d'inversions tecnològiques internacionals en el període 2015-2024, segons Atomico. L'ecosistema emprenedor de la ciutat ha rebut 6,3 mil milions \$ procedents d'inversors internacionals en els darrers 10 anys, xifra molt superior a la rebuda en el període 2005-2014 (1,0 mil milions \$)²⁰. El desenvolupament de l'economia digital hauria d'actuar com a catalitzador per implementar mesures que permetin fer front als reptes contemporanis, però caldrà veure com es distribueix la riquesa produïda, i si, efectivament, es tradueix en benestar per la població en general.

La necessitat estratègica de fomentar el caràcter endogen del desenvolupament econòmic local

Les dades econòmiques de 2024 assenyalen un creixement econòmic incipient: el PIB català ha augmentat en un 3,6 %, amb un augment moderat però insuficient de

¹⁹ Darrerament s'utilitza el model de l'anomenada quintuple hèlix, afegint a la comunitat i als mitjans de comunicació a l'equació.

<https://media-edg.barcelona.cat/wp-content/uploads/2022/01/04100626/CLUSTERS-URBANS-A-BARCELONA.pdf>

²⁰ Gabinet d'Estudis de la Cambra de Comerç de Barcelona. *La metròpolis de Barcelona. Invertir, treballar i viure, 2024*. Agència de Desenvolupament Econòmic de l'Àrea Metropolitana de Barcelona (AMB).

la renda de les llars i el poder adquisitiu, perquè es compensa amb les fluctuacions i la pressió de la inflació²¹. La renda anual neta mitjana de les llars metropolitanes de Barcelona és de 40.927 € l'any 2022-2023. Ha augmentat un 10,5 % en termes nominals (5,6 % en termes reals) respecte l'any anterior²². Però els bons resultats no s'acaben de traduir en millores pel benestar efectiu de la població. Entre el 2000 i el 2024 el PIB català ha augmentat en termes reals un 48,9% acumulat, però el PIB per habitant ho ha fet tres vegades menys (14,7%) durant el mateix període. A més, i malgrat les lleugeres millores els darrers anys (reducció de 2,3 punts percentuals 2020-24), gairebé un quart de la població de Catalunya (21,3 %) viu en risc de pobresa o exclusió de manera enquistada. En aquesta situació, l'accés a l'habitatge segueix essent un element clau i vector de la generació de pobresa²³.

Mentrestant, els sectors més dinàmics de l'economia de la ciutat segueixen essent l'immobiliari i el turisme, que exerceixen un paper estructurant i vertebrador dins l'economia del posicionament global. El futur econòmic de la regió metropolitana es conjura per la capacitat de diversificar i conjugar els següents vectors fonamentals d'una forma endògena: diversificació-relocalització-industrialització, energia, sostenibilitat, polítiques socials actives de redistribució socioeconòmica i foment de l'equitat i potenciació equilibrada de la tecnologia-digitalització. Segons la Cambra de Comerç de Barcelona, si que hi ha hagut un progrés del sector tecnològic, però predomina el seu caràcter exogen (per difusió), i manca l'endogen (per generació). "La productivitat ha augmentat via "destrucció creativa" (crisi i reestructuracions) i difusió de les noves tecnologies generades a l'exterior"; i no a través d'una "via de progrés tècnic endogen i auto-sostingut (R+D)"²⁴. La naturalesa dels mercats tecnològics que requereixen d'altres inversions, també en qualificació, per obtenir alts rendiments, dificulta el seu desenvolupament local i endogen, i reforça la seva excessiva dependència respecte el marc global.

²¹ A més, s'ha demostrat àmpliament que són els beneficis i l'augment dels marges empresarials els que repercuteixen molt més sobre la inflació dels preus, que no pas els salaris. De fet, estem en un cicle de xifres rècord dels marges empresarials, que han crescut el doble que els salaris després de la pandèmia. <https://ccoo.es/3878723311f36bdf3068febffdf2e3000001.pdf>-https://www.eldiario.es/economia/brecha-no-cesa-beneficios-empresas-crecen-doble-salarios-pandemia_1_12324294.html

²² Institut Metròpolis. Estadístiques metropolitanes sobre condicions de vida, 2022-2023.

https://www.institutmetropoli.cat/wp-content/uploads/2024/07/EMCV_2023_Sintetics.pdf

²³https://xarxanet.org/sites/default/files/assets/docs/library/2025-03/Radiografia-INSOCAT-ECV-2025_per-pagines.pdf

²⁴ https://cambrabcn.org/wp-content/uploads/2024/01/PRESENTACIO_IPB.pdf

En qualsevol cas, cal vetllar perquè l'orientació i vocació internacional de l'economia de la ciutat no acabi expulsant a les seves habitants, destruint i devorant els seus trets propis locals i distintius, dins una àrea metropolitana equilibrada i compacta, social i urbanísticament, que assegurí i proposi la resolució de necessitats dins una economia per la vida, de postcreixement, resilient i sostenible. Precisem de noves solucions a l'equació ocupació, ingressos, béns i serveis, tot seguint les recomanacions de la proposta de l'Estratègia #ESSBCN2030 (Estratègia de l'Economia Social i Solidària a Barcelona 2030)²⁵.

2.2. Factors socials

Malgrat els indicis de certa recuperació econòmica després de la pandèmia, com ho certifica l'augment del PIB o la disminució de l'atur, els resultats de creixement no es tradueixen en l'augment del benestar per bona part de la població. Les dades macroeconòmiques per si mateixes no acaben de capturar la complexitat de la situació. L'avaluació respecte a les condicions socials, més enllà de les conjuntures, respon a un caràcter estructural d'un model econòmic que no és capaç de traduir el seu creixement o els moments de bonança en una millora generalitzada de les condicions de vida de la població²⁶.

Una societat dual: creixement econòmic i malestar social?

Les dades disponibles indiquen un augment de les dificultats en l'accés als recursos mínims bàsics per a una vida digna per una porció significativa de la població: alimentació, habitatge, ingressos, treball de qualitat, educació, mobilitat, transport, salut... Unes carències que assenyalen una polarització i precarització creixent, en les quals prop de la meitat de la població, un 47,6%, té dificultats per arribar a final de mes²⁷. Malgrat les lleugeres millores els darrers anys (reducció de 2,3 punts percentuals 2020-24), gairebé un quart de la població de Catalunya (24%) viu en risc de pobresa o exclusió de manera enquistada, segons la taxa AROPE. És a dir, una

²⁵ <https://essbcn2030.decidim.barcelona/?locale=ca>

²⁶ BRUGUÉ, QUIM; CASADEMONT, XAVIER. *Cronificació de la pobresa i creixement de la precarietat. Una mirada retrospectiva a 10 anys d'INSOCAT. Informe INSOCAT per a la millora de l'acció social*, núm 17. https://acciosocial.org/wp-content/uploads/2024/07/ECAS_INSOCAT17.pdf

²⁷ <https://www.idescat.cat/pub/?id=ecv&n=7683>

de cada quatre persones no aconsegueix satisfer de forma regular les seves necessitats bàsiques. En aquest indicador, es segueix per sota de la mitjana europea (21,3%), i lleugerament per sobre la mitjana espanyola (25,8%), i l'evolució dels seus components mostra l'estancament en la lluita per assegurar els mínims per a una vida digna. Un 8,6% de la població pateix privació material severa i 1.381.000 persones viuen per sota del llindar de la pobresa. Un 35,2% no pot fer-se càrrec de despeses imprevistes i un 30,4% no pot fer vacances una setmana a l'any com a mínim²⁸.

La taxa de risc de pobresa o exclusió ens mostra una realitat persistent en el temps, i que no afecta de la mateixa manera en funció de les característiques de la població. Entre els infants menors de 18 anys la taxa de pobresa és d'un elevat 33,8%, mentre les persones amb baixa qualificació i titulació educativa tenen un 33,9%. Aquests percentatges indiquen poca mobilitat social i el relleu en la transmissió intergeneracional de la pobresa. Una dada molt rellevant pel que fa al caràcter dual de l'economia i del mercat és que entre les persones d'origen migrant la taxa de pobresa és de prop del 50%. Això és, la meitat de la població que no té nacionalitat espanyola està en risc de pobresa o exclusió²⁹. Tot i que la població d'origen migrant representa dues tercers part del creixement de l'ocupació durant el segon trimestre de 2024, la seva incorporació és produeix sobretot en els treballs de baixa remuneració i escassa protecció del segment secundari del mercat de treball, com el treball domèstic (un 68,5% del total), l'àmbit de les cures i la construcció, el que indica i reforça un nivell alt de segregació ocupacional³⁰. L'aprofundiment de la precarietat laboral debilita la integració econòmica i social dels treballadors, sumada a la insuficiència de les polítiques de protecció social, i fa endèmica i estructural la misèria d'una proporció considerable de la població³¹.

En el procés de reestructuració del mercat de treball que s'està produint, degut a la internacionalització, l'especialització funcional i la digitalització del mercat global, hi han desequilibris i desajustaments entre l'oferta i la demanda de treball, que

²⁸ <https://www.idescat.cat/pub/?id=ecv&n=7661>

²⁹ https://xarxanet.org/sites/default/files/assets/docs/library/2025-03/Radiografia-INSOCAT-ECV-2025_per-pagines.pdf

³⁰ DOMÉNECH, RAFAEL *Creciendo con inmigración*. BBVA research. 2024.

<https://www.bbvaresearch.com/publicaciones/espana-creciendo-con-mas-inmigracion/>

³¹ FOESSA *La sociedad del riesgo: hacia un modelo de integración precaria*. Fundación Foessa, Madrid, 2024.

<https://www.caritas.es/main-files/uploads/2024/11/CARITAS-analisis-y-persectivas-2024-digital-diciembre-2024.pdf>

afecten les economies contemporànies i especialment d'aquells territoris com la península ibèrica, especialitzats en sectors altament dependents i fluctuants dels cicles globals. La gran paradoxa és que, tot i que es genera ocupació i creix la població activa gràcies al contingent migrant, hi ha vacants en llocs de certa qualificació al no haver-hi mà d'obra suficientment qualificada per cobrir-los: infermeres i sector sanitari, xofers, educació, enginyeries, científics, i és significativament important en el sector públic (36,6% del total de vacants). De fet, també es detecten dificultats de cobrir els llocs de feina en sectors precaritzats com el turisme, la restauració o la construcció.

A l'estat espanyol es calcula que el 2024 hi havia gairebé 150.000 llocs de treball vacants, un 44% més respecte al 2019³². D'aquesta manera, tot i que encara ostenta una de les taxes de vacants més baixes del continent, és un problema creixent, que respon a l'absència de polítiques actives de creació d'ocupació i de dèficits estructurals de formació i educació, amb una manca de correspondència entre el perfil de les persones aturades i les necessitats productives. El mercat laboral català en aquest sentit també es veu determinat per aquesta problemàtica de desajustament estructural, al ser la comunitat que més aporta en població activa de l'estat. El 2024 disposava de 28.689 llocs de treball vacants³³.

L'habitatge com a principal vector de pobresa

En aquesta situació, l'accés a l'habitatge constitueix un element clau, estructural i estructurant en la generació de pobresa i precarització. Mentre els preus no han aturat la seva dinàmica alcista, l'exclusió residencial ha estat un dels indicadors que més ha empitjorat. Un 13,6% de la població a l'àmbit metropolità es troba en situació de risc d'exclusió residencial, per la combinació d'una situació de sobrecàrrega amb una de risc de pobresa després de pagar per l'habitatge, i aquest percentatge ascendeix fins al 16,9% en el cas de la ciutat de Barcelona³⁴.

³² Encuesta Trimestral del Coste Laboral del Instituto Nacional de Estadística (INE).

https://ine.es/dyngs/INEbase/es/operacion.htm?c=Estadistica_C&cid=1254736045053&menu=ultiDatos&idp=1254735976596 https://www.fbbva.es/wp-content/uploads/2022/12/DE_2022_valor-capital-humano_ivie_web.pdf

³³ <https://www.idescat.cat/indicadors/?id=basics&n=10224> <https://www.barometreocupacions.cat/barometre/>

³⁴ OBSERVATORI METROPOLITÀ DE L'HABITATGE DE BARCELONA. *L'habitatge a la metròpoli de Barcelona en el 2023: assequibilitat i accés Informe anual*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea Metropolitana de Barcelona, Diputació de Barcelona, Generalitat de Catalunya, novembre de 2024.

Les dificultats d'accessibilitat es condensen especialment a les grans conurbacions urbanes, però constitueix una dinàmica de crisi d'accés a l'habitatge estructural a tot l'estat. Els problemes relacionats amb l'habitatge afecten avui d'una manera o una altra 1 de cada 4 llars de tot l'estat, però aquesta proporció es dispara a 9 de cada 10, si s'analitza en el cas de les persones en situació d'exclusió social severa. El sobre esforç pels costos de l'habitatge afectava el 2024 a 6,8 milions de persones (14,1% de la població), 1,7 punts percentuals més que el 2018 i 8,9 punts percentuals més que el 2007, moment en el qual les despeses excessives arribaven al 5,2% de les persones. El 20% de les llars amb menys renda dediquen avui més del 70% dels seus ingressos al pagament del lloguer del seu habitatge. En retrospectiva, el desemborsament era del 48% el 2007, fet que significa que l'esforç en el pagament de l'habitatge de les famílies amb menys recursos s'ha incrementat gairebé un 50% en aquest període. A l'àrea metropolitana de Barcelona, l'esforç econòmic mitjà de les llars per a satisfer els pagaments anuals de l'habitatge se situava l'any 2023 en el 23,3% dels ingressos nets pel conjunt de l'àmbit metropolità, una xifra que ascendeix fins al 24,6% a Barcelona ciutat i descendeix fins al 21,6% pel conjunt de Catalunya³⁵.

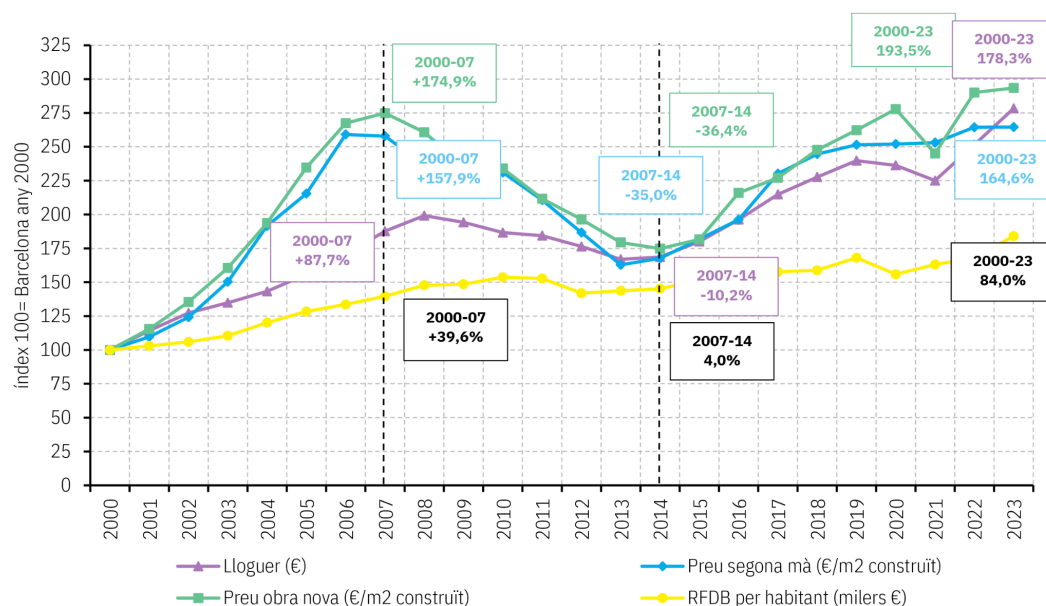

Figura 1: RFDB per habitant i preus mitjans de l'habitatge a la ciutat de Barcelona.

Font: Observatori Metropolità de l'Habitatge

³⁵ OBSERVATORI METROPOLITÀ DE L'HABITATGE DE BARCELONA. *L'habitatge a la metròpoli de Barcelona en el 2023: assequibilitat i accés. Informe anual*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea Metropolitana de Barcelona, Diputació de Barcelona, Generalitat de Catalunya, novembre de 2024.

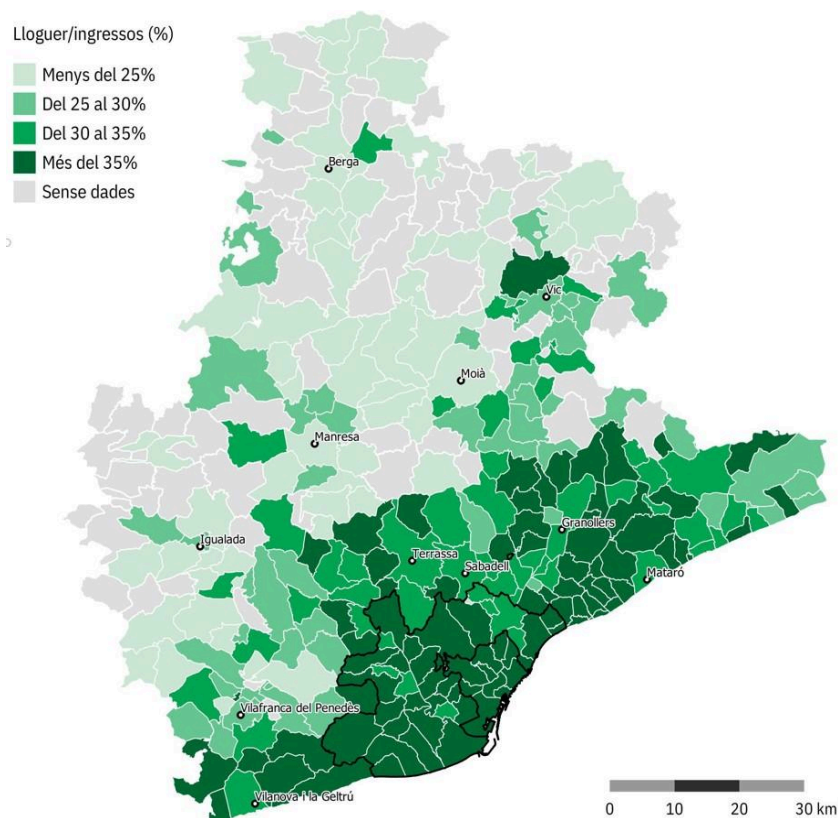

Figura 2: Esforç teòric d'accés a l'habitatge de lloguer per a una llar amb 25.000 € d'ingressos anuals. Municipis de la demarcació de Barcelona i districtes de Barcelona. 2022

Font: Institut Metròpoli. Secretaria d'Habitatge, a partir del registre de fiances dipositades a l'INCASÒL³⁶

El règim de tinença també es revela com un factor determinant de l'exclusió social³⁷. Quan es té l'habitatge en propietat (pagat o amb pagaments pendents), el risc d'exclusió cau al 8% de la població per Espanya i fins al 11,4% a Catalunya, però augmenta fins al 30% per a les famílies que paguen un lloguer, tant a Catalunya com a la resta de l'estat, i puja fins al 59% en el cas de les llars amb tinença en precari (cedida, rellogada, ocupada o amb avís de desnonament)³⁸. A l'Àrea metropolitana, el 2023 entre les llars que dedicaven més esforços, superiors a la mitjana per al pagament de l'habitatge, destacaven les llars llogateres (40,6%), les llars unipersonals formades per adults menors de 65 anys (40,2%), les llars monoparentals (40,9%), de les quals el 64,7% estaven encapçalades per dones, i les

³⁶ <https://www.institutmetropoli.cat/ca/noticias/augmenta-distancia-entre-ingressos-llars-i-preu-habitatges/>

³⁷ IDRA *De propietaris a llogaters. Informe sobre la desigualtat creixent en l'accés a la propietat*, Informe 2024. https://idrabcn.com/es/wp-content/uploads/sites/2/2024/10/de-propietaris-a-llogaters_IDRA_2024.pdf

³⁸ FOESSA *La sociedad del riesgo: hacia un modelo de integración precaria*. Fundación Foessa, Madrid, 2024. <https://www.caritas.es/main-files/uploads/2024/11/CARITAS-analisis-y-persectivas-2024-digital-diciembre-2024.pdf>
CÁRITAS i ESADE *Exclusió Compartida. Viure en una habitació en un context d'exclusió social i residencial*. 2025.

llars del quintil de renda més baix (49,9%)³⁹. La taxa de pobresa després del pagament de l'habitatge s'enfila fins al 57% en el cas de les llars de persones llogateres a la ciutat de Barcelona, molt per sobre de l'Àrea Metropolitana, un 49,5%⁴⁰.

L'exclusió residencial es cronifica i diversifica en les seves manifestacions, del sensellarisme a l'infrahabitatge, dels lloguers de temporada a l'amuntegament, dels desnonaments a les expulsions invisibles. A tot l'estat, el 2024, més de 4,6 milions de llars tenen dificultats relacionades amb l'accés i el manteniment de l'habitatge. Aproximadament 3 milions de persones (6,3%) ja utilitzen formes precàries de tinença de l'habitatge (facilitada gratuïtament per altres persones o institucions, rellogada, ocupada o amb avís de desnonament) i 3,4 milions de persones (7%) viuen en condicions d'amuntegament. Des de l'any 2018 ha augmentat la població exposada a situacions d'habitatge inadequat, entre les quals destaca que 1,6 milions de persones resideixen en habitatges que no tenen cap equipament bàsic.⁴¹

Aquesta crisi d'habitatge no es distribueix de forma homogènia. S'articula territorialment a través de processos de segregació urbana, a través dels quals, el mercat, les polítiques públiques i la desigualtat estructural configuren un mapa desigual d'oportunitats, serveis i condicions de vida. Un estudi de la Universitat Autònoma de Barcelona mostra que a Barcelona, la segregació residencial està profundament vinculada a la renda, i no a criteris culturals o d'origen⁴². El barri més benestant té una renda sis vegades superior al més desafavorit⁴³. Aquesta bretxa s'ha traslladat també a escala metropolitana: ja no només hi ha segregació entre barris, sinó entre municipis.

³⁹ OBSERVATORI METROPOLITÀ DE L'HABITATGE DE BARCELONA. *L'habitatge a la metròpoli de Barcelona en el 2023: assequibilitat i accés*. Informe anual. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, Àrea Metropolitana de Barcelona, Diputació de Barcelona, Generalitat de Catalunya, novembre de 2024.

⁴⁰ OBSERVATORI METROPOLITÀ DE L'HABITATGE DE BARCELONA. *Taxa de risc de pobresa després del pagament de l'habitatge per règim de tinença*.

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrtjIjeTY5NGQ3NTItMzQzZC00MGFkLTkiYjltNWlwZjBhMm13MjZmlwidCI6ljQ5NzQzMtCYlTY4ZTgtNGI5YyJiNTdlLWU5ZTAzMtY4NmYxZCIsImMiOiI9>

⁴¹ FOESSA Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials de la Fundació FOESSA (EINSFOESSA), 2023. <https://www.caritascatalunya.cat/noticias/problemes-habitatge-afecten-espanya-informe-foessa/>

⁴² GARCIA-LOPEZ, M.À., NICOLINI, R., ROIG, J.L. "Segregation and urban spatial structure in Barcelona". *Papers in Regional Science*; 99(3), 2020, pp. 749-772. <https://doi.org/10.1111/pirs.12484>

⁴³ NELLO, O. BLANCO, I (ED.). *Crisis económica, segregación urbana e innovació social en Catalunya*, València : Tirant lo Blanch, 2018. <https://ddd.uab.cat/record/288407>

Totes aquestes dinàmiques posen en qüestió la igualtat d'oportunitats i consoliden una ciutat a dues velocitats, en la qual, el codi postal determina no només la renda, sinó també l'accés a serveis, l'educació, la salut i la qualitat de vida. El dret a la ciutat esdevé així un privilegi per a uns quants, mentre per a la majoria és una cursa d'obstacles. En aquest escenari, la resposta ha d'anar molt més enllà dels ajuts puntuals: cal una política estructural d'habitatge públic, cooperatiu i assequible, amb capacitat d'intervenció sobre el mercat i orientada a garantir el dret a l'habitatge com a bé comú. Alhora, cal combatre la segregació amb planificació territorial redistributiva, una inversió pública decidida i la descentralització dels recursos i serveis cap als barris/municipis populars.

Una desigualtat creixent i polaritzada: una pobresa racialitzada

Les divergències en les condicions d'accés al mercat laboral (ingressos-preus), amb el factor determinant de l'habitatge, marquen i structuren les pautes d'una societat creixentment segmentada i polaritzada. Tot i que els índexs de desigualtat, el coeficient de Gini i el S80/20, indiquen una lleu tendència a la moderació, el 20% del quintil superior de la població amb més ingressos multiplica per 4 els ingressos del 20% del quintil inferior d'ingressos, mentre el 2021 la ratio era de 6,1 vegades més. En tot cas, tals indicadors no poden capturar del tot el grau de polarització social, molt més explícita, quan afinem per tipologia de rendes i abordem, més enllà de la desigualtat d'ingressos, els indicadors de desigualtat de patrimoni i de riquesa, com les rendes patrimonials (dividends, accions, fons d'inversió, lloguers, segones residències, terrenys o altres propietats immobiliàries, interessos etc)⁴⁴. A més, cal tenir en compte que la precarització de bona part de la població degut a les dificultats en l'accés a l'habitatge, contrasta amb la seva expansió com un bé d'inversió, estalvi i especulació per a molts propietaris. L'acumulació de propietats immobiliàries s'ha convertit en un component cada cop més significatiu de la desigualtat de riquesa. Mentre augmenta la dificultat d'accés a un habitatge digne, per altra banda, augmenten els que en disposen de més d'una.⁴⁵

⁴⁴ PIKETTY, THOMAS *La economía de las desigualdades. Cómo implementar una redistribución justa y eficaz de la riqueza*. Barcelona: Anagrama, 2015. PIKETTY, THOMAS *Naturaleza, cultura y desigualdades*. Barcelona: Anagrama, 2023.

⁴⁵ BOERTIEN, DIEDERIK; LÓPEZ-GAY, ANTONIO "Llars i propietat immobiliària: estratègies d'acumulació i desigualtat a Espanya, 2002-2017". A: *Perspectives Demogràfiques*, núm. 25, octubre de 2021. [En línia: https://ced.cat/PD/PerspectivesDemografiques_025_CAT.pdf]

Aquesta polaritat s'expressa també en la disparitat pel que fa a l'accés als recursos i serveis, i posa de manifest la importància de la inversió i les polítiques socials per atenuar aquestes desigualtats estructurals. L'augment de la desigualtat es tradueix en un augment de les problemàtiques socials, educatives i de salut. Les dinàmiques de privatització i les polítiques d'austeritat han significat un deteriorament transversal qualitatiu i quantitatiu dels serveis públics (habitatge, sanitat, educació, transports i mobilitat), també excessivament centralitzats, i que agreugen encara més la situació. La despesa pública en educació a Catalunya es va reduir un 30% entre 2008 i 2014 i la distància amb la UE-5 és elevada i creixent⁴⁶. Aquesta xifra impacta en la qualitat del sistema educatiu, l'equitat d'oportunitats d'aprenentatge i en la capacitat d'equilibrar els desajustaments del mercat laboral i les seves necessitats de qualificació. Hi ha una correlació evident entre nivell d'estudis, formació ocupacional i ingressos. La segregació escolar es posa de manifest a la ciutat de Barcelona en la distribució per barris de la qualificació educativa⁴⁷; en l'augment en la detecció de l'alumnat amb necessitats específiques d'aprenentatge per raó socioeconòmica (ha passat del 6,4% al 24,7% a primària, i del 5,6% al 18,6% a secundària)⁴⁸, i especialment pel que fa a l'alt índex de dissimilitud de concentració d'alumnes d'origen estranger, superiors al 0,30, que calcula cada any el Síndic de greuges. Aquest indicador mesura la diversitat del centre respecte a la composició de la població del seu entorn. Al municipi de Barcelona, un 30% dels alumnes d'origen estranger a Primària, i un 31% de Secundària haurien de canviar de centre perquè tota la població del municipi tingués la mateixa composició social⁴⁹.

Pel que fa a la salut, l'augment de l'esperança de vida a Catalunya és un bon indicador, però la despesa en salut per habitant, tot i ser creixent, és un 40% inferior a la UE-5, completament insuficient. Les diferències en els aspectes socials generen desigualtats en salut: com pitjor és la posició social, pitjor és l'estat de salut. Les persones amb menor nivell socioeconòmic tenen una probabilitat quatre vegades major de morir abans dels 65 anys. La correlació augmenta en l'àmbit d'atenció a la salut mental, el que presenta una major associació amb l'àmbit socioeconòmic⁵⁰. A

⁴⁶ CAMBRA DE COMERÇ. Indicadors, progrés i benestar 2024.

https://cambrabcn.org/wp-content/uploads/2024/01/PRESENTACIO_IPB.pdf

⁴⁷ <https://raulhigueras.github.io/visualitzacio-estudis-bcn/#>

⁴⁸ <https://fundaciobofill.cat/blog/la-segregaci-escolar-a-catalunya-estem-millor-o-pitjor-que-fa-cinc-anys>

⁴⁹ <https://fundaciobofill.cat/blog/mapa-interactiu-quin-nivell-de-segregaci-escolar-hi-ha-al-teu-municipi>

⁵⁰ OBSERVATORI DEL SISTEMA DE SALUT DE CATALUNYA. *Desigualtats socioeconòmiques en la salut i la utilització dels serveis sanitaris públics de la població de Catalunya*. Departament de Salut. Generalitat de Catalunya, 2017.

nivell de tot l'estat cal mencionar el creixement destacable dels casos de malalties greus i/o cròniques que no han rebut atenció el darrer any: més de 600.000 famílies declaren no haver rebut l'atenció que necessitava en el moment adequat, i fins a un 12% constaten dificultats per comprar medicaments i seguir tractaments o dietes per problemes econòmics⁵¹.

La condició de ser d'origen migrant i divers és una de les variables que apareixen de forma transversal en tots els indicadors (ingressos, mercat laboral, habitatge, educació, salut). En la majoria dels casos la qüestió de la desigualtat és agreujada pel racisme i el tracte discriminatori a l'hora d'accedir als béns, serveis i recursos. El risc de pobresa té una incidència gairebé quatre vegades inferior entre la població nascuda a l'estat que entre la població nascuda a la resta del món. Això provoca que la població en situació de pobresa sigui majoritàriament d'origen divers. Segons l'informe Foessa, les persones migrants provinents del continent africà són les més perjudicades, ja que 3 de cada 4 pateixen les conseqüències de l'exclusió social d'una manera més accentuada que la resta de la població de nacionalitat estrangera.⁵² Un altre fenomen extremadament greu i preocupant que afecta les persones migrants és la condició irregular administrativa. Sense drets ni veu, sense estadística ni dades disponibles, el nombre de persones immigrants en situació administrativa irregular s'estima a Catalunya entre 160.000 i 170.000, de les quals al voltant d'una tercera part són a la ciutat de Barcelona.⁵³ Situacions, en les què sovint tarden cinc anys de mitjana en poder-se regularitzar, amb l'alt cost social que tot aquest temps d'espera comporta.

En relació amb la invisibilització que pateixen les persones d'aquests col·lectius, hi ha també la qüestió de la mal anomenada "economia submergida".⁵⁴ El 2022 representava el 23% del PIB català, i principalment ocupava el sector domèstic, l'hostaleria i la indústria manufacturera. Són més les dones immigrants que es veuen treballant en situació irregular, principalment en les activitats de cura de la llar. Aquest és el sector en què més persones treballen de forma irregular, 38,4%,

⁵¹ FOESSA. Enquesta sobre Integració i Necessitats Socials de la Fundació FOESSA (EINSFOESSA), 2023. <https://www.caritascatalunya.cat/noticias/problemes-habitatge-afecten-espanya-informe-foessa/>

⁵² Ídem

⁵³ <https://www.lavanguardia.com/encatala/20240828/9895542/catalunya-estima-170-000els-immigrants-situacio-irregular.html>

⁵⁴ I això sense comptar amb la corrupció política i l'evasiva fiscal dels qui més tenen, l'altra economia invisible i submergida.

seguir del sector serveis (16,8%), hostaleria (12%) i construcció (9,6%)⁵⁵. El 2023 es calculava que entre les prop de 87.000 persones que treballaven en el sector de la llar i les cures a Catalunya, el 2,3% del total de l'ocupació catalana, un sector molt desregulat que forma part de les cadenes globals de cures⁵⁶, només un 65% (mitjana de 2023) havien treballat amb l'alta a la Seguretat Social (56.149). És a dir, la taxa d'informalitat del sector ha estat entorn del 35%, proporció que va a l'alça des de 2021. De fet, el nombre de persones afiliades a la Seguretat Social va disminuir de mitjana un 0,6% el 2023, mentre que el total de l'ocupació del sector havia crescut un 14,1%, posant de manifest que el creixement de l'ocupació en el sector està fent-se de forma irregular.⁵⁷

En síntesi, la diagnosi socioeconòmica indica que l'increment significatiu de la renda de la població metropolitana ha anat acompanyat d'un augment de la polarització i desigualtat socioeconòmica entre la població, com a reflex del caràcter dual de l'economia. L'estratègia exògena de l'economia del posicionament, la reputació de l'espai i de la qualitat de vida com a factors d'atracció de talent ha propiciat la dependència i vulnerabilitat de l'economia barcelonina i catalana respecte al mercat global. L'especialització funcional poc diversificada de l'economia ha propiciat una determinada inserció en les cadenes globals de producció, i l'atracció de mà d'obra fortament segmentada en una expressió polar als extrems. El que s'ha anomenat com a relacions socials tectòniques, d'una banda, persones de la service class global amb alt poder adquisitiu, de l'altra⁵⁸: persones migrants per ocupar els treballs pitjor remunerats i amb males condicions de feina. Aquesta realitat social dual no deixa de traduir la polaritat del model productiu, degut al seu caràcter exogen, fruit de la pressió de la competitivitat global. És necessari desarticular la falsa dicotomia entre seguir les consignes i ritmes de l'economia global o l'aïllament. Barcelona i Catalunya han de poder generar un model de teixit socioeconòmic diversificat i propi de caràcter local i endogen, que sigui sostenible pel medi ambient i reverteixi en el benestar de la població.

⁵⁵ OBSERVATORI DE LES MIGRACIONS I EL REFUGI A CATALUNYA. *Informe sobre l'estat de la immigració a Catalunya el 2022*. Fundació ACSAR, 2023.

https://www.fundacioacsar.org/wp-content/uploads/2023/10/Informe2022_web.pdf

⁵⁶ HOCHSCHILD, A. R. "Global Care Chains and Emotional Surplus Value". A: W. HUTTON, W.; A. GIDDENS (EDS.), *On The Edge: Living with Global Capitalism*. Londres: Jonathan Cape, 2000, pp. 130-146.

⁵⁷ OBSERVATORI DEL TREBALLI MODEL PRODUCTIU. *El treball de la llar i les cures a Catalunya*. 2024.

https://www.acra.cat/model-productiu-el-treball-de-la-llar-i-les-cures-a-catalunya-2023_1043227.pdf

⁵⁸ SLATER, T. «Gentrification in Canada's cities: from social mix to social 'tectonics'». A: ATKINSON, ROWLAND; BRIDGE, GARY (EDS.). *Gentrification in a global context: the new urban colonialism*. Routledge: London, 2005.

2.3. Factors ecosocials

En el moment actual, els factors ecosocials no poden ser una simple categoria analítica: constitueixen un marc i un límit, són el reflex directe de com s'articula la distribució del poder, dels recursos i dels impactes ecològics en una societat marcada per la desigualtat estructural. Parlar de drets ecosocials és reconèixer que l'accés efectiu a l'aigua, l'energia, l'alimentació, la salut o l'habitatge no pot desvincular-se de les condicions ecològiques i dels models productius i urbans que els sostenen o els neguen. Aquest enfocament integral constata que la crisi climàtica, la degradació ambiental i les desigualtats socials no són fenòmens aïllats, sinó dimensions interconnectades d'un mateix conflicte⁵⁹.

La magnitud que ha assolit la repercussió de l'activitat econòmica en relació amb la biosfera i el metabolisme socioeconòmic de la civilització industrial capitalista projecta una amenaça existencial sobre la humanitat. En aquest escenari de límits desbordats, cal qüestionar el mode de vida imperant i replantejar el sentit mateix del benestar col·lectiu⁶⁰. És per això que cal una lectura ecosocial de la realitat, capaç de fer visibles les interdependències entre la vida i el territori, entre les condicions materials i les polítiques públiques. Els factors ecosocials han de deixar de ser un apèndix ambiental en els diagnòstics per passar a ser l'eix vertebrador d'una nova agenda de drets col·lectius.

Escalfament global i temperatures extremes

Barcelona viu immersa en una realitat climàtica transformada. L'estudi elaborat per l'Ajuntament de Barcelona amb el Servei Meteorològic de Catalunya i Barcelona Regional estima un augment mitjà de la temperatura de fins a +1,7 °C en l'escenari compromès i de fins a +3 °C en un escenari d'absència d'accions⁶¹.

⁵⁹ BERNÁ SERNA I SAMA ACEDO. "Habitar, consumir y Cultivar, procesos e iniciativas para la transición ecosocial en Cataluña y Madrid". *RES. Revista Española de Sociología*. Vol. 33, Nº. 3, 2024
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=9616129>

⁶⁰ EQUIPO FUHEM ECOSOCIAL. "Por un enfoque ecosocial para el estudio de la vida buena". *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, Nº. 161, 2023 (pàgs 11-25)

⁶¹ AJUNTAMENT DE BARCELONA, SMC I BARCELONA REGIONAL. *Estudi dels impactes del canvi climàtic a Barcelona*, 2019.
https://www.bcnregional.com/wp-content/uploads/2019/10/MA01_CANVI_CLIMATIC_V1.pdf

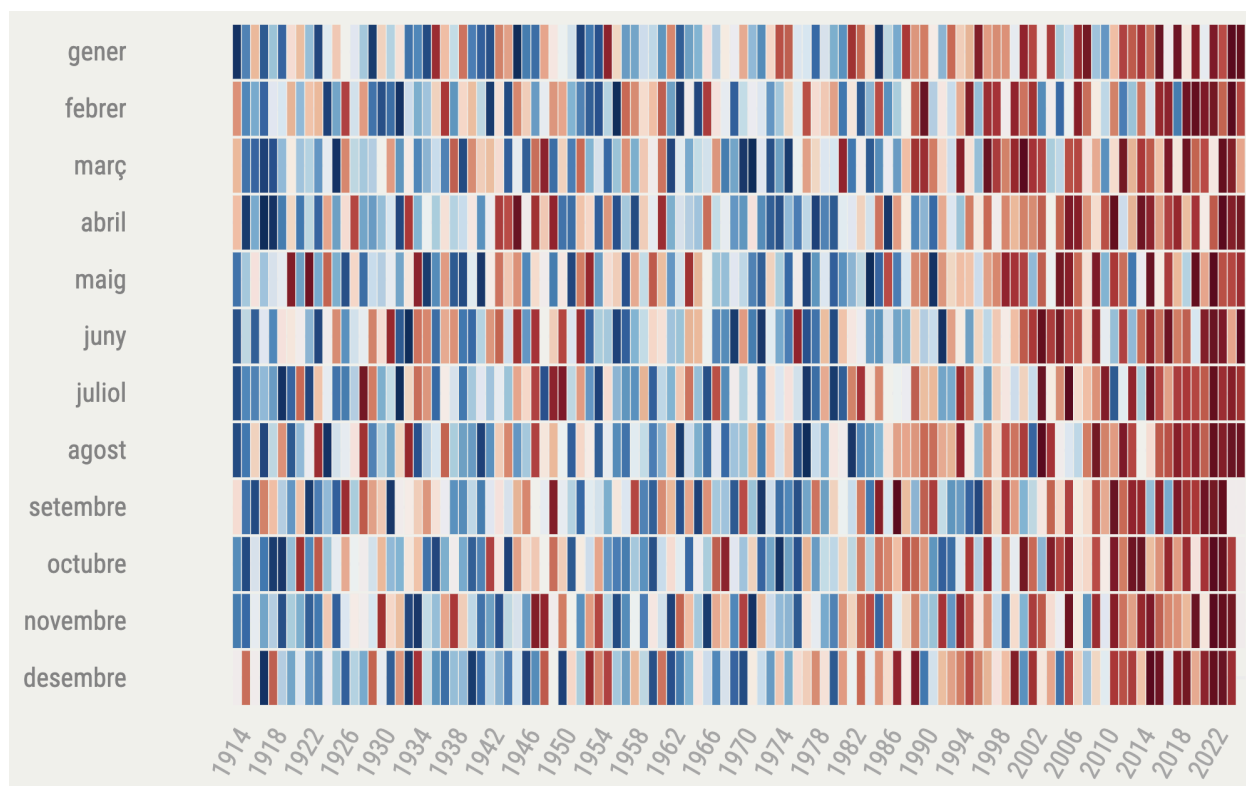

Figura: Rànking dels mesos de l'any segons al seva temperatura mitjana

Font: Observatori Fabra.

Aquest escalfament no és una projecció llunyana: ja s'està manifestant. La temperatura mitjana de l'aire a Catalunya ha augmentat a un ritme de $+0,25^{\circ}\text{C}$ per decenni entre 1950 i 2022⁶². A Barcelona ciutat, les dades de l'Observatori Fabra confirmen un increment de $+0,17^{\circ}\text{C}$ per decenni entre 1914 i 2021⁶³. Aquesta pujada sostinguda de les temperatures té un impacte directe sobre la salut. Segons l'Agència de Salut Pública de Barcelona, les nits tòrrides estan vinculades a un augment de la mortalitat entre la gent gran, especialment als barris més vulnerabilitzats⁶⁴.

⁶² METEOCAT. *Butlletí anual d'indicadors climàtics*, 2022.

<https://static-m.meteocat.cat/wordpressweb/wp-content/uploads/2023/05/30095931/baic-2022-02-temperatura.pdf#page=6>

⁶³ *Idem*

⁶⁴ AGÈNCIA SALUT PÚBLICA DE BARCELONA. *Mortalitat atribuïble a la calor a la ciutat de Barcelona*. <https://www.aspb.cat/wp-content/uploads/2024/11/Mortalitat-atribuible-calor-Barcelona-2016-2023.pdf>

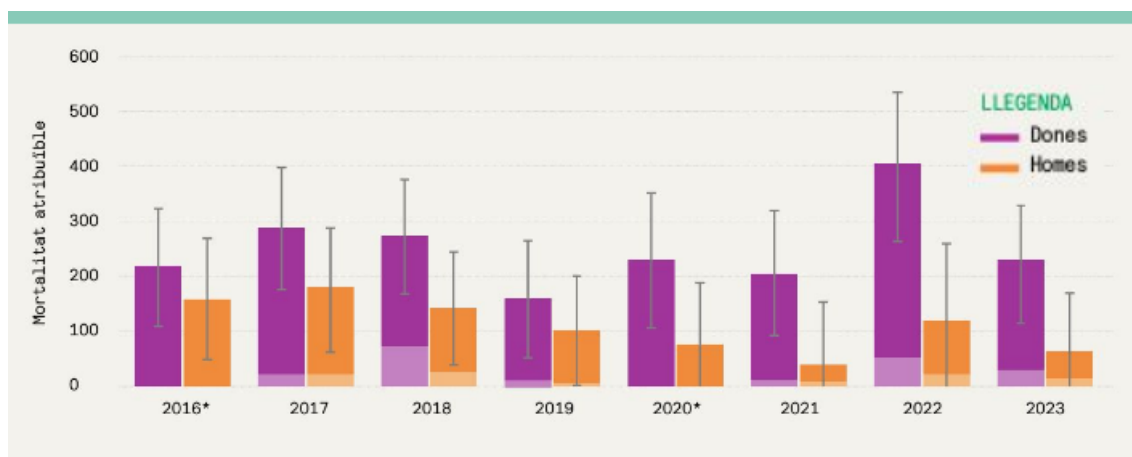

Figura: Mortalitat atribuïble a la calor a la ciutat de Barcelona, 2016–2023

Font: Agència de Salut Pública de Barcelona

L'anomenat efecte d'illa de calor urbana és una expressió clara d'aquest desequilibri: les temperatures al centre de Barcelona poden arribar a ser fins a 7,5 °C més altes que a la perifèria, segons una recerca realitzada per la Universitat de Barcelona⁶⁵. Aquesta bretxa tèrmica és recurrent: en més del 90% de les nits estudiades, el centre de la ciutat registrava valors més elevats que la seva corona metropolitana.

Sequera estructural i el seu impacte en la ciutat

La crisi climàtica no només escalfa l'ambient, també asseca els rius, conques internes i posa en risc la garantia del dret a l'aigua. L'actual episodi de sequera ha estat qualificat com a històric pel mateix Govern de la Generalitat⁶⁶. L'any 2023 ha estat el més sec i el segon més càlid des del 1950 a Catalunya, i els tres darrers anys acumulen el menor registre de precipitacions a Barcelona des de 1914.

⁶⁵ MARTÍN VIDE, J; MORENO-GARCIA, MC. "Probability values for the intensity of Barcelona's urban heat island". *Atmospheric Research*, Volume 240, August 2020.

⁶⁶ Servei Meteorològic de Catalunya. Generalitat de Catalunya (2023)
<https://govern.cat/govern/docs/2023/11/16/12/08/777dlc32-8080-4403-a280-a2676aeb40c2.pdf>

Barcelona - Anomalia de la precipitació acumulada anual

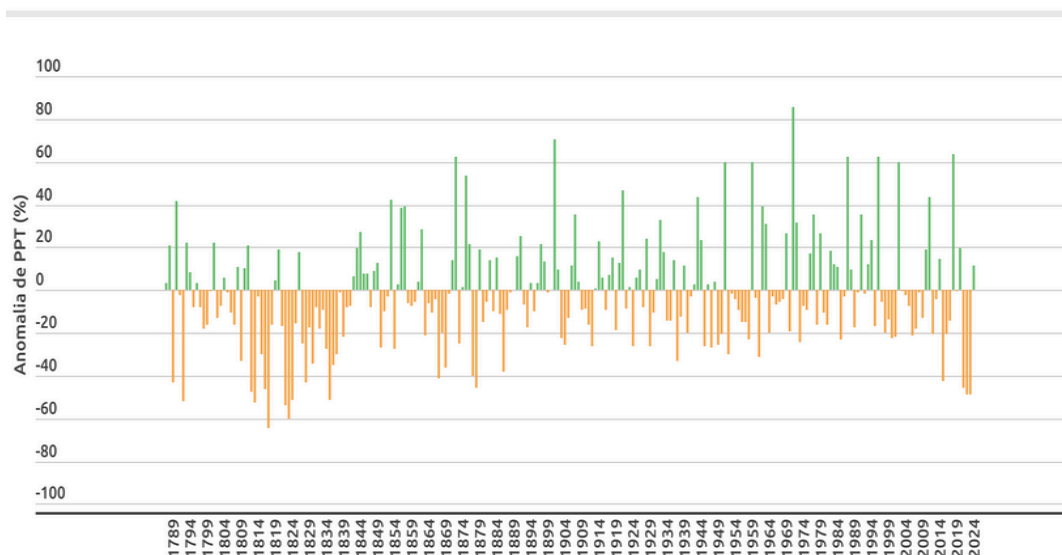

Figura: El gràfic mostra la precipitació acumulada, però expressada com a anomalia, en percentatge (%), respecte del període de referència 1961-1990. Les columnes taronges indiquen anys amb una anomalia negativa (o secs), i les verdes els anys amb anomalia positiva (o plujosos)

Font: Meteo.cat

Les dades apunten a una cronificació del risc hídric. Segons l'Estudi dels impactes del canvi climàtic a Barcelona, l'any 2050 els recursos superficials provinents dels rius Ter i Llobregat es podrien reduir un 12%, i els subterranis, un 9%. Alhora, es preveu un increment del 4% en la demanda d'aigua, la qual cosa implica una necessitat addicional de 34 hm³/any per a l'AMB⁶⁷.

Aquest context reclama polítiques estructurals de gestió de l'aigua basades en la justícia ambiental, la planificació ecosistèmica i la democratització de la governança hídrica. L'aigua no pot ser una mercaderia sotmesa a l'estrès climàtic i als interessos de l'especulació: ha de ser reconeguda i garantida com a dret col·lectiu fonamental.

Accés a l'energia com a dret bàsic

L'energia és condició de possibilitat per a la vida quotidiana: escalfar-se, cuinar, refrigerar aliments o conservar medicaments. Malgrat això, milers de llars continuen patint pobresa energètica de manera estructural. L'informe del Síndic de Greuges de

⁶⁷ AJUNTAMENT DE BARCELONA, SMC I BARCELONA REGIONAL. Estudi dels impactes del canvi climàtic a Barcelona, 2019. https://www.bcnregional.com/wp-content/uploads/2019/10/MA01_CANVI_CLIMATIC_V1.pdf

Catalunya del 2023 revela que entre un 5% i un 20% de la població es troba en situació de pobresa energètica⁶⁸. El 9,4% de les llars acumulen retards en el pagament de factures i prop del 19,2% no poden mantenir la seva residència a una temperatura adequada durant l'hivern o l'estiu.

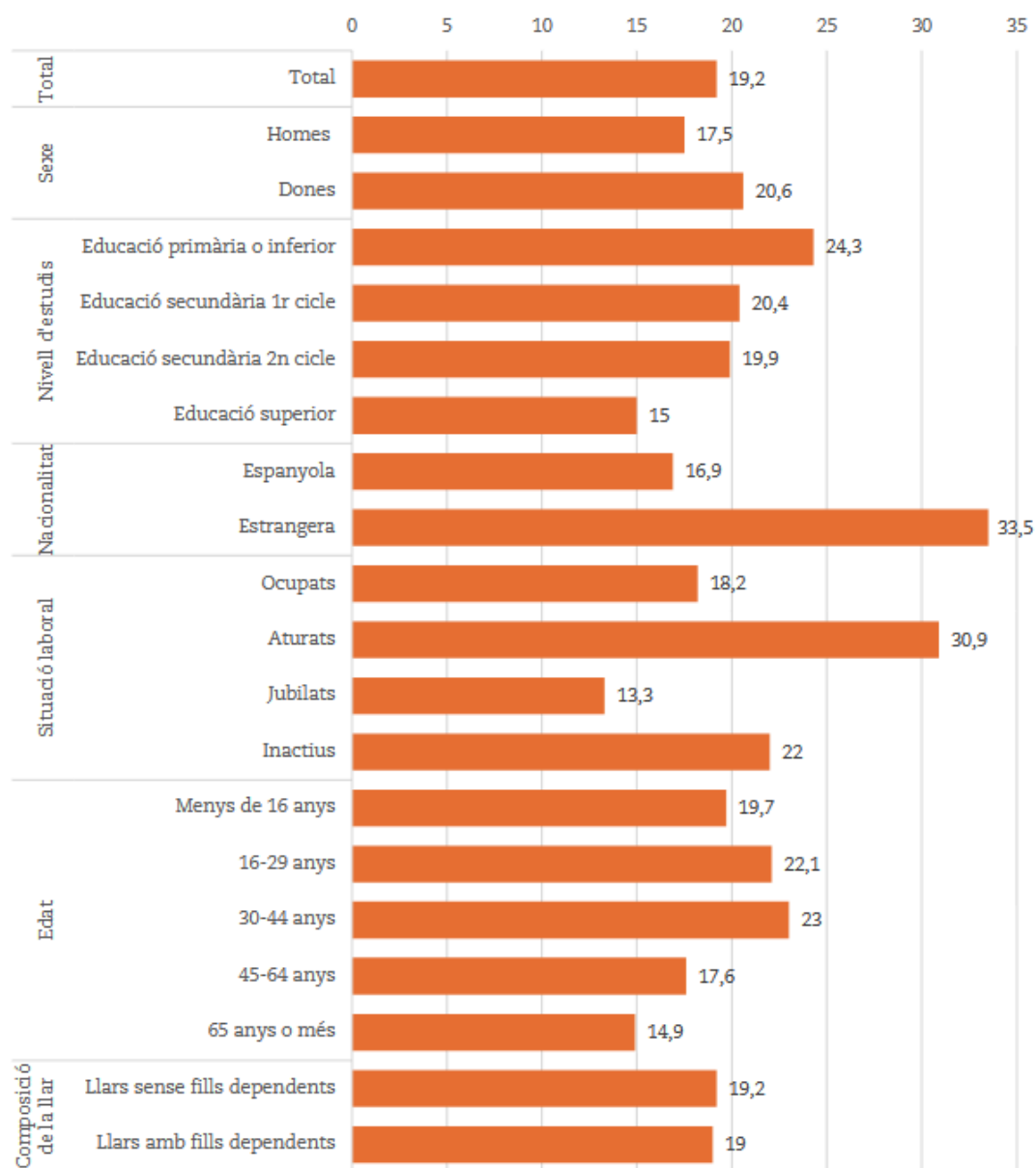

Figura: Percentatge de població que no es pot permetre mantenir l'habitatge a temperatura adequada, per perfil social a Catalunya (2022)

Font: Informe al Parlament, Síndic de Greuges (2023)

⁶⁸ Informe del Síndic de Greuges de Catalunya (2023)

https://www.sindic.cat/site/unitFiles/10002/Informe%20al%20Parlament%202023_def.pdf

La situació exposada no és una excepció puntual sinó el resultat directe d'un model energètic oligopolístic, especulatiu i tèrmicament ineficient. La pobresa energètica afecta entre 225.000 i 579.000 famílies a Catalunya, amb una expressió diversa i sovint invisible⁶⁹. L'AMB (2025) calcula que més de 400.000 persones a Catalunya es troben en aquesta situació, moltes d'elles a Barcelona ciutat, on els Punts d'Assessorament Energètic (PAE) han atès ja més de 200.000 persones des de 2017. Aquesta realitat no és només una qüestió de renda, sinó també de condicions de l'habitatge. La manca d'aïllament tèrmic i la vellesa del parc residencial, especialment als barris populars, converteix l'energia en un bé no garantit, mentre que les polítiques públiques de rehabilitació i eficiència continuen sent insuficients.

En aquest context, les comunitats energètiques apareixen com a espais de resistència i innovació democràtica. Tot i els límits que aquestes encara tenen pel que fa a l'accessibilitat a tots els sectors, les possibilitats d'autoconsum real o la possibilitat de compartir l'energia sobrant amb altres edificis i equipaments. El model és clar i demostra la possibilitat de construir un model de subministrament elèctric arrelat al territori, de propietat col·lectiva i governat democràticament.

Catalunya només representa el 4,8% de la generació d'energia renovable a l'Estat espanyol⁷⁰, fet que posa en evidència el retard estructural de la transició energètica. Les comunitats energètiques, tot i ser una aposta clau, no poden desplegar-se plenament sense un canvi normatiu profund que assegurí sobirania sobre les xarxes, accés a finançament, i condicions urbanístiques favorables.

El dret a l'energia ha de ser abordat com una qüestió de justícia ecosocial. Superar el monopoli, garantir l'accés universal i promoure una gestió pública, comunitària i democràtica de l'energia són requisits indispensables per fer front a la crisi climàtica amb equitat. Sense justícia energètica, no hi haurà transició real.

⁶⁹ IVÀLUA. *La pobresa energètica a Catalunya*. Institut Català d'Avaluació de Polítiques Públiques, 2019. <https://ivalua.cat/ca/avaluacio/afers-socials-i-desigualtats/la-pobresa-energetica-catalunya>

⁷⁰ OBSERVATORI DE LES ENERGIES RENOVABLES DE CATALUNYA, 2023. <https://observatorirenovables.cat/wp-content/uploads/2024/07/Informe-OberCat-2023.pdf>

Sistema alimentari i inseguretats alimentària

El dret a l'alimentació és un dret fonamental, però vulnerat cada dia. A Barcelona, la seguretat alimentària no està garantida per a tothom: segons l'Estratègia d'Alimentació Sostenible Barcelona 2030, el 8,6% de les llars pateixen algun grau d'inseguretats alimentària i el 4% es troba en situació severa⁷¹. Aquesta xifra s'incrementa entre les famílies monoparentals (14,6%) i entre les classes socials més desafavorides (24,8%), dibuixant un mapa clar de desigualtat estructural. La investigació impulsada per l'Àrea Metropolitana de Barcelona sobre polítiques alimentàries urbanes denuncia que el sistema alimentari actual genera "malaltia, desigualtat social i degradació ecològica"⁷². A escala global, més de 820 milions de persones passen fam, i alhora, milers de milions pateixen formes de malnutrició vinculades al model agro-industrial globalitzat. Aquestes dades no només evidencien l'abast d'un problema, sinó el fracàs d'un sistema que ha desvinculat l'alimentació de la terra, del territori i de la vida. El dret a una alimentació saludable, accessible i culturalment adequada està amenaçat per l'especulació sobre el sòl, per la concentració del sector logístic i per la pèrdua del teixit agrari viu.

La recerca sobre la sobirania alimentària a Catalunya és contundent: s'ha perdut fins al 80% del sòl agrícola en 60 anys només a la regió metropolitana⁷³. Avui dia, menys del 45% del cistell de la compra prové de productes locals. Aquestes dades evidencien una dependència creixent dels circuits llargs, altament intensius en emissions i sotmesos a una lògica de mercat globalitzada que exclou, contamina i destrueix diversitat.

La nova Estratègia Alimentària de Catalunya 2025–2028 reconeix la urgència de revertir aquesta situació i proposa articular un sistema alimentari integral, arrelat al territori, basat en la sostenibilitat, la innovació cooperativa i la diversitat cultural⁷⁴.

⁷¹ *Estratègia d'Alimentació Sostenible Barcelona 2030*. Ajuntament de Barcelona, 2021.

<https://www.alimentaciosostenible.barcelona/sites/default/files/2023-06/EASSB2030.pdf>

⁷² MORAGUES FAUS, ANA. «Polítiques alimentàries urbanes en un contexte de emergència social y climàtica: perspectives globals y lecciones desde el área metropolitana de Barcelona». *Papers: Regió Metropolitana de Barcelona: Territori, estratègies, planejament*, 2023, núm. 65, p. 165–8, <https://raco.cat/index.php/PapersIERMB/article/view/421371>.

⁷³ ARAGAY, MR. *Sobirania alimentària, gastronomia i alimentació a Catalunya, un model sostenible?* Màster en Sostenibilitat Universitat Politècnica de Catalunya, 2013.

⁷⁴ GENERALITAT DE CATALUNYA, *Alimentació sostenible, futur responsable. L'Estratègia alimentària de Catalunya 2024–2028*, 2025, https://agricultura.gencat.cat/web/.content/04-alimentacio/estrategia-alimentaria/noticies/DOCUMENT_WEB_PRESIDENCIA.pdf

Però perquè aquesta transformació sigui real, cal canviar el marc institucional, redistribuir recursos i protegir l'activitat pagesa com a pilar de vida i sobirania.

Les polítiques públiques han de garantir espais per a la producció agroecològica, canals curts de comercialització i infraestructures de distribució justes. Això implica enfortir iniciatives com els projectes cooperatius agroecològics que, malgrat la seva escassa dimensió quantitativa, han demostrat una elevada resiliència i capacitat d'innovació socioecològica⁷⁵.

En definitiva, recuperar la sobirania alimentària no és una nostàlgia rural: és una aposta política per la justícia territorial, per la salut col·lectiva i per la capacitat de decidir col·lectivament com ens alimentem.

La vertebració ecosocial de les desigualtats

L'Àrea Metropolitana de Barcelona, com altres grans metròpolis, afronta reptes ambientals globals i locals derivats del seu funcionament metabòlic, com el consum intensiu de recursos (energia, aigua, materials), la gestió de residus o les emissions de gasos d'efecte hivernacle. Tots aquests aspectes demanden solucions urgents respecte els impactes sobre la salut (contaminació atmosfèrica, acústica, qualitat de l'aigua) i el medi natural (pèrdua d'hàbitats i biodiversitat), i en definitiva, recomanen un seguit de mesures per garantir el benestar de les persones i la sostenibilitat del territori.

Els factors ambientals influeixen de manera directa en l'esperança de vida i en els patrons de morbiditat de la població metropolitana. Les millores ambientals assolides les darreres dècades han contribuït en part a allargar la vida dels barcelonins: avui l'esperança de vida en néixer a la ciutat se situa en 81,3 anys per als homes i en 86,9 per a les dones, uns 7 anys més que fa 40 anys, reflectint la reducció de malalties infeccioses, cardiovasculars i accidents de trànsit, així com cert control de la contaminació. Tot i això, darrera d'aquestes dades trobem desigualtats importants entre grups socials i territoris, moltes d'elles relacionades amb l'exposició ambiental. A Barcelona "la salut va per barris": el codi postal pot

⁷⁵ MARTIN, R., SUNLEY, P., GARDINER, B., & TYLER, P. "How regions react to recessions: Resilience and the role of economic structure". *Regional Studies*, 50(4), 561-585, 2016, p. 565.

determinar la salut tant o més que el codi genètic. Així, comunitats amb pitjors condicions socioambientals presenten una esperança de vida més baixa i major càrrega de malalties cròniques.

Existeixen diferències significatives d'esperança de vida segons el barri o districte de residència, correlacionades amb la renda i també amb la qualitat ambiental. Entre els districtes més rics i més pobres de Barcelona l'escletxa ha augmentat després de la pandèmia, passant de 10,6 anys el 2019 a 11 anys de diferència el 2022. Per exemple, un home nascut a Ciutat Vella té una esperança de vida al voltant de 78,7 anys, mentre que un a Les Corts arriba als 82,7 (gairebé 4 anys més). De forma similar, una dona de Sarrià-Sant Gervasi pot viure de mitjana fins als 88,8 anys, tres anys més que una del Raval o la Barceloneta (entorn de 85-86 anys). Aquestes diferències no només reflecteixen la desigualtat d'ingressos, sinó també factors com la contaminació (els barris centrals i prop de vies amb trànsit tenen pitjor aire), el soroll, la disponibilitat d'espais verds i equipaments o l'estrès tèrmic (alguns barris densos pateixen més onades de calor per manca d'arbrat i zones fresques). De fet, les zones amb rendes més baixes de Barcelona acostumen a coincidir amb les que tenen pitjors indicadors de salut: hi ha més prevalença de malalties cròniques (fins a vuit o més patologies simultànies en moltes persones) als districtes empobrits, la qual cosa evidencia un cercle viciós entre vulnerabilització social i exposició a un entorn menys saludable.

A nivell de l'àrea metropolitana en conjunt també s'observen desigualtats territorials relacionades amb l'entorn i la salut. Segons dades de 2015, l'esperança de vida mitjana als 36 municipis de l'AMB era de 83,6 anys, però amb variacions notables: municipis benestants com Sant Cugat del Vallès superaven els 86 anys, mentre que altres més empobrits com Sant Adrià de Besòs es quedaven prop dels 80 anys. Això representava una diferència d'uns 5-6 anys entre els extrems metropolitans. Sant Adrià, per exemple, arrossega històricament una elevada contaminació (polígons, centrals energètiques) i índexs socioeconòmics baixos; al contrari, Sant Cugat gaudeix de millor qualitat de l'aire, espais verds i població de nivell socioeducatiu alt. Altres municipis com Badalona, Santa Coloma de Gramenet o el barri de la Mina, presenten indicadors de salut pitjors i també pitjor entorn (alta densitat, menys zones verdes).

Alhora, existeixen diferències en vulnerabilitat climàtica dins l'AMB: les àrees urbanes denses (Barcelona centre, L'Hospitalet) tenen menys espais verds i per tant menys capacitat d'afrontar onades de calor, mentre que zones més perifèriques (Sant Cugat, Collserola) gaudeixen d'entorns naturals que atenuen la temperatura. També s'ha observat que la contaminació atmosfèrica no és homogènia: als districtes centrals de Barcelona els nivells de NO₂ històricament han estat més alts (per trànsit intensiu), però gràcies a la millora recent s'han reduït, mentre que a entorns portuaris o industrials fora de la ciutat (Zona Franca, polígon de Montcada) hi pot haver episodis de pol·lució elevats per partícules i ozó troposfèric. Aquestes desigualtats territorials posen en qüestió l'equilibri territorial: és a dir, la repartició justa de beneficis i càrregues del desenvolupament. El model de creixement clàssic tendeix a centralitzar i concentrar activitat (i riquesa) en uns punts concrets, sovint traslladant les càrregues ambientals a altres zones (zones de sacrifici, perifèries industrials i àmbits rurals). En canvi, el model de postcreixement treballa per un reequilibri en el qual cap comunitat no és desproporcionadament afectada per la degradació ambiental.

De fet, ja hi ha algunes polítiques públiques recents que van en aquesta direcció, com l'Agenda dels Pobles i Ciutats de Catalunya 2050⁷⁶ que ha impulsat l'Àrea Metropolitana, amb projectes de regeneració urbana a barris empobrits com el Besòs per dotar-los de zones verdes i habitatges en millors condicions. Aquest pla també promou la descentralització d'activitats econòmiques, evitant que Barcelona ciutat sigui l'únic pol d'atracció —per tal de reduir la congestió i emissions del centre i que es generin oportunitats a ciutats mitjanes de l'entorn. Tot i aquests objectius, encara romanen reptes importants: garantir el transport públic eficient a tota l'AMB (per reduir la dependència del cotxe a zones mal connectades), rehabilitar habitatges del casc antic a determinants municipis per fer-los energèticament eficients, i restaurar espais naturals degradats a la perifèria (com lleres de rius, antigues zones industrials), perquè esdevinguin barreres climàtiques i llocs de lleure saludable. Assolir un equilibri territorial real dins de l'AMB és fonamental en clau de sostenibilitat i de justícia social, ja que suposa invertir en els llocs històricament oblidats i repartir els recursos (i els límits ambientals) de manera equitativa, de

⁷⁶ https://cdn.mitma.gob.es/portal-web-drupal/ae/agenda_pueblos_y_ciudades_cataluna_2050.pdf

forma que tots els habitants gaudeixin d'un entorn propici per a la salut independentment de la seva ubicació geogràfica.

Aquestes circumstàncies posen de manifest una tensió de fons en el desenvolupament de l'AMB: la contradicció entre els objectius de sostenibilitat i equilibri territorial, i les inèrcies d'un model econòmic orientat al creixement i a la competitivitat global. D'una banda, les administracions declaren l'emergència climàtica i promouen estratègies de reducció d'emissions, de protecció ambiental i de justícia social territorial. Però, d'altra banda, sovint es continuen impulsant polítiques d'economia de posició: accions encaminades a reforçar l'atractiu de Barcelona com a hub internacional de negocis, talent i turisme, per mantenir o millorar la seva posició en el mercat global. Aquestes accions inclouen grans infraestructures (ampliació de l'aeroport, expansió del port, noves autopistes), esdeveniments mundials, captació d'inversions estrangeres i talent qualificat, etc.; que, com ja hem vist, tenen un impacte real negatiu en relació a l'ocupació i l'activitat econòmica de la ciutat, i entren en conflicte directe amb els límits ambientals i amb la planificació territorial sostenible.

Un exemple emblemàtic d'aquesta contradicció és el debat sobre l'ampliació de l'aeroport del Prat. Mentre el Pla Clima de Barcelona i la declaració d'emergència climàtica insten clarament a reduir l'impacte climàtic del transport aeri (proposant, per exemple, eliminar vols curts substituïbles per tren i suprimir les exempcions fiscals al querosè), alhora actors econòmics i polítics han advocat per allargar la tercera pista de l'aeroport per augmentar els vols intercontinentals. El Comitè d'Infraestructures de Barcelona, creat per l'alcaldia, recentment va emetre un dictamen favorable a l'ampliació, tot i reconèixer que des del punt de vista operatiu no seria necessària per absorbir més vols de llarg radi. Sorprenentment, l'informe de només 6 pàgines ignora completament l'impacte climàtic de l'aviació i no proposa cap mesura per compensar-lo. En cap moment es menciona l'objectiu climàtic vigent de la ciutat, que és precisament reduir l'impacte del port i l'aeroport en el canvi climàtic segons l'Emergència Climàtica declarada. Ens trobem, doncs, amb una decisió estratègica d'ampliar infraestructura per captar més vols internacionals i, suposadament, més negocis i turisme, que contradiu frontalment els compromisos ambientals assumits.

Aquesta doble vara de mesurar es detecta en altres àmbits: a nivell territorial, es parla d'equilibri però s'han seguit centralitzant equipaments d'elit a Barcelona (per exemple, centres de recerca de primer nivell) en lloc de distribuir-los per Catalunya, alimentant la macrocefàlia urbana. En conjunt, aquesta contradicció reflecteix la inèrcia d'un model de creixement convencional que conviu amb un discurs de sostenibilitat, generant tensions constants.

En el context d'un model de postcreixement, aquestes contradiccions han de ser resoltes a favor de la sostenibilitat i la justícia. Això significa prioritzar inversions que millorin la vida quotidiana de la població local i la resiliència ecològica, per sobre de projectes orientats únicament al creixement del PIB o a la competició global entre ciutats. Per exemple, en lloc d'ampliar l'aeroport, invertir en la xarxa ferroviària (corredor mediterrani, tren nocturn Europa) de manera que ofereixi alternativa als vols; en lloc de dependre tant del turisme massiu, diversificar l'economia local amb sectors verds, cura de persones, diversificació productiva, rehabilitació energètica, etc. També implica posar fre a infraestructures faraòniques que malmeten el territori (com l'intentat complex Hard Rock al Camp de Tarragona, o noves autopistes) i destinar els recursos a restaurar ecosistemes (delta del Llobregat, serra de Collserola, rius) que alhora protegeixen la salut (aire net, espais per a l'oci).

En conclusió, la regió metropolitana de Barcelona es troba en una cruïlla de camins: ha de triar entre aprofundir en un model dual que, simultàniament, proclama la sostenibilitat però practica el creixement clàssic amb totes les seves externalitats, o bé virar decididament cap a un model de postcreixement i resiliència coherent. Aquest darrer passa per alinear totes les polítiques (econòmiques, ambientals, socials) amb els límits ecològics i amb la reducció d'injustícies. Només així es podrà garantir que els factors ambientals —temperatura, aire, aigua, energia— siguin gestionats d'una manera que minimitzi els impactes en la salut de tota la població de l'AMB i asseguri un futur habitable i equitatiu.

2.4. Factors Polítics d'impacte al territori

L'activitat política del país també es troba en un escenari de descomposició i recomposició, condicionada pels efectes de la post-pandèmia, la incertesa del context econòmic i l'impacte de les conseqüències del turbulent cicle polític marcat pel Procés, acompanyat dels canvis de tendència en clau municipal i autonòmica.

Un escenari polític en recomposició

A nivell barceloní, aquest element s'expressa en l'alineament i coincidència, per primera vegada en dècades, d'un mateix partit polític (PSOE-PSC) al càrrec de totes les administracions multinivell del territori. La conjuntura hauria d'afavorir la conciliació d'interessos en la distribució de les inversions en infraestructures i de dinamització de programes econòmics de desenvolupament local. I també, no menys important, en el reforçament de l'estabilitat política per afavorir un bon clima d'estabilitat econòmica. Tanmateix, l'escàs marge de maniobra de la major part de governs en coalició, sense majories clares, obliga al pacte i als equilibris plurals i multipartidistes en l'aprovació de qualsevol mesura. A més, la inestabilitat econòmica, junt amb l'ofensiva reaccionària de caire global, es tradueix en l'increment de la ultradreta i la polarització política, amb una presència creixent d'aquests sectors en les cambres de representació. En qualsevol cas, l'aparició del neofeixisme a les administracions és instrumentalitzada pels principals partits per mantenir-se en la gramàtica del poder, sigui per invocar la moderació davant l'amenaça, o bé per introduir marcs reaccionaris i conservadors que dinamitzin funcionalment cap els seus interessos l'agenda política i mediàtica. Així doncs, malgrat l'aparent fragmentació de l'espectre polític, a l'estat espanyol persisteix el bipartidisme tradicional que ha regit durant tota la història democràtica.

Mentrestant, la crisi de la UE i dels seus estats membres, certifiquen la descomposició de la seva legitimitat i l'allunyament de la població respecte als mecanismes polítics de presa de decisions. La mediatització, enfangament i saturació informativa de la política contribueix a fer minvar la credibilitat de les institucions polítiques i del sistema representatiu. Els problemes d'integració estructural i de representació es tradueixen en una pèrdua de confiança que

problematitza la qualitat de la sobirania democràtica i l'increment de la desafecció política: baixa participació electoral, increment del vot en blanc o del vot nul, la baixa identificació amb els partits, la poca confiança en les institucions polítiques o el desprestigi dels polítics. Totes les edicions de les enquestes del Baròmetre d'Opinió Política del Centre d'Estudis d'Opinió i del Baròmetre del CIS recullen i mostren el descontent i insatisfacció de la ciutadania respecte la política, com un dels problemes principals, i més persistents, entre la sèrie històrica de resultats de les respectives mostres⁷⁷.

La qüestió de l'augment de la desconfiança política tan sols es pot temperar amb una intervenció activa en la capacitat d'agència política de la població i la porositat de les administracions per filtrar i incorporar les demandes de la ciutadania, amb el desenvolupament d'una política pública de proximitat i de democràcia inclusiva que atengui realment a les necessitats de la població i del territori. Amb una agenda local consistent i robusta que cerqui el desenvolupament endogen i equilibrat del territori, i que tingui en compte, però no estigui condicionada per l'agenda global. Les directives de les polítiques públiques no sembla que segueixin aquest itinerari, i persisteixen en seguir participant de l'economia del posicionament i de competitivitat del marc global. L'empresarialització de la ciutat amb la política de clusterització com a foment de la localització empresarial està essent reforçada en el marc del desplegament del Barcelona Green Deal i el Barcelona Impulsa, projectes liderats pel govern de la ciutat⁷⁸. L'orientació de les polítiques de foment empresarial de l'agenda urbana no haurien de supeditar el desenvolupament d'una planificació econòmica local endògena i equilibrada, basada en el benestar social dels seus habitants i en la sostenibilitat amb el medi ambient.

Serveis públics: desmantellament, mercantilització i exclusió territorial

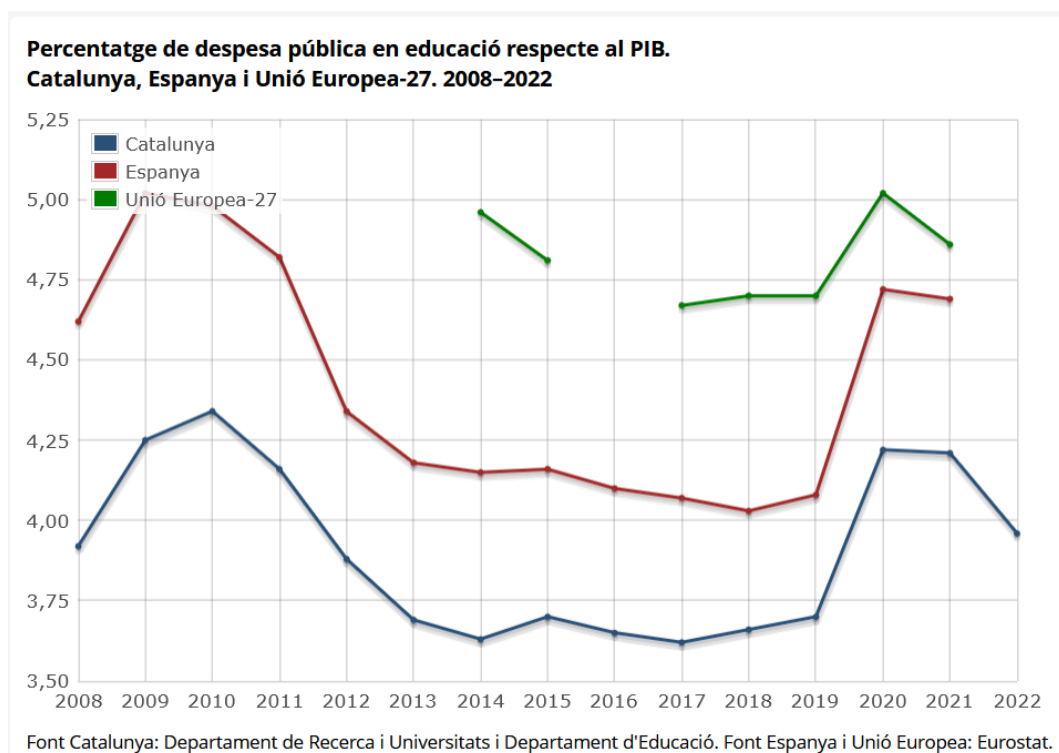
Els serveis públics haurien de ser la infraestructura material de la reversió de la desigualtat. L'educació, la salut, el transport, la cura i la cultura constitueixen un

⁷⁷ https://upceo.ceo.gencat.cat/wsceop/9668/Dossier%20de%20premsa_1119.pdf
https://www.cis.es/documents/d/cis/es3496marMT_a

⁷⁸ https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/wp-content/uploads/2021/04/GreenDeal_abril2021-3.pdf
https://ajuntament.barcelona.cat/economiatreball/sites/default/files/2025-04/impulsa_2025-04-08.pdf

suport fonamental que permet garantir drets i sostenir vides dignes. No obstant això, les darreres dècades han estat marcades per una desinversió sistemàtica, un avanç de la lògica privatitzadora i una creixent desigualtat en l'accés, tant territorial com social. Segons la recerca de l'Observatori DESC (2022), la transferència de capital públic cap al sector privat ha estat estructural: si el 1980 la riquesa privada multiplicava per quatre la pública, el 2020 ho feia ja per 7,5 vegades.⁷⁹ A la sanitat, tres de cada quatre centres són ja privats o concertats, i el 40% dels seus ingressos provenen de fons públics⁸⁰. Aquesta mercantilització encoberta afebleix l'universalitat i incrementa la segregació.

El procés no només afecta la qualitat del servei, sinó que trenca la funció redistributiva de l'Estat i consolida un model de doble velocitat: uns serveis públics cada vegada més infrafinançats i residuals per a la majoria, i serveis d'alta qualitat d'accés privatitzat per a qui els poden pagar.

⁷⁹ CALAFAT, X. *Allò públic-comunitari com a alternativa d'allò públic-privat*. Observatori DESC, 2021. https://observatoridesc.org/sites/default/files/publication/files/observatori_desc_document_de_treball_collaboracions_publico-comunitaries.pdf

⁸⁰ AZNAR, L. "Tres lluites socials per revertir les privatitzacions de la sanitat". *Crític*, 10 de desembre de 2021, <https://www.elcritic.cat/reportatges/tres-lluites-socials-per-revertir-les-privatitzacions-de-la-sanitat-112469>

En educació, les retallades entre 2008 i 2014 han deixat una petjada estructural. Segons dades del Ministeri, la despesa pública en educació a Catalunya encara no s'ha recuperat i la distància amb la UE-5 és creixent. Aquesta precarització s'expressa en ratios elevades, manca de personal, segregació escolar i diferències entre barris que perpetuen el cicle de la pobresa⁸¹.

La salut pública també pateix aquesta crisi sistèmica. L'Agència de Salut Pública de Barcelona ha denunciat reiteradament que "la salut va per barris", i les diferències d'esperança de vida poden arribar a 11 anys segons el districte de residència. La manca de personal mèdic, les llistes d'espera i la insuficiència de serveis especialitzats als barris empobrits dificulten un accés igualitari al sistema.

Aquestes dinàmiques es veuen reforçades per una lògica urbana cada cop més polaritzada. Els barris més vulnerabilitzats acumulen deficiències: menys espais verds, menys equipaments, pitjor connectivitat de transport i menys cobertura de serveis socials. Les polítiques d'austeritat i externalització han deixat els barris populars amb serveis bàsics degradats o inaccessibles.

Tanmateix, aquesta tendència no és irreversible. Com mostra l'informe del Transnational Institute⁸², més de 1.600 ciutats en 45 països han iniciat processos de (re)municipalització de serveis, entre elles Barcelona. Casos com la recuperació dels serveis funeraris, escoles bressol o serveis d'atenció contra la violència masclista demostren que és possible revertir la privatització i retornar el control col·lectiu sobre els béns comuns.

Per garantir els drets ecosocials no n'hi ha prou amb serveis públics simbòlics. Cal una infraestructura pública forta, universal, descentralitzada i arrelada al territori.

⁸¹ CONSELL EDUCATIU MUNICIPAL DE BARCELONA. *Segregació Escolar, equitat i inclusió. Informe de la Comissió de Treball del Consell Educatiu Municipal de Barcelona*. Institut Municipal d'Educació, Ajuntament de Barcelona, 2020. https://ajuntament.barcelona.cat/consellescolarmunicipal/sites/default/files/210204_informe9_comissiotreball_segregacioequitatinclusio.pdf

⁸² Transnational Institute. *The Future is Public. Towards Democratic Ownership of Public Services*, 2020. https://www.tni.org/files/publication-downloads/el_futur_public_catalan_online.pdf

2.5. Factors Tecnològics

Actualment a Barcelona tenim un model de ciutat tecnològica que no està pensat ni orientat cap al pro-comú. A les dues legislatures anteriors (2015–2023) des de l'Ajuntament es va intentar marcar una línia clara d'utilitzar tecnologies digitals ètiques, emmarcada en la mesura de govern «Pla Barcelona Ciutat Digital»⁸³, que apostava per la transició tecnoètica de la ciutat, i la mesura de govern de «Cultura i drets digitals»⁸⁴ dintre del Pla de Drets Culturals⁸⁵, i acompanyades per la «Carta catalana per als drets i les responsabilitats digitals» impulsada des de la Generalitat⁸⁶. Tot i que aquestes mesures apostaven per la promoció del codi obert i la creació d'infraestructures tecnològiques de sobirania, el cert és que el desplegament previst d'infraestructures i projectes de codi obert amb una mirada de sobirania tecnològica no s'ha fet, o s'ha fet de manera insuficient, perquè les grans empreses tecnològiques (com Cisco i Microsoft) han mantingut el seu poder i han determinat un model de col·laboració públic-privada dominat per les Big Tech.

Model de ciutat tecnològica: digitalització orientada al procomú

Entre els assoliments de la mesura de govern «Pla Barcelona Ciutat Digital», es poden mencionar els projectes de promoció del codi obert i les metodologies àgils que s'estan treballant des d'espais com Canòdrom (Canòdrom – Ateneu d'Innovació Digital i Democràtica), tot i que encara no estan suficientment desenvolupats⁸⁷.

Pel que fa a les estratègies d'open data i de dades accessibles per la societat civil, Barcelona té una estratègia molt potent —amb el portal Barcelona Open Data i una rica xarxa de sensors i de generació de dades per la ciutat—, però està explotada amb una mirada molt empresarial, seguint la línia de «Barcelona Smart City», i no una línia enfocada a que la ciutadania pugui desenvolupar projectes amb dades obertes (el que podríem anomenar, per contraposició, la línia de smartcitizens). Com

⁸³ Barcelona Ciutat Digital: <https://ajuntament.barcelona.cat/digital/ca>

⁸⁴ Mesura de govern de «Cultura i drets digitals»: <https://www.barcelona.cat/culturopolis/ca/programa/18-novembre/presentacio-de-la-mesura-de-govern-cultura-i-drets-digitals>

⁸⁵ Pla de Drets Culturals de Barcelona: <https://www.barcelona.cat/culturaviva/sites/default/files/2021-05/Pla%20Drets%20Culturals.pdf>

⁸⁶ Carta catalana per als drets i les responsabilitats digitals: <https://politiquesdigitals.gencat.cat/ca/ciutadania/drets-responsabilitats/carta/index.html>

⁸⁷ Mapa de recursos d'impuls a la digitalització: <https://ajuntament.barcelona.cat/digital/mapa-recursos-digitals/ca>

a exemple positiu de dades i infraestructures tecnològiques obertes, tenim la convocatòria Ciutat Proactiva de la Fundació BIT Habitat (fundació pública de l'Ajuntament)⁸⁸. Es tracta d'una convocatòria per fer projectes socials amb base tecnològica, i aquí s'ofereixen tot un seguit d'infraestructures i de dades per fer projectes amb una mirada de transició ecosocial i amb l'objectiu de resoldre reptes socials urbans complexos (com la sequera o el soroll).

Un altre dels factors que condiciona la transició tecnològica i el desenvolupament de d'infraestructures de sobirania tecnològica és el model de ciutat basat en grans fires i esdeveniments com el Mobile World Congress i Smart City Expo World Congress. Tot i que des de l'ESS s'han llençat alternatives com el Mobile Social Congress⁸⁹, i que en els darrers anys l'Ajuntament s'ha esforçat per donar una mirada més social a la Smart City Expo, aquests esdeveniments suposen un enorme volum de contractació per les Big Tech (a més de connectar directament amb les dinàmiques de turistificació i gentrificació de la ciutat).

Per últim, el sector de les infraestructures digitals des de l'ESS es veu condicionat per la manca de mecanismes de contractació pública responsable. Les contractacions públiques, i sobre tot les de l'Institut Municipal d'Informàtica, estan pensades i dissenyades per ser adjudicades a les grans empreses GAFAM (Google, Apple, Facebook, Amazon y Microsoft). Així, les infraestructures públiques s'estan construint amb eines privatives, aprofundint la falta de sobirania tecnològica. Al sector tecnològic, el model de ciutat es basa en la col·laboració público-privada amb les Big Tech: es destinen diners públics per fomentar infraestructures privades, amb el 22@ com exemple paradigmàtic.

Models de col·laboració público-privada dominats per grans tecnològiques

En els models de col·laboració público-privada de Barcelona observem una gran predominança del teixit empresarial de les Big Tech. Aquest model es basa en establir convenis i partenariats, sobretot al voltant del 22@, per desplegar infraestructures amb una mirada de «smartcity»: és a dir, no per millorar la vida de la

⁸⁸ Fundació BIT Habitat: <https://bithabitat.barcelona/>
<https://www.barcelona.cat/setmanesarquitectura/edicio2024/ca/entitats/fundacio-bit-habitat>

⁸⁹ Mobile Social Congress: <https://mobilesocialcongress.cat/ca/>

ciutadania, sinó per generar negoci i per fer promoció econòmica d'empreses que, freqüentment, ni desenvolupen la tecnologia ni creen llocs de feina a la ciutat. No s'està apostant per un model públic-cooperatiu-comunitari, basat en el retorn social i l'arrelament territorial. L'exemple paradigmàtic d'aquest model és el 22@ i el seu impacte urbanístic i tecnològic. Els grans acords per desenvolupar i desplegar infraestructures TIC, com el 5G, es fan amb les grans corporacions tecnològiques (Cisco, Microsoft, IBM...) com a socis estratègics i, alhora, s'estan finançant infraestructures per a que puguin testear i validar les seves solucions privades (per exemple, amb Cisco i el desenvolupament del 5G)⁹⁰.

Sí que va haver-hi una aposta inicial per la creació d'estructures públiques en l'ecosistema de la fabricació digital, amb els FabLabs i els Ateneus de Fabricació, però aquesta aposta no ha acabat de consolidar-se. Hi ha hagut massa canvis de plans directors, i a més aquesta tecnologia de moment no ha assolit la difusió i extensió que s'esperava.

Governança tecnològica públic-comunitària

A Barcelona hi ha una llarga tradició de comunitats de software lliure i tecnologia oberta. Un primer cas rellevant és eXO (Expansió de la Xarxa Oberta)⁹¹, la pota barcelonina de Guifi.net⁹², un projecte històric d'infraestructura de gestió comunitària creada amb l'objectiu de garantir un accés obert i neutre a Internet, i que treballa per la neutralitat de la xarxa. Un altre exemple és Decidim.Barcelona⁹³, una plataforma de codi obert que té per objectiu ampliar els drets de participació de la ciutadania, posant èmfasi en la transparència, i que és utilitzada a més de 30 països i per més de 500 organitzacions a tot el món. També trobem les Xarxes TIC comunitàries o ciutadanes, com CommonsCloud o la Xarxa Oberta de Barris⁹⁴, un

⁹⁰ "El Ayuntamiento y Cisco colaboran para ampliar la oferta formativa digital en Barcelona":

<https://ajuntament.barcelona.cat/digital/es/actualitat/noticies/el-ayuntamiento-y-cisco-colaboran-para-ampliar-la-oferta-formativa-digital-en-barcelona-1376597>

"Barcelona Activa i Cisco formaran 250 alumnes en habilitats de ciberseguretat":

<https://ajuntament.barcelona.cat/premsa/2025/03/04/barcelona-activa-i-cisco-formaran-250-alumnes-en-habilitats-de-ciberseguretat/>

Barcelona Innovation Center Cisco:

https://ajuntament.barcelona.cat/sarria-santgervasi/es/detall/barcelona-innovation-center-cisco_75990673684

"Inaugurat el 2018, el nou Ca l'Aliers ha convertit en un referent en la innovació urbana que acull BIT Habitat, encarregat de la gestió de l'edifici, així com el Centre de Co-Innovació de Cisco": <https://bithabitat.barcelona/ca-lalier/>

⁹¹ <https://exo.cat/>

⁹² <https://guifi.net/es>

⁹³ <https://decidim.org/ca/>

⁹⁴ "Xarxa Oberta de Barris (XOB) i la nova programació cultural":

<https://canodrom.barcelona/ca/noticies/xarxa-oberta-de-barris-xob-i-la-nova>

projecte engegat per eXO i guifi.net amb la col·laboració del Canòdrom per compartir infraestructures i possibilitar l'accés a la xarxa a persones amb aquest dret vulnerat.

Aquests projectes ens mostren com la sobirania tecnològica és un eix polític i estratègic essencial. Caldria treballar per aprofitar totes les infraestructures municipals i que aquestes serveixin per oferir accés a Internet, des d'una mirada que entengui Internet com un espai públic: antenes i desplegaments de fibra òptica pública per tota la ciutat. Sovint els projectes d'ESS depenen de les grans corporacions per accedir a Internet, i s'hauria de treballar per accedir-hi a través de la xarxa pública. Aquesta és una qüestió fonamental de sobirania tecnològica.

Projectes RDI (Recerca, Desenvolupament i Innovació) amb retorn social

No només a nivell municipal, sinó també a nivell metropolità, català, estatal i sobre tot europeu, sovint es fomenta que els projectes de caràcter tecnològic estiguin lligats a patents. Així, ens trobem que molts projectes de recerca i innovació finançats amb fons europeus (com els Horizon) solen estar liderats per grans tecnològiques.

L'alternativa és valorar de forma positiva, en l'assignació de fons públics, que els projectes utilitzin tecnologies de codi obert i generin continguts de llicències lliures. Com a bona pràctica a reivindicar a nivell de Barcelona, la convocatòria de Cultura de l'ICUB per inversions TIC estableix com a un dels punts de valoració dels projectes que aquests utilitzin eines de codi obert i que els continguts generats siguin Creative Commons, d'accés obert i reutilitzables, per fins comercials o no comercials. D'igual manera, a la Convocatòria general de subvencions de ciutat de l'Ajuntament hi ha una línia d'innovació democràtica que inclou entre els criteris de valoració que el software generat estigui desenvolupat de forma interconnectada amb el Decidim i

"Internet és un dret: arrenca la xarxacomunitària de Congrés-Indians":

<https://canodrom.barcelona/ca/noticies/internet-es-un-dret-xarxa-comunitaria>

XARXA OBERTA DE BARRIS (XOB). Prioridades para la selección de Unidades de Convivencia; Beneficios y Compromisos: https://comunitat.canodrom.barcelona/rails/active_storage/blobs/redirect/eyJfcmFpbHMiOnsibWVzc2FnZSI6IkJBaHB BaVVEliwiZXhwIjpudWxsLCJwdXliOiJibG9iX2kln19--fa4361b5cead1c94c3c80feb3731bfe197d9b434/Beneficios_y_obligaciones_CAST.pdf

que el resultat sigui de codi obert. En aquest punt, cal incidir en les potencialitats polítiques i ètiques del programari de codi obert i en la seva importància per la transformació social: el programari de codi obert garanteix que es fa un ús ètic de les dades que es generen amb la plataforma, assegurant que no es fan usos no consentits, i que la tecnologia és millorable de forma col·lectiva i que es reutilitza en altres contextos. Igualment, tota recerca hauria de fer-se seguint aquestes mateixes coordenades de coneixement obert.

En definitiva, la qüestió fonamental aquí és què es finança amb diners públics. Amb la qüestió de la titularitat de patents generades amb recursos públics, el que trobem és que s'estan destinant diners perquè unes empreses privades desenvolupin negocis amb unes patents tancades, que després exploten amb unes lògiques capitalistes i extractivistes. Per tant, cal treballar per repensar què es finança amb els diners públics i reivindicar que no es privatitzin, sinó que esdevinguin contribucions al que és comú.

També és problemàtic com s'està introduint la tecnologia a l'educació pública a través de vincles amb proveïdors privats multinacionals. El Consorci d'Educació i els Centres de Recursos Pedagògics ofereixen a les escoles i instituts públics totes les solucions per aules desenvolupades per Google (com Google Classroom), i així estan facilitant que les grans corporacions entrin a les escoles i, a més, que les dades generades pels i les estudiants a les escoles siguin explotades i venudes per posar-les al servei del màrqueting digital. Es tracta de dades molt sensibles, relatives a menors, i sabem que Google fa un mal ús, sovint il·legal, d'aquestes dades, ja que rep moltes de forma recurrent per aquest motiu. El projecte DD (Democratic Digitalisation)⁹⁵, desenvolupat per Xnet, es planteja una alternativa a aquestes solucions tecnològiques desenvolupades per Google per les aules.

Impactes socials i polítics de la digitalització

Una de les línies que es van treballar amb més profunditat a partir de la mesura de govern «Barcelona Ciutat Digital» fou la d'alfabetització digital i capacitació tecnològica. Els estudis sobre bretxa digital i exclusió tecnològica fets per territoris

⁹⁵ <https://xnet-x.net/ca/digital-democratic/>

correlacionaven els indicadors socioeconòmics més desfavorables amb la falta d'accés a Internet i la capacitat d'incidència digital. És a dir, s'estableix que hi ha una connexió entre la vulnerabilització socioeconòmica i la falta d'accés a Internet, tant en termes d'accés estructural com de capacitat, i que aquesta manca d'accés augmenta de nou al seu torn les desigualtats socials i el risc d'exclusió social.

Un segon impacte és l'associat a la vigilància, les dades i la privacitat, i els riscos vinculats a la dependència de plataformes privades en la recopilació massiva de dades: quan s'utilitzen aquelles plataformes provades que generen dades de forma no transparent per a l'usuari, es fan usos no consentits. Per tant, des d'un punt de vista públic, tenint en compte l'enorme quantitat de dades sensibles que són gestionades per les administracions, cal garantir que no es fan usos derivats no consentits. I la manera de garantir-ho és utilitzar plataformes o solucions de codi obert gestionades des d'allò públic o des d'allò públic-comunitari.

Per tant, cal defensar un model de dades com a bé comú i construir alternatives a l'extractivisme de dades. Una bona pràctica a reivindicar en aquest sentit és el projecte Open Data BCN⁹⁶, que és el portal de dades obertes gestionat des d'allò públic per l'Institut Municipal d'Informàtica (IMI).

2.6. Factors Legals

Tot i que ja des de la Constitució Espanyola s'estableix que «Els poders públics promouran eficaçment les diverses formes de participació en l'empresa i fomentaran, mitjançant una legislació adequada, les societats cooperatives» (Article 129), el cert és que les entitats de l'ESS es veuen obligades a competir en un marc legal i administratiu dissenyat per a les empreses capitalistes i la col·laboració públic-privada, i en el qual no es veu reconegut el seu valor social i democratitzador.

La Llei de Cooperatives catalana (Llei 12/2015, del 9 de juliol)⁹⁷ regula fonamentalment les obligacions legals, les tipologies i el funcionament intern de la

⁹⁶ Portal Open Data BCN: <https://opendata-ajuntament.barcelona.cat/ca/open-data-bcn>

⁹⁷ Llei 12/2015, del 9 de juliol, de cooperatives:
<https://portaljuridic.gencat.cat/ca/document-del-pjur/?documentId=698366>

figura jurídica de la cooperativa d'acord amb els principis cooperatius de l'Aliança Cooperativa Internacional, però no estableix un veritable marc de promoció del cooperativisme. Segons la llei, «La Generalitat reconeix la importància de l'economia social i, en concret, de les cooperatives i del moviment cooperatiu per al desenvolupament econòmic i social de Catalunya» i, per això, «ha d'estimular les iniciatives de l'economia social», però aquesta obligació queda definida de forma abstracta i sense concreció (s'inclouen entre altres mencions a l'aplicació d'incentius fiscals favorables, que segurament tindran poc impacte pràctic en les entitats d'ESS, i la promoció de «la cooperació publicoprivada amb entitats de l'economia social»).

Nova llei d'ESS: un nou marc legal de lenta construcció

En l'última dècada, una correlació de forces institucionals a Barcelona i Catalunya relativament favorable a l'impuls de l'ESS ha afavorit certs avanços en el seu reconeixement públic i en una sèrie de polítiques públiques de promoció de l'ESS —la convocatòria d'Ateneus Cooperatius n'és un exemple—, però alhora s'ha mantingut el marc estructural polític-jurídic més ampli que la limita a un nínxol minoritari. Una de les dificultats o mancances més importants per la legislació cooperativa és justament la disparitat entre els marcs legislatius de totes les administracions (locals, regionals, estatals), i la poca formació en ESS de les persones tècniques responsables del seu desplegament.

Així, s'han promulgat convocatòries de subvencions específicament destinades a l'ESS, com l'Enfortim i l'Impulsem el que fas de l'Ajuntament de Barcelona, i els programes d'Ateneus Cooperatius i de Comunalitats Urbanes de la Generalitat. Amb una incidència més profunda sobre el marc legal, l'Ajuntament ha aprovat el programa de Patrimoni Ciutadà per dotar-se d'un marc per reconèixer, consolidar i promoure iniciatives ciutadanes d'ús i gestió comunitària del patrimoni públic municipal (fonamentalment, la cessió d'espais i equipaments públics). Aquest programa concep que allò públic —patrimoni municipal— pot esdevenir allò comú—patrimoni ciutadà— a través de noves maneres d'interacció entre la institució pública municipal i les iniciatives ciutadanes comunitàries, i així obre la cobertura legal a la col·laboració públic-comunitària. I ho fa amb la participació

directa del moviment d'ESS a través del Balanç Comunitari, una eina d'autodiagnòstic i avaluació dels projectes comunitaris dissenyada i co-gestionada per la Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC), una comissió sectorial de la XES, i l'Ajuntament de Barcelona, de la mà d'IDRA. Actualment, realitzar el Balanç Comunitari és un requisit per part de l'Ajuntament als projectes del programa Patrimoni Ciutadà. Així, els criteris i el marc que regulen l'accés i la cessió d'aquests recursos públics han sigut definits de manera conjunta amb els espais comunitaris de la ciutat de Barcelona, i s'ha aconseguit que l'eina d'avaluació, transparència i rendició de comptes de la contribució a allò públic-comú sigui una eina creada pel propi moviment des dels seus criteris i mètriques: per tant, aquesta eina mesura el retorn social dels projectes comunitaris i valors de riquesa més amplis que els monetaris i la rendibilitat econòmica⁹⁸.

D'una manera paral·lela al Balanç Comunitari, també el Balanç Social de la XES ha sigut inclòs a diverses convocatòries de subvencions a l'ESS promogudes des de l'anterior Comissionat d'Economia Social, Desenvolupament Local i Consum com un mecanisme per incorporar la valoració d'aspectes socials, ambientals i de bon govern de les entitats que accedeixen a fons públics, i així avançar en la compra pública responsable. En concret, haver fet el Balanç Social de la XES (o altres similars que incorporin criteris socials i ambientals de transparència i bon govern) s'ha incorporat a convocatòries, bé atorgant punts en les valoracions de les sol·licituds, bé com a requisit obligatori per cert tipus d'organitzacions en el moment de justificar-les⁹⁹.

Tanmateix, malgrat tots aquests avanços, el consens entre les entitats de Barcelona agrupades a espais com XES Barcelona i les xarxes locals d'ESS, la Xarxa d'Espais Comunitaris (XEC) i la Plataforma de Gestió Ciutadana (PGC) és que aquelles entitats que gestionen béns i serveis d'interès comú amb finançament públic pateixen un seguit de greuges i males pràctiques de l'administració pública derivats, precisament, de la manca d'un marc legal adequat. En aquest sentit, es detecta clarament un problema de fons i estructural: hi ha una situació d'inseguretat jurídica continuada en aquesta relació entre l'ESS i l'administració. Les entitats d'ESS són qui

⁹⁸ Informe del Balanç Comunitari 2024:
<https://xes.cat/infoxes/publicacions/2024/12/22/informe-del-balanc-comunitari-2024/>

⁹⁹ El Balanç Social i la Compra Pública Responsable:
<https://contratacionpublicaresponsable.org/noticia/el-balanc-social-i-la-compra-publica-responsable/>

posen l'esforç, l'expertesa i l'arrelament per proveir serveis amb un alt valor social i una mirada comunitària, però es veuen obligades a fer-ho en condicions precàries, d'incertesa econòmica i financera i inclús d'arbitrarietats tècniques, i cert maltractament per part de l'estructura administrativa. El resultat és el sobre esforç, l'esgotament i la precarització de les entitats d'ESS, un maltractament que no està justificat quan es tracta de diners públics i serveis públics proveïts per una economia que posa les persones al centre. Per tant, cal treballar per un marc legal que reconegui la col·laboració público-cooperativa-comunitària de manera justa per les entitats d'ESS¹⁰⁰.

En aquest sentit, el finançament a través de convocatòries de subvencions suposa una autèntica prova de resistència per a les entitats de petit format, agreujada amb problemes com els retards en els pagaments, que obliguen a recórrer a solucions financeres costoses, i la sobrecàrrega administrativa, que exigeix recursos humans addicionals. S'està treballant des de diversos fronts per la simplificació i racionalització d'aquesta càrrega i precarització. En una iniciativa impulsada pel Consell d'Associacions de Barcelona (CAB), el Consell de Ciutat aprovà en juliol de 2024 un Dictamen sobre propostes de millora en convocatòries de subvencions¹⁰¹, i seguint aquest fil es reivindica una llei catalana de subvencions que garanteixi un marc normatiu just i clar.

A tots aquests elements s'afegeix la discrecionalitat i la falta d'uniformitat de criteris de les tècniques de l'administració i de càrrecs públics poc transparents com secretaris i interventors municipals, que apliquen i interpreten marcs legals pensats per grans empreses. Un dels problemes principals que s'han plantejat des de les xarxes locals d'ESS de Barcelona al Grup de Treball de Territorialització de l'Estratègia #ESSBCN2030 és precisament la millora (en formació i homogeneïtzació de criteris) en les relacions amb els districtes i les tècniques de districte. Un altre exemple d'aquestes resistències és la dificultat (o més aviat impossibilitat) per aplicar

¹⁰⁰ Crònica de la Jornada d'Autodefensa Col·lectiva davant les administracions públiques: <https://xes.cat/xarxes-locales/2023/12/11/cronica-de-la-jornada-dautodefensa-collectiva-davant-les-administracions-publicques/>

¹⁰¹ Millores i reptes de les administracions a les convocatòries de subvencions: <https://www.conselldecitutat.barcelona/ca/noticies/millors-i-reptes-de-les-administracions-a-les-convocatories-d-e-subvencions-1425160>

Dictamen sobre propostes de millora en convocatòries de subvencions: <https://bcnroc.ajuntament.barcelona.cat/jspui/bitstream/11703/136924/1/Dictamen%20sobre%20propostes%20de%20millora%20en%20convocat%20C3%B2ries%20de%20subvencions.def.pdf>

clàusules socials o contractació reservada en la contractació pública amb les entitats d'ESS, tot i que teòricament està permesa en la Ley de Contratos del Sector Público (Ley 9/2017, de 8 de noviembre), segons la seva Disposició Addicional 48a¹⁰².

Aquests problemes, estructurals i compartits, han portat a la creació d'un espai conjunt entre l'ESS i el sector associatiu (incloent entre altres a XES, CAB, CONFAVC, FAVB, CJB, FEDE D'ONG, Plataforma de Gestió Ciutadana i Assemblea Pagesa) per treballar les possibilitats d'una altra gestió administrativa i unes altres relacions entre allò públic, allò cooperatiu i allò comunitari.

La futura Llei de l'Economia Social i Solidària de Catalunya hauria de constituir un necessari pas endavant en aquest camí¹⁰³. A data d'abril de 2025 està tramitant-se al Parlament el projecte de Llei per procediment ordinari i no-urgent, i aquest tràmit s'allargarà previsiblement entre un i dos anys. D'aprovar-se, aquesta Llei suposarà el reconeixement institucional del marc polític-econòmic de l'ESS —que dona primacia als valors i pràctiques concretes d'una entitat per sobre de la seva forma jurídica—, el reconeixement del seu retorn i impacte social positiu, i l'obligació de les administracions catalanes de promoure i recolzar l'ESS com a una «economia plural, democràtica i basada en les persones, per tal que aquesta creixi de forma progressiva i permeti la transformació del model econòmic català». Per tant, hauria de millorar sensiblement el marc legal de la col·laboració público-cooperativa-comunitària i les relacions de les entitats d'ESS amb les administracions.

El punt de partida d'aquesta Llei és un document de bases treballat conjuntament i aprovat a l'octubre del 2020 per les principals branques de l'ESS de Catalunya, agrupades a l'AESCAT (Associació de l'Economia Social de Catalunya): la Confederació de Cooperatives de Catalunya, la Confederació Empresarial del Tercer Sector Social de Catalunya i la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, la Federació de Mutualitats de Catalunya i la Xarxa d'Economia Solidària de

¹⁰² Ley 9/2017, de 8 de noviembre, de Contratos del Sector Público:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2017-12902>

Comença a licitar! Guia pràctica per a empreses i organitzacions de l'Economia Social i Solidària:

<https://laconfederacio.org/document/guia-comenca-a-licitar/?wpdmdl=28658&refresh=6514302e3d2f61695821870>

¹⁰³ Projecte de Llei de l'Economia Social i Solidària de Catalunya (Text oficial entrat al Parlament):

<https://www.parlament.cat/document/antecedents/427553211.pdf>

Memòria General de l'Avantprojecte de Llei de Promoció, Foment i Ordenació de l'Economia Social i Solidària a Catalunya: <https://www.parlament.cat/document/antecedents/427553220.pdf>

Catalunya¹⁰⁴. Aquest document té tres objectius clars: «establir un marc jurídic de l'economia social i solidària, fomentar-la i promoure-la i assolir-ne el reconeixement i la representativitat institucionals».

Segons la definició del projecte de Llei, «l'economia social i solidària està formada per les empreses, organitzacions i entitats de naturalesa privada que duen a terme activitats socioempresarials i per les iniciatives comunitàries; totes elles basen la seva activitat en la primacia de les persones i l'interès col·lectiu o general per sobre del lucre econòmic i es regeixen pels principis recollits a l'article 4 d'aquesta Llei». Aquests principis són l'objectiu d'impacte cap a l'interès general i el bé comú, la primacia de la persona i de l'objecte social sobre el capital, la no finalitat de lucre, el funcionament democràtic, la transformació social feminista i d'igualtat de gènere i el respecte a la diversitat de les persones, les relacions laborals justes i de qualitat i equitat salarial, el compromís amb el medi ambient i voluntat de fer efectiva una transició energètica i ecològica, l'arrelament en el territori, la transparència, la intercooperació i l'autonomia.

La Llei preveu la creació de nous organismes com el Consell Català de l'Economia Social i Solidària i els Consells Regionals de l'Economia Social i Solidària i l'aprovació d'un Pla Nacional d'Impuls de l'Economia Social i Solidària, així com l'obligació de les administracions de promoure el coneixement i la visibilització de l'ESS entre la ciutadania i, especialment, en totes les etapes del sistema educatiu i acadèmic.

Però pel que fa al marc legal que afecta a les entitats de l'ESS, les novetats més rellevants són dos: en primer lloc, que aquesta Llei suposa el primer reconeixement legal de les economies comunitàries, que fins ara no disposaven de cap paraigües normatiu. Així, junt amb la dimensió socioempresarial d'ESS, es reconeixen les economies comunitàries com «un conjunt de pràctiques econòmiques portades a terme per iniciatives comunitàries, populars i espontànies, sense ànim de lucre que tenen una organització funcional democràtica de base assembleària formada per una agrupació de persones que, d'acord amb els principis i valors de l'article 4, es basen en l'actuació autogestionada d'un projecte comú i col·lectiu».

¹⁰⁴ La pròpia XES ja va fer una proposta de redactat de Llei d'ESS el 2014. En realitat, la Llei actual és resultat d'un cicle llarg i complex que inclou la combinació de cicle econòmic (crisi de 2008), lluites socials i articulacions sociopolítiques (15m 2011), factors de canvi institucional i incidència política economia solidària (municipalisme, onada de polítiques públiques de promoció de l'ESS), que finalment va produir l'articulació de l'àmbit de l'ESS a l'AESCAT.

En segon lloc, la llei regula el principi de transversalització pel que fa a la promoció i les polítiques públiques de les administracions catalanes entorn a l'ESS, i, entre les mesures per promoure l'ESS, preveu que les administracions catalanes han de prioritzar la compra pública de béns i serveis en el mercat social sempre que sigui possible, i també preveu els béns comuns com a forma d'ús i gestió comunitària de béns de titularitat pública. Així, obre la porta a «promoure marcs de relació més enllà de la contractació que prioritzin la qualitat dels serveis per sobre del preu, mitjançant eines com la concertació pública, social i comunitària en els serveis públics» (Memòria General de l'Avantprojecte de Llei). I estableix que les administracions catalanes han de prioritzar la compra pública de béns i serveis dins del mercat social i es preveu l'ús de clàusules socials i la reserva de mercat. Tanmateix, s'estableix que les administracions catalanes donaran suport i impulsaran els «béns comuns», definits com el conjunt de béns immobles, solars, equipaments i recursos públics que són «gestionats de forma comunitària o col·lectiva amb entitats de l'economia social i solidària sense ànim de lucre o amb les economies comunitàries definides en aquesta Llei». Es reconeix expressament que els «béns comuns són una forma de gestió dels recursos de manera democràtica, inclusiva i comunitària» i que el «marc adequat per a la gestió comunitària ha de tenir en compte altres indicadors desvinculats de la lògica econòmica-financera, valorant l'impacte del retorn social, la cura de les persones i l'entorn, l'ampliació de la democràcia participativa i l'arrelament al territori i/o al sector».

No obstant això, cal tindre en compte que les disposicions d'aquesta llei tenen un caràcter més aviat programàtic, poc operatiu, de manera que la seva concreció i aterrament a la realitat pràctica de les entitats d'ESS queda pendent en gran manera del seu desenvolupament reglamentari. És a dir, suposa un avanç important en el reconeixement de l'ESS i el seu valor social, i en una adaptació del marc legal que tingui en compte el retorn social i els valors de l'ESS per sobre del preu, però aquest avanç queda supeditat al futur reglament de desenvolupament i, posteriorment, a quina interpretació fan en la pràctica administrativa diària les tècniques de l'administració i els interventors d'aquesta normativa.

En conclusió, malgrat les petites victòries i avanços de l'última dècada, l'ESS es troba amb un marc legal hostil, que no reconeix el valor social que aporta ni la protegeix,

que està pensat per recolzar a les grans empreses capitalistes centrades en l'afany de lucre. Hi ha molt camí per recórrer i cal ser conscients que haurem de treballar plegades cap a un marc legal i una cultura administrativa que reconegui la capacitat de transformació social i democratitzadora de l'ESS.

3. Resum executiu | Diagnosi Estratègica General

En un context general marcat per la reestructuració del capitalisme global, la inestabilitat geopolítica i la crisi ecosocial, Barcelona i la seva àrea metropolitana es troben fortament travessades per les tensions estructurals d'un model de desenvolupament socioterritorial basat en la competitivitat urbana i la dependència del mercat global.

Durant les darreres dècades, la ciutat ha viscut una profunda transformació econòmica, passant d'un model productiu industrial a una metròpolis terciaritzada, funcionalment **especialitzada en el turisme i el mercat immobiliari**. Aquest procés ha estat impulsat per una estratègia d'"economia de posicionament" que, sota la forma d'esdeveniments globals, districtes d'innovació o hubs tecnològics, ha prioritzat la captació d'inversions i el prestigi internacional davant del benestar de la població. El resultat és un **model econòmic exògen, dual i desequilibrat: mentre els indicadors macroeconòmics mostren creixement, els beneficis els capturen els inversors, i aquest no es tradueix en una distribució equitativa de la riquesa social**, ni per tant, en una millora real de les condicions de vida.

El pes del sector industrial ha caigut a mínims històrics, i la ciutat s'ha consolidat com a plataforma de serveis i turisme, amb alts nivells de polarització social, baixa productivitat, alta precarietat i escàs valor afegit. L'estratègia tecnològica, tot i ser presentada com a clau per a la diversificació, continua essent fortament exògena i concentrada en zones d'alt rendiment, deixant fora bona part del territori i de la població. En aquest escenari, la necessitat de **promoure un desenvolupament local, arrelat, endogen i redistributiu** esdevé central.

Pel que fa als factors socials, la societat es troba profundament segmentada. **Un 24% de la població viu en risc de pobresa o exclusió, i prop de la meitat declara tenir dificultats per arribar a final de mes.** L'accés a l'habitatge s'ha convertit en el **principal vector de precarització:** lloguers desbocats, sobreesforç econòmic, exclusió residencial i segregació urbana, dibuixen un mapa social i territorialment desigual. Aquesta realitat colpeja especialment les dones, les llars monoparentals, els infants i la població migrant, que presenta taxes de pobresa de fins al 50%. A més, l'accés desigual als serveis públics, la salut i l'educació contribueix a cronificar la desigualtat i limitar la mobilitat social.

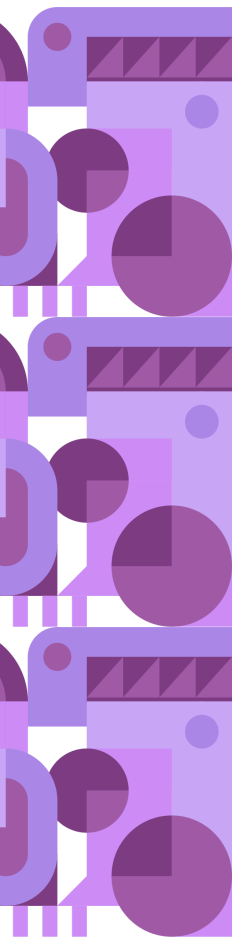
En síntesi, la diagnosi socioeconòmica indica que l'increment significatiu de la renda de la població metropolitana ha anat acompanyat d'un augment de la polarització i desigualtat socioeconòmica entre la població, com a reflex del caràcter dual de l'economia

La crisi ecològica i les seves diferents expressions accentuen les desigualtats existents i posen en qüestió un model de ciutat, en el què cada vegada es noten més els efectes de l'escalfament global. **Les condicions ambientals tenen un impacte directe sobre la salut i l'esperança de vida, amb diferències de fins a 11 anys segons el barri de residència.** Cal fer evident les contradiccions entre la declaració d'emergència climàtica o el compromís amb l'Agenda 2030, mentre es projecten infraestructures altament contaminants com l'ampliació de l'aeroport o l'expansió del port.

En l'impuls de l'especialització funcional tecnològica, districtes com el 22@ o el desplegament de hubs d'innovació, **la inversió i la digitalització s'ha orientat principalment a reforçar el posicionament internacional de la metròpolis, més que no pas a combatre la bretxa digital o a garantir un accés universal i democràtic a la tecnologia com a bé comú.** El model predominant de col·laboració públic-privada en l'àmbit tecnològic ha estat sovint dominat per grans empreses, mentre que els projectes amb retorn social i governança comunitària han quedat relegats.

El marc normatiu actual es troba en una fase de redefinició lenta però rellevant. **La nova Llei d'Economia Social i Solidària, en procés de construcció, obre oportunitats per al reconeixement i l'enfortiment de models econòmics comunitaris, socials i**

solidaris, però encara presenta dubtes pel que fa a la seva voluntat política i aplicació efectiva. Alhora, la manca de sobirania legislativa en àmbits clau com l'habitatge, l'energia o l'alimentació, dificulta la implementació de polítiques estructurals des del nivell local.

DIAGNOSI ESTRATÈGICA COOPERATIVA

1. L'ESS en una cruïlla de camins cap a la democràcia econòmica i la transició ecosocial

En el marc general d'inestabilitat que ens trobem, resulta fonamental i estratègic animar i articular projectes integrals de cooperativització encaminats a la transició ecosocial que permetin potenciar els elements positius de la col·lectivització i la intercooperació, a escala local, regional i global, i així diversificar i democratitzar l'economia. Els avenços tecnològics i l'augment de la productivitat haurien de permetre construir societats més equilibrades, equitatives, saludables i sostenibles. Es precisen dinàmiques alternatives, com les que proposen el cooperativisme i l'ESS, que afrontin els problemes estructurals i assumeixin la redistribució de recursos i serveis d'una forma equitativa i sostenible. És fonamental generar nous circuits econòmics per satisfer de forma adequada les necessitats socials, salvaguardant els béns de primera necessitat (alimentació, habitatge, energia, salut, educació, cultura i mobilitat) de les dinàmiques del lucre, l'especulació i l'acumulació de capital. Cal avançar cap a la creació d'una nova institucionalitat, des de baix i amb prisma local, que desenvolupi mecanismes públics de planificació i control democràtic de l'economia, al mateix temps que es desenvolupin marcs legislatius i jurídics que n'assegurin l'eficàcia i la sobirania local. És necessari treballar per un model de planificació econòmica, avui inexistent i sense eines per implementar-lo, que garanteixi el desenvolupament socioeconòmic del territori d'una forma endògena, és a dir, que la riquesa comuna produïda reverteixi en les comunitats que la creen i possibiliten.

Les persones no som mers recursos disponibles per al treball, som subjectes actius i valuosos agents de transformació del medi i el territori. Per aquest motiu, cal posar-les al centre de la sobirania en qualsevol projecte econòmic, d'una forma ancorada al territori, com una realitat col·lectiva que mancomuna els recursos i la capacitat de gestionar les pròpies necessitats. Aquesta és una de les principals riqueses del cooperativisme i l'ESS, i permet posar llum i valoritzar tot allò que el mercat invisibilitza: allò substantiu, el que fa realment sostenible la vida. Cal

fomentar el reconeixement del caràcter plural de l'economia com una realitat incrustada, basada en la imprescindibilitat de les cures i la reproducció sostenible de les necessitats de les persones, en una conjunció ecològica i responsable de les comunitat humanes i de l'entorn. Necessitem planificar noves estratègies i circuits d'intercooperació; nous arranjaments sociopolítics, tan locals com regionals, encarats a la satisfacció de les necessitats humanes, que posin l'accent en el benestar, el benviure, la justícia social i l'equilibri ecològic, fomentant la democràcia, la pluralitat i diversitat dels ecosistemes, més enllà dels interessos econòmics empresarials i dels fons d'inversió de l'elit global.

Tot i que els reptes a afrontar són nombrosos, al 2025 el cooperativisme i l'ESS a escala general disposen d'eines i marcs organitzatius més desenvolupats i madurs que uns anys enrere per poder afrontar els reptes econòmics del present. Un dels principals, sense dubte, és contribuir a la necessitat de diversificació i relocalització productiva general. Un moviment que comporti una reestructuració econòmica dels mecanismes de generació i redistribució de la riquesa per tal que el creixement econòmic es tradueixi en benestar i reverteixi en la mateixa població local de la ciutat, d'una forma sostenible, social, territorial i ambientalment. Quines eines tenim per fer-ho possible? Quines hem de possibilitar o construir? Per respondre aquestes preguntes, primer necessitem compartir un diagnòstic, per poder prendre una direcció col·lectiva que ens permeti activar les potències del present cap a un futur desitjable. Des de Coòpolis-Ateneu Cooperatiu de Barcelona, quin és el nostre horitzó per a la dècada vinent?

1.1. Instantània de l'ESS i el cooperativisme a Barcelona

Una de les fortaleeses del cooperativisme, i encara més des d'una òptica de l'ESS, és l'heterogeneïtat i la diversitat de formes que aixopluga en funció de les necessitats que resol, la branca formal-legal adoptada i l'activitat socioeconòmica o comunitària que desenvolupa. Aquesta riquesa, que emana de la mateixa vocació plural, integral i col·lectivista de les iniciatives, però, es tradueix també en una gran complexitat a l'hora de presentar-se com un conjunt coherent i en la capacitat de constituir-se com un subjecte col·lectiu amb prou potència i reconeixement social

per impactar sobre l'agenda socioeconòmica. Aquest dèficit s'expressa, per exemple, en l'escassa plasmació d'objectius estratègics comuns, la poca rellevància dels relats compartits, o també, en la relativament poca producció de coneixement i de dades compartides, malgrat alguns avenços en aquest camp. De vegades, representem pràctiques tan diverses que costa integrar i cohesionar-nos en un tot coherent i integral, comprensible per la societat. Tanmateix, les xifres agregades de l'ESS catalana en conjunt són importants. Amb dades de 2018 es calculaven, a la baixa, unes 16.500 iniciatives socioeconòmiques, representant un 2,67% de les empreses, ocupant un mínim de 185.500 persones, que representaven el 5,61% de la població ocupada. Hi havia més de 3.318.566 persones amb vincles amb l'ESS (associatius, cooperatius, mutualistes i comunitaris), i 2.840.153 persones beneficiàries. Generava uns ingressos aproximats de 13.695.751.118 d'euros que representaven el 5,65% del PIB català¹⁰⁵.

Si aquestes xifres fossin actualitzades set anys després, segurament apuntarien a la tendència a un creixement sostingut de les entitats de l'ESS. Després del parèntesi de la pandèmia, a partir del grau de maduresa de les iniciatives i organitzacions, la pròpia inèrcia de la recuperació econòmica i l'impacte de les polítiques públiques de suport d'alguns municipis i de la Generalitat de Catalunya. Per exemple, l'Associació Economia Social Catalunya (AESCAT) creada, en part per redactar la nova llei d'ESS, és una materialització i expressió d'aquesta potència. Una organització sense afany de lucre i de quart nivell que agrupa les principals plataformes de representació de les diferents famílies de l'economia social de Catalunya: la Confederació de Cooperatives de Catalunya, la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social de Catalunya, la Confederació Empresarial del Tercer Sector Social de Catalunya, la Federació de Mutualitats de Catalunya i la Xarxa d'Economia Solidària de Catalunya. L'AESCAT aglutina a 7.422 organitzacions, 139.202 persones treballadores, una base social de 2,5 milions de persones (socis cooperativistes, socis d'entitats, mutualistes...), i suposa una facturació de 7.853 milions d'euros.

A part de les dificultats associades a la diversitat inherent d'un conglomerat com aquest, aquestes xifres no poden amagar la circumstància de que les oscil·lacions i

¹⁰⁵ ESTIVILL J I MIRÓ, I. *L'Economia social i solidària a Catalunya. Fonaments teòrics i reptes estratègics*. Barcelona: Icària editorial, 2020, p. 210-211. No es disposen de dades actualitzades per les dificultats del contrast entre els diferents registres mètrics (associacionisme, món cooperatiu...) i escales (locals-metropolitanes-regionals-estatals). Aquesta circumstància també ens dona indicis de la direcció que s'hauria de seguir en la producció de dades sobre l'ESS.

els canvis de cicle polític poden acabar afectant l'abast i el suport de les polítiques públiques, les expectatives i la bona dinàmica general de l'ESS, inclosa la, per ara en tràmit, nova llei d'ESS, o també, afectar a la mateixa efectivitat de l'Estratègia #ESSBCN2030. Es redobla d'aquesta manera la necessitat d'enfortir l'autonomia del moviment i de les entitats per defensar posicions i serveis, també mitjançant un relat compartit i un pla de treball conjunt. Podria succeir que l'augment de creació de cooperatives vingués acompanyat d'una no menys veloç destrucció o desaparició d'entitats, en un descens de la seva taxa de permanència. Aquesta és una realitat que podria estar vinculada a la debilitat de base de les noves cooperatives (especialment a les de treball)¹⁰⁶ i als problemes de consolidació inherents, però també a les carències del marc legislatiu vigent. Cal consolidar els marcs i mecanismes col·lectius de planificació estratègica assolits, garantint el suport públic i defensant la seva continuïtat per assolir els objectius fixats.

En qualsevol cas, la tendència i la inèrcia general, per ara, és cap al creixement. A nivell cooperatiu, el 2024 a Catalunya hi havia un total de 4.729 cooperatives; d'aquestes, 3.294 corresponien a la demarcació de Barcelona, i representaven un 69% del total, assenyalant una tendència a la difusió i el creixement del cooperativisme per tot el país. Per tipologies, el salt qualitatiu més gran ha estat en relació al cooperativisme de consum i d'ús associat amb valors de transformació social, que és la tipologia de cooperativa que més ha crescut en els darrers anys. Aquest tipus d'organitzacions han augmentat percentualment en un 556%, fins a ser un total de 68. En segon lloc, una altra tipologia tendencialment creixent, amb un augment percentual del 100%, són les cooperatives d'habitatge, també amb un total de 68 entitats¹⁰⁷. Mentrestant, el cooperativisme de treball ha crescut en un 48%, i segueix representant la majoria d'entitats del sector, un 74%. A nivell estructural, el cooperativisme segueix mostrant una tendència morfològica de composició, inversament proporcional en funció de la branca. El de treball segueix essent el que concentra un major grau d'entitats, però de reduïdes dimensions, moltes microcooperatives, amb poques associades de mitjana i concentrades a l'Àrea Metropolitana de Barcelona; mentre les de consum i usuàries i les agràries mostren la tendència contrària: poques entitats, concentren un major volum d'associades, i

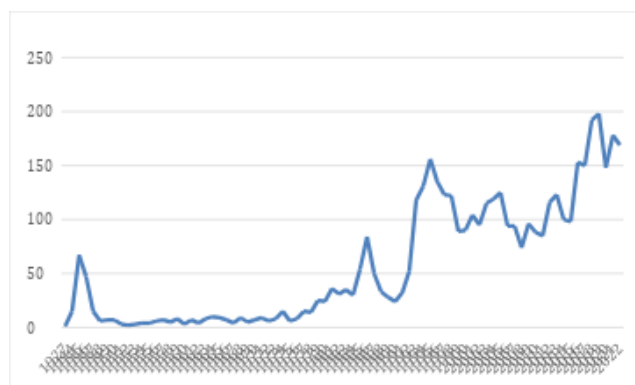
¹⁰⁶ LA CIUTAT INVISIBLE. *Tocar el voraviu. O com fem créixer –una mica– les microcooperatives de treball*. Gener del 2024. https://www.rocagales.cat/wp-content/uploads/PUB_Les-cooperatives-han-de-creixer.pdf

¹⁰⁷ <https://www.jornal.cat/noticia/37738/cooperatives-creixen-catalunya>

presenten un caràcter més distribuït pel territori. D'aquesta diagnosi, gairebé estructural del cooperativisme i de l'ESS, se n'extreu la recomanació d'incentivar la sincronització dels circuits i l'activació de cadenes de valor entre les diferents branques i agents de l'ESS, més enllà de la intercooperació sectorial.

Classe de cooperativa	Nombre	Percentatge del total
Treball associat	3.520	74%
Agràries	420	9%
Serveis	231	5%
Consumidors i usuaris	197	4%
Habitatges	111	2%
Integral	80	2%
Sense Especificar	73	2%
Ensenyament - Treball associat	51	1%
Serveis - Transports	28	1%
(altres)	18	0%
Total	4729	100%

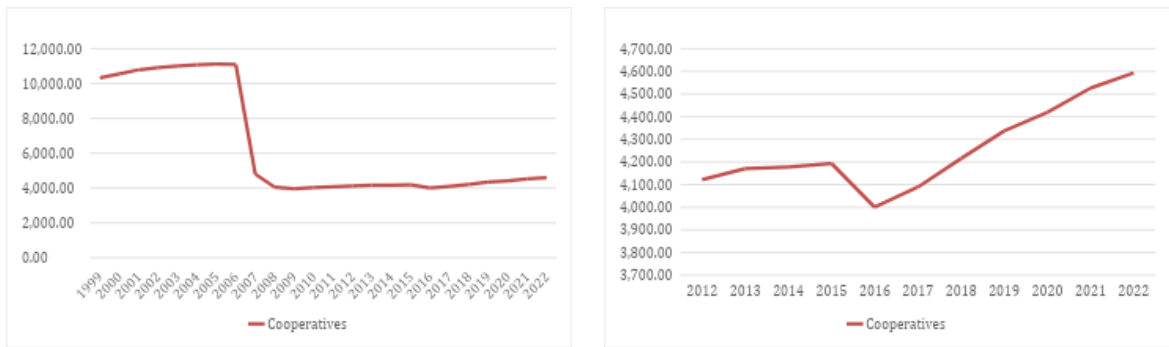
Font: Registre de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya

Línia d'evolució de creació de les cooperatives a tot Catalunya des del 1927

Font: Registre de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya

Tot i que el ritme de creació sembla que es realentitzi, hi ha un relatiu creixement en els darrers anys i es detecta una tendència a l'estabilització dels projectes

Font: Registre de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya

Creació de cooperatives a Catalunya

Any	Cooperatives a Catalunya	Evolució any anterior
1990	24	-4
1991	32	8
1992	52	20
1993	118	66
1994	131	13
1995	156	25
1996	135	-21
1997	123	-12
1998	122	-1
1999	89	-33
2000	90	1
2001	104	14
2002	95	-9

Any	Cooperatives a Catalunya	Evolució any anterior
2003	115	20
2004	119	4
2005	125	6
2006	94	-31
2007	94	0
2008	74	-20
2009	96	22
2010	88	-8
2011	85	-3
2012	116	31
2013	123	7
2014	100	-23
2015	98	-2
2016	153	55
2017	150	-3
2018	192	42
2019	198	6
2020	148	-50
2021	178	30
2022	169	-9
2023	161	-8
2024	170	9
Total	4.729	

Creació de cooperatives a Barcelona

Any	Cooperatives	Evolució	% a Catalunya
1990	3	-5	13%
1991	5	2	16%
1992	8	3	15%
1993	24	16	20%
1994	27	3	21%
1995	36	9	23%
1996	25	-11	19%
1997	30	5	24%
1998	29	-1	24%
1999	23	-6	26%
2000	29	6	32%
2001	24	-5	23%
2002	23	-1	24%
2003	25	2	22%
2004	30	5	25%
2005	26	-4	21%
2006	22	-4	23%
2007	31	9	33%
2008	24	-7	32%
2009	31	7	32%
2010	25	-6	28%
2011	21	-4	25%
2012	29	8	25%
2013	30	1	24%
2014	36	6	36%
2015	29	-7	30%

Any	Cooperatives	Evolució	% a Catalunya
2016	57	28	37%
2017	63	6	42%
2018	73	10	38%
2019	71	-2	36%
2020	48	-23	32%
2021	57	9	32%
2022	48	-9	28%
2023	40	-8	25%
2024	45	5	26%
Total		45	

Font: Registre de Cooperatives de la Generalitat de Catalunya

Amb aquestes dades, el cooperativisme català denota un bon estat de salut, amb sectors i entitats en creixement i amb dinàmiques organitzatives madures en alguns sectors estratègics: **a) sectors sòlids**: energia, comunicació, assegurances, prevenció i riscos laborals, habitatge, agricultura, arquitectura, assistència jurídica, cultura, oci, cures i atenció a les persones, finançament, consultoria; **b) sectors incipients** amb tendència potencial al creixement: serveis, mobilitat i transport, tecnologia i procomuns, logística sostenible, gestió de recursos comuns (aigua) i d'equipaments públics, alimentació, economia circular, restauració, comerç; i **c) sectors dèbils**, amb poca presència: tecnologia (IA, dades), turisme, salut, tèxtil, construcció, industrial i oficis ¹⁰⁸.

També cal assenyalar la importància de la tendència a la descentralització territorial per tot el país¹⁰⁹, la consolidació de les estructures d'agència i representació política, la relativa fortalesa de l'enxarxament local i l'articulació de

¹⁰⁸ En aquest cas, a mode heurístic, els criteris per classificar en graus de fortalesa són tendencials, porosos i admeten variació. Caldria un estudi més rigorós i comparatiu per poder valorar l'impacte exacte de cada sector, per exemple amb un anàlisi exhaustiu de les cadenes de generació de valor, o sobre la proporció del PIB o del Valor Afegit Total que representen les iniciatives de l'ESS. Tanmateix es pot alimentar un bon debat a treballar, i el desenvolupament d'indicadors i d'eines de diagnosi d'impacte adequades per efectuar l'anàlisi.

¹⁰⁹ El creixement ha sigut especialment alt a Girona (+70%); seguit de Barcelona (+55%) i Tarragona (+49%), mentre Lleida ha sigut l'únic territori amb menys cooperatives inscrites (-6%), fet que s'explica per l'agrupació i fusió de cooperatives agràries per ser més viables.

Pols cooperatius, com a modalitat d'articulació socioeconòmica emergent cap a la creació d'ecosistemes locals cooperatius¹¹⁰. Tot i que també la detecció de certa debilitat intersectorial i interregional¹¹¹. Finalment, és necessari emfatitzar la notable incidència de la inversió i les polítiques públiques de promoció i foment del cooperativisme des del 2016¹¹², amb l'emergència dels Ateneus Cooperatius (en especial per Coòpolis, el Bloc4Bcn)¹¹³, les Comunalitats, el programa ACOL, i les línies de subvencions específiques (Singulars) o de les administracions locals (Enfortim), Conveni ESAL, entre d'altres iniciatives.

1.2. Esbós dels reptes estratègics per impulsar l'economia cooperativa a Barcelona

La situació de maduresa incipient i l'impuls de les polítiques de promoció ens ha de portar a una fase següent, de creixement qualitatiu, millora, vertebració i consolidació del teixit cooperatiu. Aquest fet no vol dir que es deixi de treballar en la creació d'entitats de primer grau; encara hi ha molt camp per córrer en aquest sentit, especialment en aquells camps d'escassa presencialitat de l'ESS. Però si que cal abandonar els criteris únicament quantitativistes de la creació d'entitats i de llocs de treball, centrant els esforços en la capacitat de generar estructures econòmiques resilients i amb bons fonaments, que proporcionin llocs de treball dignes, augmentin el benestar i resolguin les necessitats reals de la població i el seu medi. En aquest sentit, és necessari enfortir i aprofundir en les cadenes de valor cooperatives i solidàries, per fer-les sostenibles, viables i menys dependents de les fluctuacions del mercat o de les polítiques públiques.

¹¹⁰ MIRÓ, I. "Què són i què poder ser els Ecosistemes Cooperatius ". A: MIRÓ, I. *Ciutats Cooperatives. Esbossos d'una altra economia urbana*. Barcelona: Icaria, 2018

¹¹¹ <https://www.polscooperatius.coop/>

¹¹² En el període del 2016 al 2022, es van crear a Catalunya un 46% més de cooperatives que en els set anys anteriors assenyalant una tendència a la difusió i el creixement del cooperativisme per tot el país. El 33,1% de les cooperatives catalanes d'aleshores s'havien creat els darrers 10 anys. A banda de les polítiques de promoció cal tenir en compte les repercussions de la nova llei de cooperatives, amb mesures de foment i de flexibilització, com el fet d'admetre la creació inicial de cooperatives de dos membres. Element que, sense dubte, repercuteix també en les dificultats de consolidació definitiva de les entitats de dos membres.

¹¹³ El 2016, la Direcció General d'Economia Social de la Generalitat de Catalunya, recollint la Resolució 17/XI del Parlament català i inspirant-se en experiències prèvies com Labesoc, Labcoop, Coòpolis o Sincrocoop, iniciava la creació de la Xarxa d'Ateneus Cooperatius amb catorze dispositius adreçats al foment del cooperativisme i l'ESS al territori. ESTIVILL, J. i MIRÓ, I. "Ateneus Cooperatius a Catalunya. Palanques públic-cooperatives al servei de la democràcia econòmica", *Nexe* núm. 49, FCTC i Fundació Roca i Galès, 2022.

Cal continuar treballant amb una bona orientació estratègica en la deguda integració, intercooperació i reconeixement entre les diferents branques del cooperativisme, així com entre les entitats de l'ESS, per poder incidir en un veritable procés de democratització econòmica. És fonamental el desenvolupament d'un mercat social amb capacitat per incidir o auditar el mercat convencional: l'ESS ha de poder percutir en el mercat i no el mercat a l'ESS. Per exemple, quines eines tenim o es poden activar per poder generar circuits econòmics viables i fructífers entre les diferents branques del cooperativisme i de l'ESS? Com podem planificar i activar ecosistemes locals que puguin coordinar-se i intercooperar d'una forma descentralitzada a escala metropolitana? Per activar aquests ecosistemes es necessita una bona base, entitats cooperatives fortes, viables i resilients, molta voluntat política, i són processos que requereixen temps llargs.

1.3. Millora i creixement qualitatiu: tàctiques de consolidació i diversificació

Seguint el fil, segurament, després d'un intens període de divulgació i foment de la creació, és important pensar en tàctiques de creixement, millora i maduresa cooperativa. Les organitzacions cooperatives consolidades, i també les federacions i entitats de tercer i quart grau, haurien de tenir la vocació i responsabilitat cooperativa d'ajudar i acompanyar les iniciatives joves. Una millor integració pot ajudar a la consolidació, cal crear els mecanismes tàctics per fer-ho possible. És sobretot amb aquesta fita de consolidació que ens pot ser útil Coòpolis-Ateneu Cooperatiu de Barcelona i el Bloc4BCN en els propers anys. Quins mecanismes permeten consolidar les entitats joves? Quins són els principals obstacles —la viabilitat, el finançament, les necessitats d'infraestructura, recursos, espais—, i com operen a la ciutat i a la metròpoli? Com podem generar espais i processos per facilitar processos d'intercooperació entre estructures madures i estructures joves o incipients? Quins mitjans necessitem per ajudar a la transformació de microcooperatives de treball en cooperatives mitjanes o grans per fer-les més sostenibles? Com els hi funciona i en quin estat es troben les cooperatives acompanyades i creades en el marc de Coòpolis durant els primers anys? Com podem integrar i ajustar la potència usuària, consumidora i agrícola amb l'activació

de les cooperatives de treball o d'habitatge generant circuits virtuoses? És desitjable i quins mitjans legals necessitem per vehicular cap a un cooperativisme integral? Com és millor articular-se? Com combinem la intercooperació, territorialment i sectorial? Com consolidem els pols cooperatius existents? Quin paper han de jugar les xarxes locals de l'ESS? Com articular l'activació de cercles virtuoses econòmics amb processos d'intercooperació sectorials i territorials? Com consolidem els recursos i les polítiques públiques de promoció cooperativa assolides?

En primer lloc, és evident que cal apostar per un creixement qualitatiu de les entitats i una major integració del moviment, no tan sols de cara enfora, sinó també de cara endins. Cal introduir millores en la gestió i la sostenibilitat econòmica i humana de les iniciatives econòmiques, seguint la lògica de les pràctiques de l'economia feminista. En clau interna i de funcionament, és necessari continuar fomentant mesures i pràctiques de sostenibilitat col·lectiva i de benestar laboral: gestió transparent i administració democràtiques, formació adaptada i útil, distribució de les responsabilitats, l'assumpció col·lectiva del treball reproductiu, mesures de conciliació, bestretes solidàries i responsables, mecanismes de resolució de conflictes, disseny de pressupostos, plans estratègics i planificació de plans de treball.

En segona instància, dins els reptes, i al mateix temps, seguint també les línies de treball i els objectius plantejats a l'Estratègia #ESSBCN2030, cal augmentar l'escala d'intervenció de les cooperatives i entitats de l'ESS, per poder-la generalitzar i fer-la més accessible a la població en general. És necessari treballar en la generació d'economies d'escala associades a processos i la creació d'ecosistemes d'intercooperació, tancant cicles i cadenes productives i de valor solidàries, especialment en sectors estratègics: alimentació sostenible, atenció i cura a les persones, comerç de proximitat, cultura, energia, habitatge, mobilitat, TIC, turisme, oficis i tèxtil. Cal vèncer els obstacles que impedeixen fornir la totalitat de les cadenes solidàries de producció, distribució i consum, inclús dins els sectors forts de l'ESS.

Pels propers anys caldrà consolidar i generalitzar la presència del cooperativisme en aquells sectors més sòlids i amb més presència, intentant tancar cadenes de producció cada vegada més àmplies i generalitzades, però també caldrà estudiar

quins canvis s'han d'introduir a les dinàmiques de l'ESS per atendre millor les necessitats del mercat laboral i de la classe treballadora. A les tàctiques de consolidació li haurem de sumar les tàctiques de diversificació, intentant ocupar sectors i segments de la producció i del mercat, amb poca o nul·la presència d'ESS. A més, alguns processos de consolidació poden reforçar processos de diversificació, per exemple en el cas de les cooperatives d'enginyers i arquitectes, que podrien ajudar a generar cadenes diversificades de producció cooperativa. Els reptes en aquesta dimensió no són petits: Perquè les persones treballadores de molts oficis prefereixen la fórmula d'autònoms o de societat limitada a la forma cooperativa? És per motius legals, de responsabilitat, de retribucions, perquè ho imposa la forma del mercat i la manca d'oferta o la competitivitat? És per algun dèficit de forma legal disponible (com per exemple amb les Coopératives d'Activité et d'Emploi (CAE) a França)? És per incapacitats o rigideses pròpies de l'àmbit cooperatiu? Com hi podem contribuir? Com podem generalitzar l'accés a l'ESS per tota la població? Com generem processos d'autoorganització econòmica entre les classes treballadores i populars? Com podem intervenir des de l'ESS en sectors forts de l'economia de la ciutat com, per exemple, el turisme i plantejar plataformes cooperatives d'allotjament, logística i serveis associats? Com podem cooperativitzar les cures, generant dignitat i estabilitat a la força de treball i benestar a les persones dependents? Com podem gestionar la salut pública i ambiental amb lògica redistributiva i cooperativa, inclús la gestió de la vida i la mort?

1.4. Posar a treballar la intercooperació sectorial i territorial

En el moment actual és estratègic saber generar circuits d'intercooperació multinivell, des de la base o primer nivell, procurant la densitat en la contractació de proveïdores del Mercat Social i l'ESS, al llarg de totes les cadenes de producció. Cal cercar l'escalabilitat d'un segon nivell, instaurant la regularitat d'aquestes interrelacions i circuits d'intercooperació socioeconòmica, amb el foment i creació del Mercat Social, fins a un tercer nivell consolidat d'articulació en pols cooperatius i

ecosistemes locals cooperatius¹¹⁴. Aquest procés ha d'anar reforçat per la intervenció de les xarxes, federacions i aliances sociopolítiques que puguin defensar la posició i interessos de les entitats membres. De moment, en curs, tenim exemples prou satisfactoris de creixement i d'articulació territorial descentralitzada com l'experiència de la Coop57, les comunitats energètiques locals, el pols i els habitatges cooperatius.

És fonamental que l'ESS sigui reconeguda i s'erigeixi en un sector autònom i estratègic de desenvolupament territorial, capaç d'afrontar necessitats col·lectives i promoure processos de planificació i democratització econòmica. Això implica territorialitzar les pràctiques de l'ESS, és a dir, construir ecosistemes locals cooperatius diversos de forma transversal, no d'una forma tematitzada sinó de forma diversificada i plural, policèntrica i distribuïda, sobre un territori de proximitat, els barris de la ciutat de Barcelona i el seu entorn immediat.

Aquesta territorialització hauria d'assentar-se sobre tres principis clau:

- Que la cadena de valor quedi en mans de l'economia local, reduint les externalitats negatives i evitant la fugida de recursos.
- Que la comunitat local sigui subjecte actiu, i no merament força de treball o recurs, desenvolupant les seves pròpies capacitats econòmiques, socials i culturals.
- Que la diversificació socioeconòmica atengui el conjunt de necessitats del territori, facilitant processos de transició ecològica i resiliència col·lectiva.¹¹⁵

La intercooperació, per tant, ha de superar la segmentació. No pot ser només sectorial ni només territorial. Ha de ser una aposta estratègica per cosir, qualitativament, sectors diversos i escales diferenciades —de baix a dalt i de local a regional— mitjançant un desenvolupament policèntric, plural i distribuït.

¹¹⁴ MIRÓ, I. "Què són i què poder ser els Ecosistemes Cooperatius " A: MIRÓ, I. *Ciutats Cooperatives. Esbossos d'una altra economia urbana*. Barcelona: Icaria, 2018.

¹¹⁵ MIRÓ, I i CORDOBA-MENDIOLA, H. "Catalunya Coop 2025. Bases per a una política econòmica cooperativista". *Nexe*, 1 de març de 2019.
<https://nexe.coop/actualitat/catalunya-coop-2025-bases-una-pol%C3%ADtica-econ%C3%B2mica-cooperativista>

1.5. Consolidar el Bloc4Bcn: Cap a una aliança pública-cooperativa i comunitària per una Economia plural

El Bloc4Bcn és un pol cooperatiu que integra un equipament públic-cooperatiu d'enfortiment socioeconòmic local, Coòpolis. Els serveis que ofereix i les seves funcions orgàniques com a Ateneu Cooperatiu de Barcelona són:

- Divulgació, sensibilització i generació de coneixement
- Formació per a la promoció, creació i consolidació de cooperatives i projectes d'ESS
- Acompanyament per a la creació i consolidació de cooperatives i projectes de l'ESS
- Treball en xarxa i dinamització territorial.

Els serveis es tradueixen en plans de treball que executen les àrees de treball (gestió, formació, comunicació, suport, observatori i educació) i els cercles de l'ateneu (Migració i ESS Antiracista, Economies feministes, Transició ecosocial: Habitatge i Energia, Ecologia i alimentació).

Amb les arrels en el procés de recuperació comunitària de Can Batlló, la gestió de l'equipament és fruit de la intercooperació o col·laboració pública-cooperativa-comunitària entre l'agència pública Barcelona Sants-Montjuïc Activa de l'Ajuntament de Barcelona, la Direcció General de l'Economia Social i les Cooperatives de la Generalitat de Catalunya, la Confederació de Cooperatives de Catalunya (Coopcat), la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya i Coòpolis. Tots els proveïdors que gestionen l'equipament (consergeria, manteniment, càterin, neteja, jardineria) provenen del cooperativisme i de l'ESS. El Bloc4BCN vol esdevenir un nou paradigma de gestió d'equipaments públics que exemplifiqui la vocació de servei públic, comunitari i sense ànim de lucre, i que contraresti la concertació públic-privada dominant. Cal promoure la gestió cooperativa i comunitària de tots els equipaments, serveis i recursos públics de la

ciutat i l'àrea metropolitana¹¹⁶. Si a Montjuïc, per exemple, disposem d'equipaments d'interès general (museus, estadis, teatres...), els serveis d'aquests equipaments haurien de ser gestionats per treballadores sota fórmules de l'ESS. És imprescindible disputar i posar al centre del debat i l'agenda pública la pluralitat de l'economia i la necessitat de garantir que els equipaments i recursos públics siguin completament democràtics, sobretot des del punt de vista d'una gestió socioeconòmica¹¹⁷. La ciutat no ha de ser tematitzada en clústers d'especialització funcional orientats al mercat global, sinó diversificada i enriquida a partir de processos endògens de col·lectivització i desenvolupament econòmic local, que beneficiïn a la pròpia població treballadora i resident als barris de la ciutat.

Com a equipament públic i comunitari el Bloc4BCN ha de treballar la complicitat amb d'altres agents i equipaments públics: centres comunitaris, educatius, per joves, residències (Can Batlló, Escola de Mitjans Audiovisuals de Barcelona, Escola del Treball, Centres de formació: escoles, instituts de batxillerat, universitats, i un llarg etcètera) i travar aliances estratègiques per poder articular itineraris de formació a demanda, activitats de divulgació i sensibilització, pràctiques professionals, Aprenentatge i Serveis, i recerca aplicada. Com a equipament cooperatiu el Bloc4BCN ha de vetllar per la intercooperació entre totes les branques del cooperativisme, incloent a la Federació de Cooperatives de Consumidores i Usuàries (CoopConsum), amb una mirada sempre atenta al territori i la seva composició. I també ha de vetllar per una coordinació harmoniosa amb els serveis de les administracions públiques com Barcelona Activa.

Més enllà del Bloc4BCN, l'activitat de Coòpolis ha de procurar beneficiar a tots els agents del cooperativisme i de l'ESS del territori, procurant fomentar espais i processos d'intercooperació territorial, d'enfortiment i consolidació de les Xarxes locals d'ESS i de potenciació de la creació de xarxes en aquelles zones on no n'hi hagi. Tots els plans de treball de Coòpolis han de tenir present la importància del

¹¹⁶ MIRÓ, I. "Col·lectivització plural de l'economia i transició eco-social. Una genealogia per a la planificació públic-cooperativa-comunitària a Catalunya". A: SURINYACH, R; VILASECA, E. *Futurs Impossibles. Propostes i imaginaris per una transició ecosocial*. Sant Cugat: Pol·len, 2024.

¹¹⁷ OBSERVATORI DE COÒPOLIS. Informe "Fent economia plural. 10 casos rellevants de col·laboracions públic-cooperatives-comunitàries", 2023.

https://www.bcn.coop/wp-content/uploads/2024/10/informe_economia_plural.pdf

OBSERVATORI COÒPOLIS Informe "L'economia que el PIB oculta. Una primera aproximació per mesurar l'economia plural", 2024. https://www.bcn.coop/wp-content/uploads/2024/10/informe_economia_que_el_pib_oculta.pdf

balanç, redistribució i reequilibri territorial de recursos i serveis per tots els barris de Barcelona, i els equilibris interregionals. La presència de Coòpolis ha de ser garantida, de forma més descentralitzada i distribuïda pels barris de la ciutat.

1.6. Cap a una articulació interregional: planificació i integració metropolitana

Coòpolis va néixer com un equipament autogestionat local de barri i després amb molts esforços i el suport públic es convertí en equipament de ciutat. L'emergència del Bloc4 marca el pas a l'hora d'esdevenir un equipament d'abast metropolità i regional. Però, com ho fem? amb quins actors?, amb quina metodologia?, i amb quins recursos? Com activem el canvi d'escala per convertir un equipament públic-cooperatiu d'enfortiment socioeconòmic local en un equipament d'enfortiment socioeconòmic metropolità i regional? Podríem pensar en crear una forma més o menys estable de coordinació i treball conjunt interateneus per afrontar la planificació i l'execució distribuïda dels plans de treball a nivell metropolità (Ateneu Cooperatiu Metropolità amb la participació de cada ateneu local, Observatori metropolità, mitjançant la XAC)?

En tot cas, caldrà seguir treballant en la creació d'un espai de coordinació i planificació del cooperativisme i de l'ESS a nivell metropolità, una línia de treball iniciada, però amb molt per fer i recorregut per recórrer. A nivell europeu i internacional cal forjar aliances estratègiques tant per possibles actuacions conjuntes, models de treball i coordinació, com per captació de possibles fons de finançament¹¹⁸.

¹¹⁸ Coòpolis ja va ser reconegut el 2021 per un estudi de la Comissió Europea. European Commission: Directorate-General for Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs, *Clusters of social and ecological innovation in the European Union, perspectives and experiences – The role of clusters and similar forms of business cooperation in fostering the development of social economy*, Publications Office of the European Union, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2873/07591>

1.7. Noves gramàtiques i aliances: ampliar els marges, trencar el sostre de vidre de l'ESS

Durant l'últim cicle, l'Economia Social i Solidària ha aconseguit articular una identitat col·lectiva i visibilitzar-se com una força social significativa. Tanmateix, el repte ara no és només consolidar aquest espai, sinó **ampliar-ne els marges d'incidència** i enfortir la seva capacitat de transformació real sobre el territori.

Per fer-ho, cal establir noves **aliances àmplies i estratègiques** amb altres subjectes de lluita i organització popular: sindicats clàssics i emergents (habitatge, cures), moviments veïnals, ecologistes, antiracistes, de la pagesia o del feminisme, així com, enfortir les xarxes locals de l'ESS. No es tracta només de sumar forces, sinó de **construir un subjecte polític compartit**, capaç d'activar pràctiques emancipatòries, compartir codis, llenguatges i agendes, i disputar l'hegemonia econòmica i institucional. Cal explorar la generació d'aliances estratègiques àmplies, per exemple amb la possibilitat de treballar conjuntament plans populars territorials —amb el moviment veïnal, el de l'habitatge o l'ecologista— en les quals la dimensió de les alternatives econòmiques sigui una eina per afrontar les necessitats diagnosticades.

En un moment de risc d'institucionalització buida, cal evitar que l'ESS esdevingui un apèndix inofensiu de l'economia convencional. O és transformadora, o serà assimilada. Per això és essencial sostenir una doble estratègia: **defensar i consolidar polítiques públiques** de promoció de l'ESS, i alhora **enfortir la mobilització social i les economies populars** com a motors de democràcia econòmica.

Ampliar els límits de l'ESS implica també renovar les seves gramàtiques: fugir del tancament identitari, obrir-se a nous imaginaris i incorporar formes d'organització col·lectiva arrelades en les classes populars urbanes i en les cultures comunitàries no hegemòniques. Només així podrem trencar el sostre de vidre de l'ESS i projectar-la com una **alternativa socioeconòmica popular i transformadora**.

2. Resum executiu | Diagnosi estratègica cooperativa

L'Economia Social i Solidària (ESS) es troba avui en una cruïlla estratègica, interpellada per la **necessitat de contribuir activament a una transició ecosocial, cada vegada més urgent, justa i democràtica**. En un context global d'inestabilitat econòmica, emergència climàtica i creixents desigualtats, el cooperativisme emergeix com una eina clau per impulsar una economia arrelada al territori, al servei de les necessitats col·lectives, i amb capacitat transformadora real.

Els darrers anys han mostrat un creixement sostingut del cooperativisme a Catalunya. Amb més de 4.700 cooperatives actives i una concentració del 69% a la demarcació de Barcelona, es constata una **consolidació progressiva, especialment en el cooperativisme de consum i d'habitatge**. Tot i això, persisteixen dèficits estructurals: **debilitat de les microcooperatives de treball, baixa taxa de supervivència de les iniciatives joves i una feble integració entre branques i territoris**.

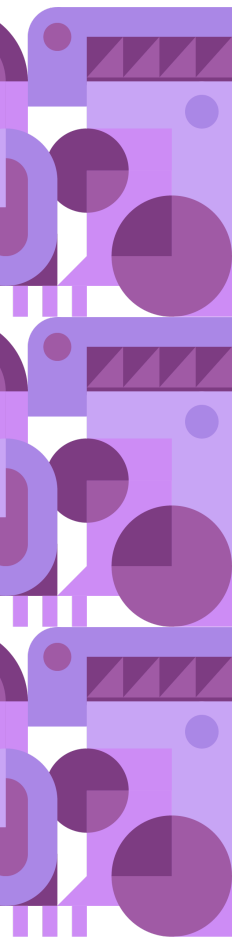
Malgrat poder afirmar que l'ESS ha guanyat visibilitat i reconeixement institucional, encara pateix una escassa capacitat d'incidència estructural i una presència desigual al conjunt del territori i sectors econòmics — tot i que s'ha ampliat la diversificació sectorial, amb presència significativa en àmbits com l'energia, les cures, la comunicació, l'agricultura o l'arquitectura—. L'heterogeneïtat d'iniciatives i la manca de relats compartits dificulten l'articulació d'un subjecte polític amb capacitat de disputar l'hegemonia. En aquest sentit, **és fonamental reforçar els vincles entre les diferents branques del cooperativisme, entre les entitats de l'ESS i, també amb altres moviments socials** —feministes, antiracistes, veïnals, ecologistes— **i apostar per aliances àmplies que permetin desenvolupar projectes col·lectius en clau de justícia social i democratització econòmica**.

L'ESS pot jugar un paper clau en els sectors estratègics de la transició ecosocial: les cures, l'alimentació, l'energia, l'habitatge o la mobilitat. L'objectiu no és únicament generar alternatives viables, sinó construir ecosistemes territorials que tanquin cadenes de valor solidàries i redistributives. Aquesta **territorialització cooperativa**

ha de respondre a tres principis: retorn de la riquesa al territori, protagonisme de la comunitat local d'una forma descentralitzada i diversificació de l'activitat econòmica orientada a la sostenibilitat.

La consolidació de l'ESS com a actor estratègic requereix un marc normatiu estable, recursos estructurals, sobirania econòmica i capacitat de planificació garantides més enllà dels canvis en els cicles polítics. Així mateix, cal promoure la gestió cooperativa i comunitària dels equipaments públics com a exemple d'una nova institucionalitat basada en el servei públic i la democràcia econòmica, és a dir un nou paradigma, l'economia pública-cooperativa i comunitària.

Coòpolis i el Bloc4BCN es posicionen com a infraestructures estratègiques per a l'enfortiment del cooperativisme a escala de ciutat i metropolitana. La seva funció ha d'anar més enllà de l'acompanyament a la creació d'iniciatives: ha de **generar aliances, vertebrar ecosistemes, impulsar intercooperació multinivell i articular una planificació econòmica transformadora**. Passar de la fase de foment i sensibilització a una **etapa de consolidació, planificació i governança cooperativa**. Aquesta transició requereix mecanismes col·lectius de sostenibilitat, estructures de segon i tercer grau robustes, noves gramàtiques col·lectives i una voluntat política clara de transformar l'economia.

PLA ESTRATÈGIC DE COÒPOLIS

1. Missió i visió

Missió

El pla estratègic Coòpolis 2024-2027 és un full de ruta integral i executiu que es construeix sobre la visió d'una economia justa i diversificada, sostenible i sense ànim de lucre, per al desenvolupament i la transformació socioeconòmica de la ciutat de Barcelona, el seu entorn i de tot el territori català, a través de la sensibilització i promoció del cooperativisme, la creació, acompanyament i incubació de cooperatives, amb la potenciació de la intercooperació, la connexió local i internacional, en l'aliança amb altres agents socials, econòmics, culturals i educatius.

Visió

Fer de Barcelona una metròpoli cooperativa basada en el caràcter plural de l'economia, la cura digna, l'equitat i la justícia social, que promogui un model econòmic més inclusiu que redistribueixi el treball, la riquesa i el benestar, i que garanteixi l'accés a les necessitats socials per a tothom.

Valors

Cooperació, autonomia, democràcia econòmica, cohesió, equitat i justícia social, participació, interseccionalitat, feminisme, antiracisme, sostenibilitat, ecologisme, resiliència i vinculació al territori. Aquests valors, compartits i socialitzats, complementen els principis cooperatius, així com els compromisos i voluntats vinculats a la responsabilitat social.

2. Línies estratègiques, objectius generals i específics per al pla de treball 2024-2027

2.1. Ampliar i diversificar la potència de l'economia social i solidària (ESS): contribuir a la cooperativització i relocalització de l'economia a la ciutat de Barcelona

Impulsar processos de transformació estructural del model econòmic metropolità mitjançant la diversificació de l'ESS, la potenciació d'una economia local i arrelada al territori, que promogui la descentralització i l'equilibri territorial.

- **Desenvolupar eines i una diagnosi específica per millorar i detectar necessitats i oportunitats en sectors productius i reproductius claus**, per a fomentar-hi la constitució de noves cooperatives (alimentació ecològica, mobilitat i logística sostenible, transició energètica, democratització de les cures, cultura i creativitat cooperativa, economia circular, tecnologia socialment responsable).
- **Millorar la integració, articulació i coordinació de les entitats de l'ESS, i la intercooperació territorial i sectorial**. Per fomentar l'enfortiment d'ecosistemes locals cooperatius i el tancament de cadenes productives i de valor solidàries i cooperatives.
- **Generalitzar l'accés a l'ESS per tota la població i generar processos d'autoorganització entre les classes treballadores i populars**. Reconèixer i potenciar l'agència econòmica de les persones de baixes rendes i d'origen divers facilitant-ne l'accés a espais, recursos i circuits formatius, i combatent els obstacles estructurals classistes i racistes que dificulten la seva participació plena a l'ESS.
- **Fomentar els comuns digitals, la intercooperació i la sobirania tecnològica** com a àmbits estratègics de relocalització econòmica, promovent l'ús i desenvolupament d'eines lliures, de codi obert, infraestructures digitals

comunitàries i projectes col·laboratius que desmercantilitzin el coneixement i generin ocupació de qualitat.

- **Desplegar àrees de suport tècnic i formatiu adaptades a les joves, als nous sectors i perfils emergents**, amb un enfocament pedagògic arrelat al territori i popular, cooperatiu i orientat a la reapropiació col·lectiva dels mitjans de producció i dels sabers compartits.
- **Recuperar i dignificar oficis vinculats a l'economia arrelada al territori**, mitjançant programes de transmissió intergeneracional, espais d'aprenentatge col·lectiu i de suport a projectes cooperatius (d'artesanía, manteniment, construcció, producció de plaques solars, reaprofitament, reparació o manufactura local).

2.2. Consolidar les entitats i les estructures pròpies de l'ESS

Enfortir les entitats i estructures institucionals, territorials, sectorials i financeres de l'ESS per garantir la seva sostenibilitat, autonomia i capacitat de disputar l'hegemonia econòmica a la ciutat.

- **Focalitzar les àrees de suport tècnic i formatiu en els serveis de consolidació de sectors i entitats.** Refinar el programa d'acompanyaments per donar suport a la consolidació d'estructures petites, adaptant-lo als nous reptes econòmics i socials i connectant-les a processos arrelats al territori, estudiant casos d'èxit i divulgant-ne bones pràctiques.
- **Consolidar Coòpolis com a equipament de promoció, creació i consolidació cooperativa**, millorant la seva capacitat d'articulació estratègica, de suport a projectes i d'incidència política transformadora.
- **Potenciar i millorar les formes d'integració i solidaritat cooperativa entre entitats** Promocionar circuits, cadenes i processos d'intercooperació entre entitats de diferents branques o de diferent mida i maduresa, i el foment d'articulacions de segon grau (pols cooperatius, grups cooperatius, cooperatives integrals, ecosistemes locals cooperatius, xarxes locals d'ESS).

- **Establir una estratègia de seguiment i generació de vincles amb totes les cooperatives acompanyades per Coòpolis** per facilitar la seva consolidació, articulació estratègica i l'arrelament territorial.
- **Fomentar mesures de sostenibilitat col·lectiva i de benestar laboral dins les entitats de l'ESS**, des d'una perspectiva de justícia social, antiracista i ecofeminista, a través de pràctiques d'economia feminista (estatuts, bestretes equitatives, reglaments interns, pressupostos participatius, mesures de conciliació).
- **Difondre el model públic-cooperatiu-comunitari com a paradigma de gestió d'equipaments públics** que exemplifica la vocació de servei públic, comunitari i sense ànim de lucre (com és el cas del Bloc4BCN)
- **Impulsar sistemes cooperatius de finançament i de redistribució col·lectiva dels excedents**, per garantir l'autonomia dels projectes i generar un fons econòmic comunitari per a la transició social i pel suport a la creació de cooperatives o processos d'intercooperació per sectors estratègics.
- **Impulsar una coordinació territorial sòlida i espais de coordinació i planificació estables** entre ateneus, comunalitats, xarxes locals, moviments socials (feminista, antiracista, ecologista, per l'habitatge, veïnal), economies comunitàries, infraestructures públiques-cooperatives, federacions de cooperatives i agents representatius de l'ESS com a base per construir un ecosistema fort, plural i resiliència.

2.3. Impulsar una transició ecosocial des d'un marc d'economia plural i postcreixement

Avançar cap a un canvi de matriu econòmica que posi la sostenibilitat de la vida al centre. Això suposa reorientar l'activitat productiva cap a models reproductius, circulars i democràtics, amb una mirada interseccional i situada.

- **Enfortir i promoure els sectors claus en el marc de la transició ecosocial per tancar circuits de producció, distribució i consum arrelats al territori**, per reduir la dependència externa, enfortir l'autonomia col·lectiva i reduir la petjada ecològica.

- **Recuperar infraestructures estratègiques per a usos comunitaris, productius i col·lectius**, activant nous usos econòmics i socials en sòls, naus, edificis i equipaments infrautilitzats.
- **Impulsar altres sectors clau com els residus, la mobilitat o els oficis**, promovent nous imaginaris, condicions laborals dignes i models econòmics cooperatius.
- **Transversalitzar la perspectiva de classe, l'economia feminista i antiracista** dins les pràctiques organitzatives, les polítiques públiques i els dispositius de suport a l'ESS.
- **Potenciar la generació d'aliances àmplies i agendes polítiques compartides amb els moviments socials (veïnals, ecologistes, feministes, antiracistes, per l'habitatge), l'acadèmia crítica i les polítiques públiques**, per disputar l'hegemonia cultural i política des de l'economia plural.

2.4. Generalitzar l'accés a l'economia social i solidària: produir i divulgar coneixement en torn el cooperativisme i els processos de democratització de l'economia

Garantir que l'ESS esdevingui un horitzó compartit i accessible per al conjunt de la població, en especial per als col·lectius sistemàticament exclosos de l'economia liberal.

- **Desplegar estratègies d'incidència i comunicació transformadora** (incloent la incidència al sistema d'educació pública i també l'educació popular), que permetin ampliar els imaginaris i el reconeixement social de l'ESS com a alternativa sistèmica.
- **Promoure l'accés efectiu a l'ESS per a les persones i col·lectius d'origen divers**, articulant dispositius d'acollida, formació, suport, regularització i contractació amb perspectiva antiracista i popular.
- **Desenvolupar metodologies de formació, recerca i transmissió de coneixement propi**, basades en l'aprenentatge col·lectiu i mutu, arrelat als territoris i permeable a les pràctiques populars dels col·lectius d'origen divers,

l'intercanvi de bones pràctiques, la recerca militant, la historiografia crítica i la memòria col·lectiva i cooperativa.

- **Generar mecanismes d'articulació entre les àrees d'educació, formació, suport i d'identificació de les demandes de l'economia.**
- **Promoure la generació de dades i de tecnologia, i d'un relat propi compartit, al servei de la transició ecosocial.**
- **Establir sistemes de mètriques i indicadors d'impacte econòmic, social, ecològic i democràtic, [i també de funcionament intern],** que visibilitzin l'aportació real de l'ESS al benestar col·lectiu i al dret a participar i decidir en l'economia del territori. Treballar col·lectivament amb altres agents per coordinar les eines d'avaluació ja existents a l'ESS.

3. Línies estratègiques dels cercles

3.1. Cercle migracions i antiracisme

Transversalitzar l'antiracisme com a valor i pràctica fonamental en tots els sectors de l'ESS a la ciutat.

→ Incidir en la consolidació d'una economia social i solidària implicada en generar condicions reals per a la participació i el treball de les persones migrants i les comunitats racialitzades. A més de ser una eina de suport, enfortiment i visibilització de les iniciatives econòmiques impulsades per aquestes persones i de les lluites de base pels drets.

- Promoure l'impuls i la intercooperació d'iniciatives i projectes cooperatius antiracistes i liderats per persones migrants i racialitzades.
- Ampliar l'abast i aguarantir l'accessibilitat de l'ESS entre el col·lectiu de persones migrants i racialitzades.
- Fomentar la perspectiva antirracista en tots els espais i sectors de l'ESS.

- Promoure la regularització de persones migrants entre els sectors de l'ESS a través de la contractació.

3.2. Cercle d'economies feministes

Impulsar les Economies Feministes com a eix vertebrador de la transformació socioeconòmica de la ciutat.

→ Promoure projectes col·lectius i polítiques en les cooperatives que articulin cures, corresponsabilitat, temps i sobirania econòmica des d'una mirada de gènere, de classe i comunitària

- Promoure l'impuls i la intercooperació d'iniciatives i projectes cooperatius feministes
- Promoure organitzacions feministes
- Enfortir i potenciar el creixement del sector de les cures de l'ESS a la ciutat
- Incidir en la transició ecofeminista de les organitzacions

3.3. Cercle de transició ecosocial: habitatge i energia

Garantir l'accés a l'habitatge i l'energia des d'un model col·lectiu, transformador i sostenible que contribueixi a una transició ecosocial justa.

→ Garantir drets fonamentals per una vida digna a la ciutat a través de l'enfortiment de models d'habitatge col·lectiu i energia comunitaris, sostenibles, ecofeministes i antiracistes. Per garantir-ne l'accés universal.

- Consolidar i enfortir iniciatives que promouen l'energia comunitària a la ciutat.
- Impulsar la creació d'una plataforma interactiva d'auditoria empresarial d'impacte ecològic per a l'ESS.

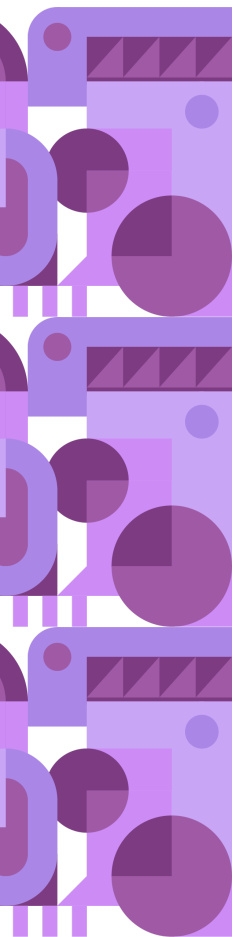
- Treballar per integrar l'imaginari de comunitats integrals i resilients per la transició.
- Incorporar la mirada ecofeminista en la transformació de la ciutat
- Enfortiment i accessibilitat de les persones de rendes baixes i migrants

3.4. Cercle de transició ecosocial: ecologia i alimentació

Avançar cap a la sobirania alimentària de la ciutat i la transició ecosocial justa des del cooperativisme i l'ESS.

→ Convertir el cercle en un dispositiu per avançar en la transició ecosocial i la sobirania alimentària de Barcelona des del cooperativisme i l'ESS.

- Fonamentar processos d'articulació sectorial agroalimentària a escales territorials més enllà de Barcelona
- Afavorir la inserció laboral al sector agroalimentari i la seva articulació territorial als barris de la ciutat
- Promocionar el cooperativisme en altres sectors estratègics per a la transició ecosocial
- Fomentar la transversalitat de l'ecologisme en les organitzacions de l'ESS i incidir en la transició ecofeminista d'aquestes.

ANNEX 1. Anàlisi DAFO del context estratègic

D

DEBILITATS

- Dificultat del cooperativisme i l'ESS per presentar-se com un conjunt coherent i comprensible, que actuï com a subjecte col·lectiu amb potència i reconeixement social.
- Escassa plasmació d'objectius estratègics comuns, baixa rellevància dels relats compartits i poca producció de coneixement i dades compartides.
- Gran heterogeneïtat i diversitat de pràctiques dins l'ESS, que dificulta la integració i la cohesió en un projecte comú.
- Alta taxa de mortalitat de cooperatives de nova creació, especialment les microcooperatives de treball concentrades a l'AMB, sovint amb poca base social i escassa capacitat de permanència.
- Debilitats estructurals i mancances del marc legislatiu vigent, que no garanteix condicions estables per a la consolidació.
- Dependència de les polítiques públiques de suport i insuficient capacitat d'autonomia financera i estructural.
- Debilitat de les dinàmiques d'intercooperació intersectorial i interregional, encara escassament desenvolupades.
- Manca d'espais de planificació estratègica d'abast metropolità o regional.

A

AMENACES

- Oscil·lacions i canvis de cicle polític poden reduir l'abast o anul·lar les polítiques públiques de suport a l'ESS.
- L'augment de cooperatives pot anar acompanyat d'una igual o superior velocitat de destrucció d'entitats si no es reforcen les estructures de suport i les condicions de consolidació.
- Risc d'institucionalització buida o d'assimilació de l'ESS a l'economia convencional si no s'aposta per una transformació real i no merament adaptativa.
- Desconnexió entre l'ESS i les preferències de moltes persones treballadores, que opten per fórmules empresarials convencionals per raons legals, fiscals, culturals o per manca d'oferta adaptada.
- Competència desigual en un entorn globalitzat dominat per l'acumulació de capital, els lobbies i les dinàmiques extractives del mercat.
- Pressió per la tematització de la ciutat en clústers d'especialització orientats al mercat global, en detriment d'un desenvolupament endogen, diversificat i col·lectiu.

FORTALESES

- Existència d'una realitat col·lectiva i autònoma que mancomuna els recursos i la capacitat de gestionar les pròpies necessitats.
- Model de planificació econòmica endògena que garanteix que la riquesa comuna produïda reverteixi en les comunitats que la creen.
- Desplegament de sectors sòlids dins l'ESS: energia, comunicació, assegurances, prevenció i riscos laborals, habitatge, agricultura, arquitectura, assistència jurídica, cultura, oci, cures i atenció a les persones, finançament i consultoria.
- Tendència clara de creixement sostingut del cooperativisme a Catalunya: augment del 48% en cooperatives de treball (2024), creixement del 100% en cooperatives d'habitatge, i del 556% en cooperatives de consum i d'ús.
- Presència destacada de 3.294 cooperatives a la demarcació de Barcelona (69% del total català), mostrant una gran implantació urbana.
- Relativa fortalesa de l'enxarxament local i l'articulació de Pols cooperatius com a forma emergent d'organització socioeconòmica.
- Desenvolupament del Mercat Social amb capacitat d'incidència sobre el mercat convencional; l'ESS percutint al mercat i no al revés.
- Estratègia ESS2030 aprovada i reconeguda per l'Ajuntament i tot el moviment que hi ha participat.
- Reconeixement de Coòpolis com un actor relevant en el desenvolupament econòmic de l'ESS a la Ciutat.

O

OPORTUNITATS

- Avançar cap a la creació d'una nova institucionalitat, des de baix i amb prisma local, amb mecanismes públics de planificació i control democràtic de l'economia.
- Oportunitat de diversificació i relocalització productiva com a estratègia per una reestructuració justa dels mecanismes de generació i redistribució de la riquesa.
- Possibilitat d'ampliar l'escala d'intervenció de l'ESS per fer-la accessible a tota la població, generant economies d'escala i ecosistemes d'intercooperació sectorial i territorial.
- Activació de circuits econòmics viables entre branques diverses del cooperativisme, tancant cadenes productives solidàries en sectors com alimentació, cures, cultura, energia, mobilitat, TIC o turisme.
- Rol fonamental de Coòpolis i el Bloc4BCN en la consolidació d'iniciatives incipients i en la connexió amb estructures madures a través de mecanismes tàctics estables.
- Impuls de noves formes cooperatives en sectors amb baixa presència: turisme, salut, tèxtil, construcció, industrial i oficis.
- Generació d'una planificació i coordinació metropolitana a través d'un Ateneu Cooperatiu Metropolità i la XAC com a instruments d'estratègia compartida.
- Nova llei de l'ESS en tràmit.
- Participació dels espais de governança del Bloc4.

